

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE DÜĞÜN VE
BİR EYLEM SAHASI OLARAK DÜĞÜN TÖRENLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman
Prof. Dr. Ali ESGİN**

**Hazırlayan
ESRA AK**

Malatya 2020

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE DÜĞÜN VE BİR EYLEM
SAHASI OLARAK DÜĞÜN TÖRENLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
ESRA AK**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. ALİ ESGİN**

Malatya 2020

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tarihsel Süreç İçerisinde Düğün ve Bir Eylem Sahası Olarak Düğün Törenleri
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. ALİ ESGİN

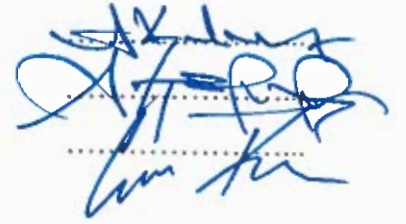
HAZIRLAYAN
ESRA AK

Jürimiz 5.05.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu **Yüksek Lisans** Tezini (oybirliği) ile başarılı bulunarak **Sosyoloji** Ana Bilim Dalında **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Ünvanı Adı Soyadı

1. Prof. Dr. Abdullah Korkmaz
2. Prof. Dr. Ali Esgin
3. Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Çağlar Kurtdaş

İmza

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Ali ESGİN'in danışmanlığında hazırlamış olduğum “Tarihsel Süreç İçerisinde Düğün ve Bir Eylem Sahası Olarak Düğün Törenleri” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Esra Ak

ÖNSÖZ

Bu araştırma gündelik hayat içerisinde geçmişten bugüne kadar varlığını devam ettiren düğün ritüeli üzerine bir incelemeyi kapsamaktadır. Hem tarihsellik yönü hem de eylem sahası olarak iredelenerek saha çalışması ile desteklenmektedir. Bu araştırmanın ana eksenini düğünün süreç içerisindeki dönüşümü ve bireyin eylemlerini gerçekleştirdiği alan üzerine kuruludur. Araştırmamız Malatya ilinde yapılan nitel araştırma yöntemleri ile desteklenmektedir.

Bu çalışmanın başından itibaren tecrübe ve birikimleriyle beni aydınlatan, değerli vakitlerini ayırmak suretiyle çalışmamı yakından takip eden, yorum ve görüşleriyle tezimi en iyi biçimde tamamlayabilmem için bana rehberlik eden saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ali Esgin'e, bu süre zarfında maddi ve manevi bakımdan her zaman yanımda olan kıymetli aileme, çok değerli görüş ve düşünceleriyle yüksek lisans serüvenimde yanımda olan yakın arkadaşlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

ESRA AK
MALATYA 2020

ÖZET

Bu çalışma geçmişten bugüne hemen her toplumda insanların gündelik hayat pratikleri içinde evlilik ve aile kurma deneyimlerinin en somut öncülü olarak görülen düğün törenlerinin ve bu törenlere ilişkin ritüellerdeki değişimlerin toplumsal kaynaklarının analizine odaklanmıştır. Düğün ritüeli bireylerin eylemlerinin ve grupsal hareketlerinin bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Çalışmamızda düğün törenlerinin hangi amaçlarla ve ritüellere göre gerçekleştirildiği, bunların zaman ve mekan bağlamında ne türden değişimler geçirdiği irdelenmektedir. Düğünlerin toplumsal uzamlara ve zaman dilimlerine göre nasıl algılandığı, toplumsal uzamdaki çok yönlü değişimleri temsil edip etmediği ve özellikle törensellik bağlamında gerçekleştirilen ritüellerin bu değişimleri yansıtıp yansıtmadığı çalışmamızın çatisını oluşturmaktadır. Ayrıca bireylerin gündelik hayat alanı içerisinde bir eylem sahası olarak değerlendirilebilecek olan düğün törenlerinin, bireyler için sosyal hayatta ve gündelik hayat deneyimleri içindeki karşılıkları da incelememizin temel konularındandır. Bu çerçevede düğün törenleri kapsamında bireylerin kendilerini tanımlayış ve konumlandırma biçimleri, ritüellerin yeniden üretiminde failin etkisine dönük nedenler ve değişen performans biçimleri de analiz edilmektedir.

Çalışmanın kuramsal zemini Erving Goffman, Norbert Elias, Pierre Bourdieu, Anthony Giddens ve Zygmunt Bauman gibi sosyologların özellikle yapı-fail düalizmini aşmaya dönük girişimlerinin sonucu olarak gelişen kuramsal tartışmaları şekillendirmektedir. Buradaki önceliğimiz düğün olgusunu salt yapısal bağlamlarıyla değil, aynı zamanda gündelik hayatın pratik boyutunu inşa eden fail kapsamında da değerlendirebilmektir. Elbette söz konusu değerlendirmeler salt kuramsal tartışmalardan ibaret değildir. Çalışmamızda odaklandığımız sorulara ilişkin analizlerimiz, bu türden kuramsal tartışmalar yanında sahadan elde edilen güncel verilerle de desteklenmiştir. Saha araştırmasında nitel araştırma tekniklerinden yarı-yapılandırılmış görüşme ve katılımlı gözlem teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca sahadan elde edilen fotoğraflarla birlikte, başka görsel verilerden de yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Düğün, Düğün Törenleri, Modern Öncesi, Modern Dönem, Gündelik hayat,

ABSTRACT

This study focuses on the analysis of the social sources of wedding ceremonies and changes in rituals related to these ceremonies, which are seen as the most concrete predecessor of marriage and family-building experiences in the daily life practices of people in almost every society from past to present. The wedding ritual takes place as a result of the actions and group movements of individuals. In our study, the purposes and rituals of the wedding ceremonies are held and what kind of changes they have in the context of time and space are examined. How the weddings are perceived according to social spaces and time zones, whether they represent multidimensional changes in social space and whether the rituals realized especially in the context of ceremonies reflect these changes constitute the roof of our study. In addition, wedding ceremonies, which can be regarded as an action area within the daily life of individuals, are among the basic topics of our study for individuals in social life and in their daily life experiences. In this context, within the scope of wedding ceremonies, the way individuals identify and position themselves, the reasons for the influence of the perpetrator and the changing performance styles are also analyzed.

The theoretical ground of the study shapes the theoretical debates that have developed as a result of sociologists' attempts to overcome structural-agency dualism, such as Erving Goffman, Norbert Elias, Pierre Bourdieu, Anthony Giddens and Zygmunt Bauman. Our priority here is to evaluate the phenomenon of wedding not only with its structural contexts, but also within the perpetrator of the practical dimension of everyday life. Of course, these evaluations are not merely theoretical discussions. Our analysis of the questions we focused on in our study was supported by such theoretical discussions as well as current data from the field. In the field research, semi-structured interview and participant observation techniques, which are qualitative research techniques, were used. In addition to the photos obtained from the field, other visual data were also used.

Keywords: Wedding, Wedding Ceremonies, Pre-Modern, Modern Period, Everyday Life,

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	iii
ONUR SÖZÜ.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

METOD VE YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Önemi, Konusu ve Amacı	4
1.2. Araştırmanın Deseni.....	6
1.3. Nitel Araştırma Yöntem ve Süreci	9
1.4. Veri Toplama ve Analiz Süreci.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE DÜĞÜN

2.1. Gündelik Hayat Pratiği Olarak Düğün	12
2.2. Yok Olmaya Direnen Düğün Sembolleri	16
2.3. Zaman ve Mekan Bağlamında Geçmişten Günümüze Düğün Ritüeli.....	24
2.4. Türkiye'nin Değişimi ve Dönüşümü Ekseninde Düğün	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Eylem Sahası Olarak Düğün Törenleri	54
3.2. Geleneksel Kodlar ile Modernleşme Arasında Gündelik Hayat	68
3.3. Çağın ve Toplumun Yansıması Olarak Düğün Ritüeli	75
3.4. Artan Görünürlük Çağında Düğün	84
SONUÇ	91
KAYNAKÇA.....	96

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde insanlığın geçirmiş olduğu aşamalara bakıldığında, sosyal ilişkiler ve olguların süreç içerisinde farklı formlara büründüğü görülmektedir. İlkel kabilelerden tarım toplumlarına, feodalizmden kapitalizme ve nihayetinde sanayileşmeden modernliğe uzanan çizgide yaşanan tüm değişimlere sosyal yaşamın dinamikleri de eşlik etmiştir. İnsanlığın geçirdiği bu aşamalar, değişim ve dönüşümlerin etkisiyle toplumsal yapıları ve ilişki biçimlerini de etkilemiş, sosyal yaşamın her dönemde farklı görünüm almasına neden olmuştur. Din, aile, ekonomi gibi temel kurumlar bu süreçlerden hem etkilenmiş hem de dönüşümlere yön vermiştir. Toplumsal hayatın kurumsal dinamikleriyle birlikte ilişki ve etkileşim biçimleri, gelenek ve görenekleri, tanımlayıcı ritüelleri de zamanla yeni biçimler ve anlamlar kazanmıştır. Çalışmamızın konusunu oluşturan evlilik ve düğün törenleri de bu süreçler dahilinde hem yeni anlamlar kazanmış hem de değişimlere uğramış somut örnekler arasındadır.

Düğün ritüeli toplumların gündelik hayat pratikleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bireylerin bir araya gelerek bir aile kurma süreçlerinde gerçekleştirmiş oldukları törenler, zaman ve uzam açısından anlamlarla donanmış bir haldedir. Toplumları ve onların kültürlerini kapsayan düğünler bireylerin birlikteliklerinin ilanı niteliğinde anlamlı bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler bu törenler aracılığıyla birlikteliklerini meşrulaştırmakla kalmamakta yaptıkları birçok eylem ile toplumsal sahada görünürlük kazanmaktadırlar.

Gündelik hayat içerisinde geçmişten bugüne sürekli olarak gerçekleştirilen düğün ritüeli süreç odaklı bir anlayış ve ilişki bir tavır ile ele alınmaktadır. Böylece düğünlerin toplumların geleneksel uygulamalarının ürünleri olmasının yanısıra, derinlerinde birçok anlam barındırdığı, sosyolojik olarak irdelenmeye değer bir alan olduğu ortaya konmaktadır. Literatür içerisinde genel olarak belirli bir bölgenin kültürel uygulamaları üzerine yapılan çalışmaların haricinde bu araştırma düğünün değişim sürecine odaklanmakta, böylece derinlerinde yatan anlamlar ve göstergeler keşfedilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda rutin olarak gerçekleştirilen bir eylem sahasının toplum içerisindeki yansıtıcılığı irdelenmektedir.

Düğünler, odaklanılan süreç vurgusu kapsamında, toplumların zaman ve mekan açısından geçirmiş oldukları değişimlerin, özellikle makro alanlardaki değişim

yankılarının mikro alanlardaki seyirlerini görebilmek adına önem arz etmektedir. Ayrıca düğünler, bireylerin kendilerini gerçekleştirebildikleri, benliklerini sergileyebildikleri, ilişkiler kurabildikleri ve nihayetinde bir ağ geliştirdikleri önemli bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızın ilk kısmında araştırma konusunun önemine değinilerek saha içerisindeki süreç aktarılmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın deseni ortaya konmakta, kullanılan nitel araştırma yöntemleri ve veri analiz süreci tüm açıklığı ile izah edilmektedir.

İkinci kısmında ise evlilik ve düğün törenleri toplumların geçirdiği değişim ve dönüşümler bağlamında ele alınmıştır. Nitekim düğünler sosyal hayatın ve onu oluşturan ilişki biçimlerindeki dönüşümlerin yansıdığı en önemli alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihin hemen her döneminde bütün toplumlarda görülen düğünler gündelik hayatın bir parçası olarak önemli ritüeller şeklinde tanımlanmışlardır. Bu nedenle ilk olarak düğünler toplum içerisinde anlamsal zenginliğinin yansıtıcı bir alanı olarak gündelik hayat pratiği kapsamında ele alınmaktadır. Akabinde düğün törenlerinde göze çarpan, düğünün mevcut yapısında kalıplaşmış bazı sembollerin devamlılıklarını sürdürmeleri, değişen ve değişmeyen yönleri irdelenmektedir. Düğün törenlerinin her ne kadar dirençli yönleri olsa dahi süreç içerisinde önemli değişimler geçirmektedir. Bu doğrultuda sonraki başlık toplumların geçmişten bugüne yaşadıkları değişimler ile evlilik ve düğün törenlerindeki dönüşümleri içermektedir. İlkel dönemde avcı-toplayıcı toplumlarda gerçekleşen evlilikler daha esnek yapıdadır. Tarımın gelişmesi ile birlikte, yerleşik hayat formu evlilikler üzerinde etkili olmakta ve buna bağlı olarak düğün merasimleri de farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir. Sanayileşme ile birlikte bireyselleşmenin artması, kentleşme, sekülerleşme gibi birçok yeni yaşam formları evlilikler üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Öyleki tarım toplumlarında evlilikler koruma ve bir düzenli hayat formu için gerçekleştirilirken, modern dönemde bu gibi unsurlar kurumlar vasıtasıyla sağlanmaktadır. Evlilikleri ve düğün törenlerini sadece zamansal olarak ele almamız doğru olmayacaktır. Zaman ile birlikte mekanda önemli bir konumda yer almaktadır. Toplumların yer aldığı coğrafya, dini inanış, gelenek ve görenekler, düğünler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu analizleri tamamlayıcı bir örnek olarak sonraki başlıkta Türkiye'nin modernleşme

sürecinde geçirdiği dönüşümler ile düğünler arasında ne türden bağlantılar olduğu konusu ele alınmaktadır.

Üçüncü kısımda ise saha içersinde elde edilen gözlem verileri ile bireylerin düğün törenleri içerisindeki eylemleri ve bu eylemlerin temelinde yatan birçok unsur irdelenmeye çalışılmaktadır. Bireyler sadece geleneklerin ve yapının bir kuklası olarak hareket etmezler. Eylemde bulunan birey aynı zamanda yapıdan etkilenirken kendi düşünümelliğini de katarak performanslarını sergilemektedir. Bunun yanında bazı davranışlarında kendi tercihlerini yansıtmayı amaçlayan bireyler toplumdaki da tamamıyla kopmamaktadır. Mozart'ın saray sanatçısı (saray üyelerinin isteği üzerine müziğini icra eden kişi) olmanın dışında, kendi özgür müziğini icra etmek isterken, belli bir burjuva kitlesinin beğenisini toplayabilmek için eserlerini oluşturması bunun en önemli bir göstergesidir (Elias, 2000). Düğün törenlerinde de bireyler eylemlerini gerçekleştirirken hem planladıkları kişiliklerini sergilerler hem de bunları sergilerken gelenek ve yapıdan da kopmamaktadırlar. Nihayetinde tören içerisinde gerçekleştirilen birçok davranış düşünümsel bir tavırdaki sergilenirken bir kısmı da ritüel olarak gerçekleştirilmektedir.

Çalışmamızın son aşamasında Malatya ili örneği üzerinden bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda araştırma, hem saha içerisinde katılımcı gözlem tekniği hem de düğün sahipleri ile yapılan yarı yapılandırılmış nitel araştırma yöntemi ile desteklenmektedir. Çalışmayı desteklemek adına fotoğraflar ve görsel verilerden faydalanılmaktadır. Gerek saha içerisinde çekilen fotoğraflar gerekse medya kaynaklı görsel veriler kullanılarak belirli noktalarda çıkarımlar desteklenmektedir. Elde edilen veriler kuramsal zemin çerçevesinde yorumlanmaktadır. Nihayetinde teorik bir zemin ile kurulan araştırma saha içerisinde elde edilen güncel veriler ile desteklenmekte ve düğünün gündelik hayat içerisinde önemi açığa çıkartılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

METOD VE YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Önemi, Konusu ve Amacı

Sosyal yaşamda düğün ritüeli geçmişten bugüne dek önemli bir rutin olarak görülmüş ve gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası halini almıştır. Toplumun temel kurumlarından biri olan ailenin kurulmasında önemli bir sembol olarak görülmektedir. Böylece tüm toplumlar düğün törenlerine bir önem atfetmektedirler. Her toplumda yeri olan bu uygulamanın hem toplumu hem de çağı yansıması bakımından bize önemli veriler sunmaktadır.

Toplumların geçirmiş oldukları değişim ve dönüşümler gündelik hayat üzerinde bir etkiye sahiptir. Gerçekleşen önemli olaylar her toplumda farklı derecelerde sirayet etmekle birlikte zamansal olarak da farklılıklar görülmektedir. Sanayileşme, modernleşme, kentleşme ve bireyselleşme toplumlar üzerinde önemli bir değişim ve dönüşümün temel itkileri olmaktadır. Bu doğrultuda değişimi yaşayan toplumların gündelik hayatlarında yer alan düğünlere baktığımızda bu önemli olayların etkileri bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Toplumda rutin olarak gerçekleştirilen ve yok olmaksızın varlığını devam ettiren böylesi bir alanın yaşanan değişimlerden uzak durması zayıf bir ihtimaldir.

Toplumların yaşadığı büyük çaplı değişimlerin sirayet ettikleri alanlara baktığımızda gerek ekonomi, siyaset gerekse de din gibi temel kurumlar üzerinde önemli etkiler oluşturduğu görülmektedir. Bu durum sadece kurumlar üzerinde değil, aynı zamanda bireyleride etkisi altına almaktadır. Örneğin, bir ülkenin endüstriyel yapısı değişime uğradığında ekonomik, idari yapılar da değişime uğramakta, böylece bu değişim ile birlikte gündelik hayatın seyri de değişmektedir. Bourdieu'nun *Bekarlar Balosu* yapıtında, toplumda yaşanan değişimin evlilik üzerinde etkisi açıkça ortaya konmaktadır. Öyleki, kentlerin, modellerin köylü üzerinde etkisi evlenilmek istenen kişinin ve evliliğin modellerini de değişme uğratmaktadır (Bourdieu, 2009).

Dünyada ve toplumumuzda yaşanan değişim ve dönüşümler devamında gelen yenilikler sürekli olarak artmakta ve yaşamlarımızı etkilemekte ve dönüştürmektedir. Her geçen gün artan gelişmeler ile birlikte çeşitlilik artmakta, seçimlerin hakim olduğu,

farklılaşmaların gündeme geldiği bir dönem açığa çıkmaktadır. Böylesi bir ortamda gerçekleşen düğün törenleri ister bireylerin tercihleri, isterse kültürlerin ya da çağın getirdikleri ile gerçekleşmiş olsun, birçok etkiye maruz kalmakta ve böylece değişim yaşamaktadır. Bu doğrultuda düğün törenleri bu değişim sürecinde hem toplumu hem de bireyi anlamak açısından somut bir saha olarak önem arz etmektedir. Bireyler yaşantılarında farkında olsunlar ya da olmasınlar değişim sürecine katılmakta ve bu süreç onların eylemlerine yön vermektedir. Bu açıdan eylem sahası olarak da önemli olan düğün törenlerini hem bireyler hem de toplum açısından değişim sürecini anlamada önem arz etmektedir. Buradan hareketle Bourdieu'nun sözleri çalışmamız açısından manidardır: Ona göre sosyolojinin görevi, toplumsal evreni oluşturan çeşitli toplumsal dünyaların en derininde yer alan yapılar kadar, bu yapıların yeniden üretimini ya da dönüşümünü sağlama eğilimi gösteren mekanizmaları açığa çıkartmaktır. Bu evrenin özelliği ise onu meydana getiren yapıların, ikili bir aşama oluşturmalarıdır. Bu yapılar iki defa varolurlar: ilk olarak maddi kaynakların ve toplumsal olarak kıt değer ve malları elde etme araçlarının -onun deyimiyle sermaye türlerinin- dağılımı ile oluşturulan ilk düzey nesnellik içinde; ikinci olarak da, toplumsal eyleyicilerin pratikteki etkinliklerinin, davranışlarının, duygularının ve yargılarının simgesel matrisi olarak işlev gören zihinsel ve bedensel şemalar biçiminde, ikinci düzeyde nesnellik içinde varolurlar (Bourdieu vd. 2014:17).

İnsanoğlunun geçmişten bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu düğün ritüelinin, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimler ile bugüne gelişi ve bugün nasıl bir düzenleme ile meydana geldiği çalışmamın konusunu oluşturmaktadır. Toplumda yaşanan değişimler ekseninde, sanayileşme, kentleşme, sekülerleşme, eğitimin artması ve etkisi vs. düğünler üzerinden irdelenmektedir.

Çalışmamız gündelik hayatın olağan akışı içerisinde sürekli olarak gerçekleştirilen düğün törenlerinin, toplumda yaşanan değişim ve dönüşümlerin etkisinde gerek toplumda gerekse de bireylerdeki yansımaları ve süreç içerisinde irdelenmekle birlikte, görünürde gerçekleşen değişimlerin derinlerinde yatan faktörler üzerinde bir keşfe odaklanmaktadır.

Çalışma sahamız olan düğün törenleri yapısı itibari ile sembollerle donanmış, kültürel sermaye ve bireylerin eylemleri ile şekillenmesi bakımından ilişkiel bir bakış açısıyla incelenmeye çalışılmaktadır.

1.2. Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, gündelik hayatta ritüelistik olarak gerçekleştirilen düğünlerin, yalnızca geleneksel, toplumsal sermayenin ürünü olan bir olgu olarak değil, hızlı değişim sürecinde toplumun ve bireyin bu değişim hızına bağlı olarak şekillenen bir eylem sahası olarak incelenmesini içermektedir. Aynı zamanda dönemin yapısını sunan göstergelerle dolu bir saha olarak önem taşımaktadır.

Araştırma, düğün ve düğün üzerindeki değişimlere odaklanarak, bir çok perspektiften ele alınmakta, saha araştırması ile desteklenmektedir. Sosyal süreç, pratikler, deneyimler ve anlamlar üzerine kurulu olan çalışmamız nitel araştırma yöntemini gerekli kılmaktadır.

Nitel araştırma yöntemi yapıların sosyal, kültürel ekonomik politik veya çevresel açılardan görme eğilimindedir. Bu yapılar arasında bireylerin deneyimlerin çeşitlendiği ve katlandığı varsayılmaktadır. Bu yapıların bireysel deneyimleri nasıl biçimlendirdiği ve aynı zamanda bireylerin var olan yapıyı nasıl oluşturduğunu, değiştirdiğini ya da içine girdiğini belgelemek yoluyla tanımlama ve yorumlama amacını taşımaktadır. Nitel araştırma süreci genel itibariyle bu gibi soruların bazı yönlerine odaklanmaktadır (Glesne, 2013: 52-53). Bu doğrultuda nitel araştırmacılar da insanların kendilerini ve ortamlarını nasıl düzenledikleri ve bu ortamdaki yaşayanların çevrelerini semboller, ritüeller, sosyal yapılar, sosyal roller ve bunun gibi şeylerle nasıl anlamlandırdıkları ile ilgilenmektedirler (Berg vd, 2019: 20). Araştırma sahamız hem bireylerin eylemleri hem de yapıların yansımalarını bünyesinde barındırmasından dolayı yukarıda tanımlanan nitel araştırma yöntemini gerekli kılmaktadır. Böylece yapılan araştırmada nitel araştırma yöntemleri benimsenirken araştırma konusuna uygun olarak da etnografik desen uygun görünmektedir.

Nitel araştırmalarda derine inilerek görünenin altındakini ortaya çıkarmak temel noktadır (Kuş, 2012:78). Derinlere inme noktasında etnografik desen önem bir yol çizmektedir. Etnografi ortak kültüre sahip bir grubun değerlerinin, davranışlarının, inançlarının paylaşılan ve öğrenilen modellerin tanımlandığı ve yorumlandığı nitel bir desendir (akt. Creswell, 2013: 90). Bir karşılaştırmadan ziyade incelenen kültür grubunun, kendi edimlerine, değerlerine, tutum ve davranışlarına yüklemiş oldukları anlamları keşfetmek etnografinin temel noktasını oluşturmaktadır (Arıkan, 2018: 15). Bu noktada kullanılan desen araştırma sahası olan düğünler açısından uygun

görünmektedir. Bir kültürel grubun etkinlikleri ile meydana gelmesi, değerler, davranışlar ve algılarla bezenmiş olması itibariyle düğünler etnografik bir keşfe uygun bir alan oluşturmaktadır. Etnografik çalışmalarda öne çıkan betimleyici detaylar, ne olup bittiğine yönelik öznenin yorumlarını anlamada bir çerçeve sağlamakta ve gözlemlerin ve görüşmelerin inşa edildiği çevrede analizler ve açıklamalar yapmada önemli imkanlar tanımaktadır (Kuş, 2012: 83). Böylece saha içerisinde elde edilen veriler detaylı olarak irdelenme şansına sahip olmaktadır.

Etnografi deseninde incelenen kültürel grubun ve onu oluşturan bireylerin zamanın akışında orjinalite ortaya koyabilirler, daha önce dile getiremediklerini yapabilir ya da söyleyebilirler. Bu eylemler nedensiz yere gerçekleşmezler, bunları ortaya çıkaran bir yapı, düşünce sistemi, bağlamın etkisi muhakkak bulunmaktadır (Arıkan, 2018: 20). Bu noktada araştırma sahası olan düğün törenleri için etnografi deseni bire bir örtüşmektedir.

Araştırmanın konusu ve amacına yönelik veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme, katılımcı gözlem ve etnografik fotoğraf yöntemleri kullanılmaktadır. Araştırma sahasında nicel yöntemin istatistiksel yönüne uygun düşmemesinden dolayı çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak adına birkaç yöntem kullanılmaktadır. Bu doğrultuda bulgular ve yorumlar zenginleştirilmektedir.

Araştırmada kullanılan araçlardan yarı yapılandırılmış görüşme metodu ile bireylerin düğün hakkındaki görüşleri elde edilmeye çalışılırken, görüşme yapılan kişilerin düğünlerinden katılımcı gözlem tekniği ile de veri elde edilmektedir. Araştırmanın analizinde yapılan görüşmeler neticesinde katılımcılar açısından çelişiklere yer bırakmamak adına ve cevapların yetersiz kaldığı noktalarda başvurulmak üzere katılımcıların düğünlerine iştirak ederek saha içerisinde gözlemler gerçekleştirilmiştir. Araştırmadaki katılımcıların söylediği ve olması gerektiğine inandığı şeylerle gerçekte olan şeyler arasındaki ya da biçimsel sitemdeki farklılıkları veya uyumsuzlukları keşfetmek adına katılımcı gözlem tekniği önemli bir katkı sağlamaktadır (Bray, 2009: 369). Diğer bir yandan ise bireylerin düğün içerisinde eylemleri katılımcı gözlem yöntemi ile ortaya konmaktadır. Görüşmelerden ziyade katılımcı gözlem yöntemi araştırma nesnesinin dile getirilmemiş gerçekliğini inceleyebilmek için fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca, görüşmelere nazaran, bilişsel ve bedensel yapıları toplumsal yapılarla ilişki içinde incelenmesini sağlamaktadır

(Akçaoğlu, 2018: 58). Çalışmada diğer önemli bir yöntemde etnografik fotoğraf yöntemidir. Bu yöntem, kültürü ve özneyi kaydetmek ve anlamak için çekilen fotoğraflardan oluşmaktadır (Akarçay, 2014: 89). Saha içerisinde çekilen fotoğraflar ve medya üzerinden elde edilen görsel kaynaklar elde edilen verilerin desteklenmesi açısından önemlilik arz etmektedir. Fotoğraf makinasının yaygınlaşması ile aile fotoğrafları çekimi de yaygınlaşmıştır. Çalışma alanımızda fotoğrafın önemli bir yeri bulunmaktadır. Bugün hemen herkes düğünlerini gerçekleştirirken veya düğün öncesinde aileleri ve yakın çevreleri ile birlikte fotoğraf çekmektedirler. Günümüzde her ne kadar teknolojinin yaygınlaşması bu işi kolaylaştırmış olsa da geçmişte de önem verilen bir uygulama idi. Bu yönelim çalışmamız açısından fotoğrafın önemini ortaya koymaktadır. Nihayetinde görülen şey, ifşa edilen şey, hem görünümünün hem de arayışın bir neticesi olarak canlanmaktadır (Berger vd., 2007: 110). Modern toplumların önemli uygulamalarından biri olan fotoğraf gerçeği yeniden üretmekle kalmazlar, onu yeniden dolaşıma sokarlar. Şeyler ve olaylar, fotoğraf görüntüleri halini aldıklarında beğenme ve beğenmeme gibi ayrımların ötesine geçen yeni kullanım biçimlerine açılmış, kendilerine yeni anlamlar yüklemiş olurlar. Böylece fotoğraf, bu tarz ayrımları silen şeylerle durumlara atfedilen o niteliği ortaya çıkarmanın araçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Sontag, 2008: 208).

Araştırmanın evrenini düğün ve düğünü gerçekleştiren, düğünün esas öznesi olan bireylerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda Malatya ili içerisinde köy ve kent yaşamı sürdürenler, genel itibariyle gündelik hayatta farklı pratiklere sahip bireyler tercih edilerek görüşmeler gerçekleştirilmektedir. Genel itibariyle Malatya il sınırları içerisinde yapılan düğünler tercih edilmekle birlikte katılımcıların bir kısmını farklı şehirlerden evlilikleri doğrultusunda göç etmişlerdir. Görüşmeler 2019 Temmuz ayında başlayıp Ekim ayında sonlanmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler araştırmanın odağına uygun olarak değişim ve dönüşümü açığa çıkartacak şekilde konuşmaların seyri doğrultusunda katılımcıların yorumlarını genişletmek adına hazırlanmış olan sorulara ek olarak gerek özel gerekse genel sorular yöneltilerek veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Evlenen bireye kendi düğünü hakkında sorular sorularak fikirleri alınmaya çalışırken annesine veya kaynanasına sorulan sorular ile hem bugünün hem de geçmişin değerlendirilmesi açığa çıkartılmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda

gerçekleştiren görüşmeler ışığında araştırmanın ana odağını destekleyen veriler elde edilmektedir.

1.3. Nitel Araştırma Yöntem ve Süreci

Araştırmamız Malatya ilinde gerçekleştirilen düğünlerin farklı sosyal gruplara mensup bireyleri ile yapılan görüşmelerden meydana gelmektedir. Görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesinde ilk olarak farklı bölgelerde düğünlere tesadüfî katılım ve araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilen katılımlar neticesinde karar verilmektedir. Araştırma kapsamında yer alan kişiler köy hayatı sürenler, kentte yaşayanlar ve varsıl denen kesimden olan bireylerin düğünleri dikkate alınmaktadır. Bu doğrultuda araştırma çizgisine uygun olarak Malatya ilinin tek bir bölgesine bağlı kalınmadan hareket edilmektedir. Görüşmeler yapılmadan önce birçok düğüne katılım gerçekleştirilmekte ve gözlemler yapılmaktadır. Yapılan pilot uygulamalar sonucunda düğünün genel yapısı itibariyle düğün içerisinde bireylerle gerçekleştirilen görüşmelerin sağlıklı sonuçlar doğurmasından dolayı görüşmeler düğünden sonraki bir tarihte randevu sistemiyle gerçekleştirilmektedir. Bu hususta en önemli etken düğün ortamında çok yoğun ve hızlı bir etkileşim sürecinin olması, görüşme yapılacak kişilerin düğünün akış hızından kaynaklı olarak vakit ayıramamasıdır. Böylece ilk olarak saha içerisinde gözlemler yapılarak, görüşmeler katılımcıların müsait oldukları daha sonraki bir zamanda gerçekleştirilmektedir. Katılım sağlanan düğünlerin bazılarında kişilerin görüşme yapmayı istememeleri durumunda, bu düğünlerden sadece saha gözlemleri ile veri alınmaktadır.

Malatya ilinde gerçekleştirilen saha çalışmamız 23 katılımcıdan oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler 2019 Temmuz ve Ekim ayları arasında gerçekleştirilmektedir. Görüşmeler kişilerin izinleri doğrultusunda ses kaydı alınarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca düğün esnasında çekilen fotoğraflar ve medya üzerinden elde edilen görsel veriler için gerekli izinler alınarak araştırma verileri güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Yapılacak olan görüşmeler için iki yönlü katılımcılar oluşturulmaktadır; hem düğün öznesi olan gelin veya damat hem de düğünü yapan kişilerin anne veya babası. Araştırma sürecinde izinler alınırken bireylerin kendilerini rahat ifade edebilmeleri adına izinleri doğrultusunda bir katılımcı (gelinin babası) hariç diğer katılımcılar gelin, anne ve kaynanadan oluşmaktadır.

Katılımcılara genel olarak kendi düğünleri hakkında sorular sorularak düğün ile ilgili fikirleri saptanmaya çalışılmaktadır. Hazırlanan sorulara ek olarak görüşme esnasında konuşmanın gidişatına bağlı olarak araştırma için yeni sorular sorulmaktadır. Bu sorular hem araştırma için hem de katılımcının fikirlerini daha rahat ortaya koyabilmesi için türetilmektedir. Diğer katılımcılar (anne-kaynana) yine kendi düğünleri ve kendi dönemindeki düğünlerini anlatmaları istenmekte ve hem kendi çocuklarının hem de kendi dönemdeki düğünlerin karşılaştırılması beklenmektedir. Böylece teorik çerçevede oluşturduğumuz dönüşümün düğün törenlerinde gözlenenlere ek olarak bireylerin zihniyetleri üzerinden değişimler yeniden keşfedilmeye çalışılmaktadır.

Yapılan görüşmeler neticesinde, katılımcıların düğün ile ilgili görüşleri belirli noktalarda beğenip/beğenmeme gibi duygusal kriterlerle cevaplandırılmaları neticesinde araştırma açısından zorluklar ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bireylerin çekingen tavırları görüşlerini rahat bir şekilde ifade edememeleri ve herhangi bir fikre sahip olmaları da yorumlama ve analiz açısından zorluklar doğurmaktadır. Bu noktada katılımcılara tekrar tekrar sorular yöneltilerek fikirleri açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca saha içerisinde katılımlı gözlem tekniği ile alınan notlar bu zorlukları giderme açısından yardımcı olmaktadır. Bu da saha araştırmasında nitel yöntem içerisinde birçok farklı yöntemin kullanılmasının faydasını ortaya koymakta ve araştırma açısından güvenilirliği artırmaktadır.

1.4. Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırmada nitel veri toplama araçlarından yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmakla birlikte katılımcı gözlem tekniğide de kullanılmaktadır. Çalışmanın kuramsal çerçevesi ve amacı doğrultusunda görüşme formu hazırlanmaktadır. İlk olarak görüşme yapılacak kişilerle randevu sistemi ile görüşme yapılacak gün ve saat belirlenmektedir. Katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri için görüşme yapılacak mekan katılımcının tercihine bırakılmaktadır. İlk etapta kişilere araştırma hakkında bilgilendirme yapıp verilerin ne için kullanılacağı açıklanmaktadır. Görüşme esnasında ses kaydı alınarak veriler kaydedilmekte ve kayıt için gerekli izinler alınmaktadır. Farklı kategorideki katılımcılar için iki ayrı form oluşturulmakta, her form 5 sorudan oluşmakla birlikte bu sorulara ek alt başlıklar halinde sorulardan meydana

gelmektedir. Önceden hazırlanmış olan açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formuna araştırma esnasında amaca yönelik yeni sorular dahil edilmektedir. Sorular bireylerin fikirlerini açık bir şekilde ortaya koyabilmeleri için sade ve anlaşılır şekilde tasarlanmakla birlikte görüşme sürecinde yönlendirici ifadelerden uzak durulmaya çalışılmaktadır. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde katılımcıların cevaplarına ek olarak duygu durumları, sözle ifade edemedikleri, suskunlukları, kararsızlıkları dikkate alınarak irdelenmeye çalışılmaktadır. Görüşmeler haricinde saha içerisindeki gözlemlerde katılımcıların cevaplarını anlamlandırma noktasında veri olarak kullanılmaktadır. Katılımcıların düğünlerinde yapılan gözlemler hem başlı başına bir veri oluşturmakta hem de görüşmeler için destek veri olarak önem taşımaktadır. Saha içerisinde ve medya üzerinden elde edilen görsel veriler de aynı nokta veri sağlamaktadır.

Çalışmamızın deseni olan etnografi veri toplanmasında ve analizinde bir yön tayin etmektedir. Saha içerisindeki gözlemler ve görüşmeler neticesinde elde edilen veriler etnografik desen çerçevesinde analiz edilip yorumlanmaktadır. Elde edilen veriler neticesinde aktörler, mekan, olayların betimlenmesi; belirli temalar ekseninde verilerin analizi, bulguların mantıksal çerçeve içerisinde yorumlanması ve nihayetinde görsel veriler ile destekleme gibi süreçler etnografi deseninin veri analiz ve yorumlama sürecini göstermektedir (Creswell vd., 2013: 190-191). Bu doğrultuda sürece gözlemler detaylı olarak not alınarak başlanmaktadır. Daha sonra alınan ses kayıtları yazıya dökülmekte ve tekrar eden bir okuma süreci başlamaktadır. Bu okuma sürecinde notlar alınmakta ve kodlamalar yapılmaktadır. Gerekli görülen kısımlarda gözlemlere ve görsel verilere başvurulmaktadır. Elde edilen veriler kuramsal çerçeve ile desteklenerek yorumlanmaktadır. Bu hususta teorinin pratikteki yansımaları irdelenmektedir.

Sonuç olarak hem bir eylem sahası olması hem de toplumsal kültürel yansımaları içermesi açısından mikro ve makronun bulunduğu bir alan olarak düğün törenleri önem arz etmektedir. Çalışma süresince saha içerisinde bireylerin eylemlerinin bir keşfi amaçlanırken, gerçekleştirilen görüşmeler ile yeni evlenenler ve daha önceki dönemlerde evlenen kuşaklar arasında hem dönüşümü keşfetme hem de düğünün gündelik hayat içerisinde bir rutin olarak yansıtıcı olması irdelenmektedir. Bu doğrultuda sonraki bölümde teorik çerçevesi kurulan bu araştırma sahasının pratikteki karşılığının bir keşfi kullanılan yöntemler aracılığıyla ortaya konmaya çalışılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE DÜĞÜN

2.1. Gündelik Hayat Pratiği Olarak Düğün

İnsanoğlunun geçmişten günümüze yaşamsal pratiklerindeki hemen her şey sosyal ekonomik ve politik olgular üzerinde yükselir. Dolayısıyla bütün anlar gündelik hayatta birbirine denk gelir ve bu anlar kendini dayatırlar. Bunların her biri toplum içerisinde bir değere sahip olmakla birlikte bu değer olmaksızın, gündelik hayattaki anlar arasında bir bağ kurulması mümkün değildir. Özdeşleştirme ve denklik kurma mekanizması gündelik hayatın yöneldiği özelliklerdir. Bu özellikler geçmişten bugüne var olmakta ve giderek belirginlik kazanmaktadır. Günümüze gelindiğinde anlar öngörülür, hepsi nicelleştirilerek zaman ve mekan içerisinde programlanmış bir hal alır (Lefebvre, 2010: 63). Lefebvre'nin bahsettiği üzere sıradan görümlü gündelik hayat anlardan bağımsız, basit bir oluş hali göstermemektedirler. Aksine, tüm akış içerisinde öznel ve nesnel alanlar iç içe bir konumdadır.

“Gündelik öznel ama nesnelğin gizemli gerçeklerini de sunar niteliktedir.” (Esgin, 2018: 14). Birey ve onun içerisinde yer aldığı toplum ve devamında gerçekleştirilen gündelik pratikler, hem makro hem de mikro düzeyde anlamlar sunmaktadır. Öyle ki birey ritüel olarak gerçekleştirdiği düğünlerde toplumun ekonomik, siyasi, dini vb. alanlarda makro yönden göstergelere sahip iken, bireylerin katılımları ile gerçekleştirdiği bir eylem ve etkileşim sahası olması yönüde de mikro izlenimler sunmaktadır. Böylesi bir alanda bireyler yaşamlarında bilinçli olarak makro-mikro analizler yapmazlar, yaşamın olağan akışı içerisinde ötekinin varlığı ve paylaşımları ile gündelik hayat pratiklerini açığa çıkartmaktadırlar.

Toplum ve genel toplumsal hayat öznel-arası fenomenlerden oluşmaktadır. Bu doğrultuda gündelik hayat genel itibariyle sorgulanmadan sürdürülmekte, böylece empati kurarak diğer insanların bizler gibi algılayıp düşündükleri varsayılmaktadır. Yani, toplumsal dünya sağduyu bilgisi ve prosedürler temelinde başkalarıyla paylaşılan bir dünyadır. Burada diğer insanlarla etkileşimi mümkün kılan bilgilerin karşılıklılığı esastır(Layder, 2013: 105). Bilgilerin karşılıklılığını açığa çıkaran şey ise bireylerin

deneyimlerdir. Toplumsal koşullar da kişisel deneyimlerden bağımsız olarak düşünülemez ve bireyin biricik dış çevresi olarak değerlendirilemez. Bireyler şahsi ve özel sorunlarıyla yüzleşirken toplumsal etkinlik sahasının inşasında aktif bir şekilde rol oynarlar (Giddens, 2014a: 25). Dolayısıyla gündelik hayatta bu döngü içerisinde şekil alır. Bu döngüde hem toplumsal yönü hem de bireylerin aktif katılımlarının sahası olan düğün gündelik hayat içerisinde yerini almaktadır. Gündelik hayatın temelinde yer alan sağduyu bilgisi ile empati kurarak ve toplumsal sahaya da uygun olarak gerçekleştirilen düğün ritüeli yaşamın döngüsellliği içinde kendine yer edinmektedir.

“Her an oluş, geçiş, evrim halindeki bireysel ve toplumsal yaşantıya karşılık gelen gündelik hayat, bu anlamda yüzeyde herkesin gördüğü su yığınının basit bir gözlemlerle fark edemeyeceği dip akıntısıdır.” (Şentürk, 2018: 239). Gündelik olan, maskelere, kostümlere ve dekorlara bürünmüş olarak sahneye çıkmaktadır (Lefebvre, 2016: 11). Böylece yaşam içerisinde sembollerini kullanmaktadır. Gündelik hayatın ayrılmaz parçaları olan düğün ve kutlama ritüelleri semboller yönünden oldukça zengin kaynaklardır. Düğün içerisindeki birçok pratik toplumsal simgelerle şekillenmektedir. Bu simgeler eşliğinde tüm toplumlarda düğün ritüelinin varlığı önem arz etmektedir. Düğün törenlerinin bu durumu bir geçit olmasından ötürü düğüne katılanlar için unutulmaz olmaktadır. Bu mevzu sadece bununla da sınırlı değildir. Mardin’in tabiri ile düğüne gelenler evlenen çift ile birlikte düğünü yaşarlar. Böylece katılımcılar edilgen olmamakla birlikte düğün içerisinde sembolik unsurlardan etkilenip eylemde bulunarak etkin rol oynarlar (Mardin, 1992a: 106-107). Katılımın düğünler için önemi katılanların oluşturdukları süreklilik ve bu süreçte oluşan, gelişen bir döngünün varlığı, gündelik hayatta düğünlerin anlam sahasını zenginleştirmektedir.

Düğünler gündelik hayatın ayrılmaz parçası olarak yer alırken içerik olarak değişim ve dönüşümlere uğrasalar dahi bir süreklilik içerisinde toplumların ve bireylerin yaşamlarında önem arz etmektedir. Peki bu sürekliliği sağlayan şey nedir? Sürekliliğe etki eden şey rutin olarak gerçekleştirilmesidir. Gündelik hayatın temel eksenini oluşturan rutinler ise bireyler için hem bir düzen hem de varoluşsal tehditlere karşı bir güven kaynağıdır (Esgin, 2014: 172). Güven, düğün merasimlerinde bireylerin toplum içerisindeki yerini sağlamlaştırılmaktadır. Katılımcılar ve düğünü düzenleyenler rutinleri gerçekleştirerek toplum içerisindeki dışlanma, horgörülme gibi tepkilerin olasılığını minimum seviyeye indirmektedirler. Ayrıca toplumun temel kurumu sayılan ailenin

kurulmasında da sembolik değere sahip olması, ailenin ilanı ve meşruiyet sağlama aracı olması açısından süreklilik göstermesini sağlamaktadır.

Sürekli olarak gerçekleştirilen düğünler, neden yapıldığı düşünülmezsizin bir görevmişçesine tüm zamanlarda bütün toplumlarda gerçekleştirilmektedir. Bu da gündelik hayatın içerisinde insanların inşa ettiği sosyal dünyada gerçekleşen olup bitme süreçlerini içerisinde barındıran, yüzselsel görünen, ancak son derece karmaşık unsurları içerisinde barındıran toplumsallığa işaret etmektedir (Esgin, 2014: 173). Gündelik hayat sağlam olması yönüyle doğal bir akış sergiler. Bu doğallık yaşamın parçalarının belli bir zaman içindeki kullanımı kuşkuyla yer vermeden birbirine bağlanmaktadır (Lefebvre, 2016: 35). Kuşku duymadan akış sergileyen parçalar Bourdieu'nun habitus'unu hatırlatmaktadır. Toplumsal gerçeklik ona göre alanlarda ve habituslarda eylemi gerçekleştiren bireylerin içinde ve dışında var olmaktadır. Habitus, ürünü olduğu toplumsal dünya ile ilişkiye girdiğinde su içerisindeki balığı andırır. Suyun ağırlığını hissetmeyen ve etrafındaki dünyayı doğal bir akış içerisinde görür (Bourdieu vd, 2014: 118). Böylece bireyler gündelik hayatları içerisinde gerçekleştirmiş oldukları düğünleri sorgulamaksızın, doğal bir olay gibi algılayıp eylemde bulunurlar. Bu süreçte habitusları onlara eşlik eder. Bu noktada habitus somutlaşmış, bedene dönüşmüş olan toplumsal yönü ortaya koyması bakımından eylemler üzerinde tesir etmektedir (Bourdieu vd, 2014: 119).

Gündelik hayatta karşımıza çıkan en önemli iki etken zaman ve mekandır. Bütün karmaşıklığıyla insanların yarattığı sosyal dünya da zaman ve mekana yayılan bir etkileşim sonucu meydana gelmektedir (Esgin, 2014: 172). Düğün törenlerine baktığımızda zaman ve mekânın belirleyiciliği göze çarpmaktadır. Toplumlardan tarihsel süreçlerde geçirdikleri aşamalar gündelik hayatta kendini göstermektedir. Böylece bireyler günlük yaşamlarında zamanın ve buldukları toplumun tarihsel koşullarının etkisiyle eylemde bulunurlar. Öyle ki 1960'lı yıllarda düğün denildiğinde akla gelenler ve uygulananlar ile 2000'li yıllarda düğünler arasında hem bakış açısı hem de eylem açısından farklılıklar görülmektedir. Bu durum her toplumun kendi sürecine içkin bir durumdur. Elias toplumların süreç içerisindeki değişimlerinin bir iç düzene tabi olduğundan bahseder. Söz konusu olan düzen ise bireylerin ilişkilerinin sonucu gerçekleştirdikleri hamleler ve bu hamlelerin devamlılığını birbirine olan muhtaçlıkları, nihayetinde süren karşılıklılık sabit olmaksızın bir süreci kapsar. Toplumsal dönüşüm

ve bireysel alanlar arasında yaşanan değişim ve dönüşüm sürecinde bir yansıma, ayna ilişkisi söz konusudur (Elias, 2016: 274). Böylesi bir iççelik düğünlerde mevcut olmakla birlikte bu saha içerisinde gerçekleşmiş olan her ritüel veya unsur toplumla ve zamanla ilgili bilgiler sağlamaktadır.

Zaman ve mekana tabi olan iki cinsten bireylerin biraraya gelip bir aile kurarken gerçekleştirdikleri bir takım ritüeller mevcuttur. Toplumumuzda ana hatlarıyla kız isteme ile başlayan devamında yörelere göre farklılaşan bir takım uygulamalarla birlikte düğünün gerçekleşmesi ile son bulmaktadır. Yöresel farklılaşmanın yanında zamansal olarak da uygulamalarda farklılıklar görülmektedir. İnsanların eylemleri de büyük ölçüde içinde yaşanan anın ihtiyaçlarıyla ve anlık duygu ve isteklerle belirlenmektedir (Elias, 2000b: 185). Düğün törenleri ilkel dönemlerden modern dönemlere kadar farklı süreçlerden geçmekte ve toplumun değişimi ve dönüşümü ile hem amaçsal olarak hem de uygulama olarak değişime uğramaktadır. İlkel dönemde ilişkilerin düzenlenmesi ile başlayan törenler daha sonraları mülkiyet üzerinde hak iddia edebilmek ve mülkiyet hakkının devamlılığını sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Bu nedenle geçmişte plepler soyluların resmi evlenme biçimlerini istemişlerdir. Böylece kendilerinin de vatandaş olarak kabul edileceklerini düşünmüşlerdir. Devamında da mirasçılık hakkını elde etmeyi amaçlamışlar ve bu yönde taleplerde bulunmuşlardır (Vico, 2007: 84). Bunun yanı sıra genel itibariyle tüm toplumları kapsayan düğünler anlamsal içeriklere sahiptir. Üstelik düğün, düğün ritüeli sonucunda gerçekleşen evlilikler vasıtasıyla birçok eylemde düzen sağlama işlevini üstlenmektedir. İki veya daha fazla insan arasında cinsel ve ekonomik birliğin sağlanması, çocukların durumunun yasallaşması ve evlenen çiftler arasında hak ve yükümlülüklerinin tesis edilmesi evlilik yoluyla sağlanmaktadır (Bates, 2009: 290). Gündelik hayatta önemli bir konumda yer alan aile yaşantısı ve bunun başlangıcı sayılan düğün törenleri bu doğrultuda önem kazanmaktadır.

Düğünün bu anlamsal içeriklerinin yanında müzik, oyun, eğlence, sohbet, seyretme, yeme-içme gibi serbest zaman etkinliklerine yer vermesiyle, dayanışmayı peşiktirmesi, insanların yeteneklerinin sergilemesine fırsat vermesi ile psikolojik olarak doyum sağlanması, tekdüze yaşam formundan çıkılması, kazancın hediyeler vasıtasıyla yeniden dağılımında rol oynaması, belirli mesleklerin ortaya çıkmasında bir işlevselliğe sahiptir (Tezcan, 1997: 219). Bu işlevlerin hepsini geçmişten bugüne düğün için söylemek mümkünse de son işlev olarak izah edilen yeni mesleklerin ortaya çıkması

günümüzde bariz bir biçimde kendini göstermektedir. Düğün içerisinde ve özellikle kına gecelerinde düğünün akışını yöneten bir takım oyun ve uygulamaları (dans, kına yakımı) yerine getiren dansçılar/oyuncular mevcuttur. Yöresel kıyafetin modern çizgilerle tasarlanmış şekli ile kostümler giyinen kızlar düğün süresi boyunca sahnede rol almaktadır. Yeni doğan meslekler arasında düğün fotoğrafçılığı, müzisyen gruplar, organizasyon şirketleri giderek yaygınlaşmaktadır.

Nihayetinde günlük yaşam duygularla, baskın kılmaya çalıştığımız değerlerle, kültürün dayattığı davranışlarla dolu bir yaşam alanıdır. Günlük yaşantının kültürel içeriğinden biri tarihsel süreç içerisinde genel bir davranış çizgisi sunan kültürel kodların yer almasıdır. Kültür, bireyleri bazı merasimler etrafında birleştirmekte, hayatın merasim olarak görülmesine yol açmakta ve diğer yandan sosyal hayatın merasimsel içeriklerle donanmış olduğunu açığa çıkarmaktadır (Mardin, 1992a: 118). Sosyal hayatın içerisinde kültürel kodlarla bezenmiş olan düğünler rutin olarak gerçekleştirilen merasimler olarak yaşamın vazgeçilmez bir sembolü olarak geçmişten bugüne varolagelmiştir. Bu doğrultuda kültürel sembollerle bezenmiş düğün törenleri toplumsal okumalar yapılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

2.2. Yok Olmaya Direnen Düğün Sembolleri

Toplum içerisinde yer alan birçok konu ve olgu, suç, üretim, tüketim, intihar, evlilik, şiddet vb. konular gündelik hayatta varolmakta ve şekillenmektedir. Tıpkı tüm bu konu ve olgular gibi düğün de gündelik hayat içerisinde bir rutin olarak karşımıza çıkmaktadır. Gündelik hayat dünyası bizim dünyaya gelişimizden önce de var olan ve düzenlenmiş bir dünya olarak bizden önce başkaları tarafından yorumlanmış ve deneyimlenmiş olarak özneler arası bir dünyaya işaret etmektedir. Bu dünyaya yönelik aktarılan tüm deneyimler bilgi stoklarını oluşturmaktadır (Schutz, 2018: 85). Bu bilgi stokları vasıtasıyla insanlar kendi yarattıkları sembollerin hakim olduğu bir dünyada, bu sembellere büyük ölçüde yaslanan bir hayat gerçekleştirmektedirler. İnsanların bir zamanlar doğanın ortasında kendilerine açtıkları kısmi bağımsızlık alanlarının özerkliği, doğa ile bu sosyal alanlar arasındaki bağımlılık ilişkisi tamamen özerk olmamakla birlikte bu özerklik birlikte muazzam boyutlara ulaşmıştır (Elias, 2000b: 65). Bireyler artık semboller dünyasının içerisine doğmaktadır. Böylece onlar yaşamlarını da bu semboller vasıtasıyla gerçekleştirmektedirler. Düğün törenleri ve uygulanma şekilleri de

bilgi stokları ve semboller üzerinden vuku bulmaktadır. Öyle ki bilgi stokları sayesinde bireylere törenlerde yapılması ve yapılmaması gerekenler hakkında hazır bilgi sunulmaktadır. Eş seçiminden düğün merasimine kader geçen tüm süreç semboller ve bilgi stokları ile çevrili olarak gerçekleşmektedir. Ancak bireyler eylemlerini gerçekleştirirken pasif bir özne konumunda değildirler.

İnsanlar toplumsal yaşamlarını simgesel olarak kurar, böylece onu bir anlam kaynağı haline getirip kendilerine özgü bir kimlik göstergesi olarak sergilerler (Cohen, 1999: 134). Bu doğrultuda kendilerine yönelik imajları kim oldukları, kendileri hakkındaki yaşayış ve duyumsayış biçimleri, ne sahip oldukları bilgi birikiminden bağımsızdır ne de kendi dışlarındaki dünyayı yaşayış ve algılayışlarından yalıtılabilirler. Bu imaj, insanların sosyal ve semboller dünyasının bütünleyici bir parçasını oluşturur ve bunlarla birlikte değişim döngüsü içerisinde sürekli olarak varlığını sürdürür. İnsanların da yapıp ettikleri her şey bu döngü içerisinde dönüp durmaktadır (Elias, 2000b: 100). Düğün törenleri bu döngü içerisinde geçmişten bugüne varlığını sürdürmektedir. Bu süreçte her toplumun kendi sermayesi dahilinde varolmakla birlikte bireyler bu toplumsal sermayeye katkıda bulunurlar.

Bireylerin toplum içerisindeki yaşam alanları toplumsal sermaye ile bezenmektedir. Böylece bir bireyi ya da grubun kalıcı ilişkiler ağına, az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanımamalarına sahip olması ile birlikte toplumsal sermaye elde edilen gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamını oluşturur. Toplumların farklılaşmış yapısı ve dinamiği de sermayelerindeki çeşitliliğe etki etmektedir (Bourdieu vd, 2014: 108). Böylesi bir toplumsal yaşamda simgeler vasıtasıyla bireyler kendilerini bir ortodoksinin zorbalığına tabi kılmaksızın ortak bir dili konuşabildikleri, görünüşte benzer hareket ettikleri, aynı ritüellere katılabildikleri aynı inanca sahip oldukları, benzer giysiler giydikleri vb. idealler, kanallar oluşturur (Cohen, 1999: 20). Bu kanallar yoluyla bireyler düğün törenlerini gerçekleştirmektedir. Her toplumun sermayesi ve devamında mevcut simgeleri ile düğün formları şekillenmektedir. Ayrıca her toplumda kendi içerisinde bu birikimlerin yanında süreç içerisinde yaşadığı değişim ve dönüşüm ile birlikte düğün formlarında farklılıklar oluşsa da bir rutin olarak gerçekleştirilmesi devamlılığını sağlamaktadır.

Devamlılığı sağlayan sadece rutinin varlığı değil, toplumun anlam yüklemesidir. Bireyler her türlü değerlendirme, algılama ve yorumlama faaliyetlerini toplumun inanç kalıplarını referans alarak gerçekleştirir. Bu durumda bireyler zihniyet dünyası ile anlam atfederler. Bu doğrultuda duygu ve düşünce, tutum ve davranışlarda bireylerin içine girdikleri tüm ilişki ağlarında, etkileşimi gerçekleştiren süreç, anlam atfetme ile başlamaktadır ve bu anlam yoluyla şekillenmektedir (Dikeçgil, 2017: 110). Simgeler ve anlamlar da yaşanan dönüşümlerin dengesi ise yapısal biçimdeki değişimlerin, kendine özgü her topluluğun mit, ritüel ve inşa edilmiş bir gelenek aracılığıyla simgesel olarak yeniden yaratılmasıyla gerçekleşmektedir (Cohen, 1999: 39). Bu doğrultuda düğünler zaman içerisinde değişim geçirdikleri halde yeniden üretilen simgeler ile devamlılık göstermektedir. Böylece yok olamaya direnen düğün ritüeli beraberinde değişime uğramış olsa dahi bazı sembolik uygulamalar varlığını sürdürmektedir.

Düğün ritüellerinden varlıklarını devam ettiren genel uygulamalar kız isteme, söz, nişan, kına, düğün töreni olarak karşımıza çıkmaktadır. İçeriksel olarak ekonomik açıdan başlık, takı, süt parası, çeyiz gibi gelenekler, tören sırasında is davul zurna, bekaret kuşağı, duvak açma, bohça, gelin alma, düğün yemeği gibi uygulamalar göze çarpmaktadır. Bu semboller ile evlilik akdini gerçekleştiren toplumlar aynı zamanda düğünün simgeleri de sürekli olarak döngü içerisinde varlığını devam ettirmektedirler. Halbwachs'in anlatımıyla zaman içinde, zamanın bir parçası olarak düşünce ve eylem sahasında yakın ve uzak geçmişi de içerisinde barındırarak şimdide varolunan bir süreç yaşanmaktadır (Halbwachs, 2017: 134). Bunu açığa çıkaran en güzel örnekler düğün törenleri esnasında gerçekleştirilen uygulama ve eylemlerde gözlemlenmektedir.

Evlilik tarihsel süreç içerisinde farklı şekillerde gerçekleştirilmiş olsa da karşımıza tüm toplumlarda kendi geleneklerinin ürünü olarak meydana gelmektedir. İlk evlilikler anayerli evlilik şeklinde gerçekleşirken ataerkilleşmeden sonra evlilikler kız kaçırma ve yağma suretiyle olmaya başlamıştır. Sonrasında ise kabileler bu konuda uzlaşma ihtiyacı duyarak başlık(kalın) adetini başlatmışlardır (Türköne, 1995: 179). Kalın veya aşlık Türk aile hukukunun temellerini teşkil etmektedir. Başlık kız ailesine verilen bir aile malıdır. Geçmişte başlık uygulaması ile miras hukuku bakımından kadının evlendiği erkeğin ailesinin malı olarak değerlendiriliyordu. Bu doğrultuda eş ölse dahi miras hakkından dolayı kadın, ölen eşinin kardeşi ile evlendirilmekteydi (Ögel, 1998: 256). Başlık ile birlikte evliliğin yasallaşması ve miras hakkının yanında

kadının metalaşması durumu kabul görmemektedir. Evliliğin gerçekleşmesi için bir araç görevi gören başlık, kadın üzerinde belirli hakların doğum grubundan kocanın grubuna aktarılması ve başlığın da bu hakların bir telafisi olduğu varsayılmaktadır. Bu haklar kocanın iş gücü haklarını alması, kadının üreme kabiliyetini kapsamaktadır. Asıl fonksiyon evliliğin yasallaşması iken diğer önemli bir fonksiyonda doğacak çocuğun meşruluğunu kapsamasıdır (Holy, 2016: 185-187). Türk toplumunda yaygın olarak gerçekleştirilen başlık uygulaması her ne kadar antropologların kadının mal olarak değerlendirilmediğini düşünseler dahi, değişen ekonomik koşullar ile birlikte bu söylem sürekli olarak tekrar edilerek bu uygulanmanın sonlanmasına sebep olmuştur. Sadece ekonomik şartlar değil aynı zamanda modernleşme ile birlikte kadının sosyal yaşam içerisinde değişen konumu ve bireyselleşmenin etkisiyle – tabi bunlara ek olarak Feminist hareketin yaygınlaşması- birlikte başlık uygulamasının kalkmasında etkili olmuştur.

Her ne kadar başlık uygulaması kalkmış olsa dahi evliliğin gerçekleştirildiği süreçte bazı ekonomik ödemeler varlığını devam ettirmektedir. Süt parası, mehir, takı gibi ödemeler erkeğin ailesinin evleneceği kadının ailesine yaptığı ödemeler arasındadır. Mehir dini nikah akti gerçekleştirilirken bir miktar para veya altının kadına boşanma durumunda ödeneceği sözü ile ödemenin yapılmasıdır. Süt parası çok yaygın bir uygulama olmamakla birlikte bazı yörelerde evlenecek olan kadının annesi ödenen mal veya paradır. Takı ise geçmişten bugüne evlenecek çiftlerin aileleri arasında kız isteme merasimi sırasında annenin kızı için istedeği bir miktar altın olarak bilinmektedir. Böyle bir durumda kızın güvencesi olarak görülen bu istek günümüzde halen devam ettirilen bir gelenektir. Ayrıca davetlilerin evlenen çifte taktıkları para veya altın çiftlerin kuracakları aile için destek niteliğindedir.

Her toplumun toplumsal özelliklerinin maddi bir dayanağı vardır. Burada önemli olan husus böylesi toplumsal özelliklerin sonraki kuşaklara aktarılma sürecidir. Bunu da sağlayan tüm unsurlar kültür olarak adlandırılmaktadır (Mardin, 1990: 41). Maddi dayanak olarak düğün içerisinde başlık, takı, çeyiz gibi unsurlar yer almaktadır. bu kültürel unsurlar kalıplaşarak bir model haline gelmekte ve sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Sembolik bir yapıda olan başlık uygulaması toplumlar içerisinde farklı içerik ve anlamda olmasına rağmen düğün ritüelinin bir parçası olarak kalıplaşmıştır. Bunun örneklerinde biri de Nuerlerde çocuğun babası sayılabilmek için kadının

ailesine sığır transferi sağlanmasıdır (akt. Holy, 2016: 56). Bu maddi döngü alınan sığırın tekrar başlık olarak verilmesi bu transfer işlemi kalıplaştırırken aynı zamanda ekonomik bir döngüyü de gerçekleştirmektedir.

Nihayetinde evliliğin yasallaşması geçmişte başlık ile gerçekleştirilen, İslamiyetin kabul edilmesi ile birlikte buna ek olarak dini nikah da önem kazanmaktadır. Ancak dini nikahın varlığı başlık uygulamasını kaldırmamaktadır. Resmi nikah ise medeni kanunla birlikte evlilik resmi kurumlar tarafından yasal zorunluluklar çerçevesinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Lakin her ne kadar yasal düzenlemeler kabul edilmiş olsa da toplum içerisinde yaptırımının yaygınlaşması için belli bir zamanın geçmesi gerekmektedir.

Yok olmaya direnen sembollerin bahsettiğimiz ekonomik boyutlarının yanı sıra evliliğin gerçekleştiği süreçte devamlılık gösteren diğer ritüeller arasında kız isteme merasimi, söz, nişan, kına, düğün töreni yer almaktadır. Kadın ve erkeğin seçme veya görücü usulü gibi yollarla evlenecekleri belirlenirken ilk olarak kız isteme merasimi ile karşı karşıyadırlar. Geçmişten bugüne içeriksel olarak farklılıklar yaşansa da günümüzde halen katı bir şekilde varlığının devam ettirmektedir. Bu aşamada bireyler evlilik kararlarının aileler tarafından onayını alarak ilk adımı atmaktadırlar. Bu merasim sırasında aileler mutabakata vardıkları taktirde söz kesimi de gerçekleşmektedir. Ancak bazı durumlarda “kız evi naz evi” geleneksel söylemi ile bu merasim zaman almaktadır. Nihayetinde bu merasimin ailelerin anlaşmaya varmasıyla her yörede kendi ananelerine uygun olarak sonrasında gerçekleştirecek tüm ritüeller ve içeriksel bazı hususlarda konuşmalar gerçekleşmektedir.

Sözün ardından gelen nişan ritüeller arasında önemli bir yere sahiptir. “Nişan, evlenme için bir vaad ve aynı zamanda bir ön akiddir” (Ögel, 1998: 267). Nişan sonrası düğün hazırlıkları için geçen sürede aileler arasında hazırlık süreci devreye girmektedir. Bu süreç sonun da kız tarafına mahsus olan kına gecesi gerçekleştirilirken devamında düğün töreni erkeğin ve onun ailesi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kına Türk inanç sisteminde adanmışlığın bir sembolü olarak evliliğe aday olan kişilere yakılmaktadır (Kalafat, 2006: 168). Eski düğünlerin eğlenceye dayalı kısımlarında yer alan geline kına yakmak, başı üzerinde kına ve yanan mumları çevirmek gibi törensel uygulamalar, renk ve ateş kültü gibi geleneklerin devamlılığıdır.

Ayrıca kınanın Kabe'den geldiği inancına bağlı olarak dini bir anlam atfedilmesi, gelinin süslenmesine kutsal bir anlam kazandırmaktadır (Ataman, 1992: 7-8). Bu gibi sembolik unsurlar düğün töreni sırasında da göze çarpmakla birlikte, bu tarz uygulamaların varlığını toplumun tüm tabakalarında görmek mümkündür.

Düğün törenlerin başlangıcı gelinin evden alınması ile başlamaktadır. Gelinin erkek kardeşi, babası veya yakın akrabalarından biri tarafından bekaret kuşağı da denilen kırmızı bir kuşak bağlanır. Adındanda anlaşılacağı gibi bekareti sembolize eden bir uygulamadır (Santur, 1998: 172). Ayrıca bu kuşak ele, bele ve dile sağlam olmasını da simgeler (Ataman, 1992: 35). Gelinin evden alınıp götürülürken geçmişte gelinin at üzerinde katılımcıların ise yürüyerek aldıkları yolu günümüzde araçlar vasıtasıyla bir konvoy şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Gelinin götürülmesine silah atmak, davul-zurna seromonisi eşlik ederken kötü ruhların kaçacağı inancına sahip olunmakla birlikte düğüne renk ve canlılık veren çalgılar düğün ritüeli için önemli semboller olarak anılmaktadır. Ayrıca sevinç ve gururun bir işareti olarak görülmektedir (Ataman, 1992:47-48). Teknolojik gelişmeler ile birlikte yaşam sahamızda etkin olan araçlar konvoy halinde gürültülü kornaları ile silahın yerini almaktadırlar. Bazı durumlarda bu konvoyun bir gösteri aracına döndüğü de görülmektedir. Ayrıca geçmişe nazaran farklı bir formda gerçekleştirilen bu uygulamalar, geçmiş ve şimdi arasında toplumla ilgili bilgiler sunmaktadır.

Yine diğer bir sembol ise en ilkel dönemlerde dahi varlığını gösteren gelinin yüzünü örtmek için başına takılan tül den ve telli süslü örtü olan duvaktır. Gelin götürülürken doğaüstü güçlerden korunması inancını taşıyan bir amaçla duvak takılmaktadır (Satur, 1998: 141). Telli duvaklı gelin sözünden gelinin yüz akı ile beklenildiği bir anlam taşımaktadır (Kalafat, 2006: 160). Bu anlayışla gerçekleştirilen eylemler günümüzde içeriksel bir boşalma ile simgesel olarak gerçekleştirilmektedir.

Gündelik söylemde, kendisi simgesel olan her unsurun geçmişini yine simgesel olarak hatırlanmaktadır (Cohen, 1999: 115). Simgesel hatırlama, günümüz düğünlerine baktığımızda geçmişten anımsadıkları bazı rutinleri simgesel olarak hatırlanır ve o dönemim anlamsal içeriği geçmişte bırakılır. Kına gecelerinde testinin kırılması buna bir örnektir. Gelinin evden çıkarıldıktan sonra oğlan evinde içeri girerken testi kırılması kötü huyların yok edilemesini temsil eden bir uygulamadır (Santur, 1998: 178-179).

Ancak günümüzde sembolik bir anımsama ile kına gecesinde gelinin erkeğin etrafında oynayarak dönmesi ve devamında erkeğin karşısına geçerek testiye kırması ile gerçekleştirilmektedir. Bu spesifik bir örnek olurken düğün içerisinde gerçekleştirilen çoğu uygulama günümüzde simgesel olarak hatırlanmaktadır.

Simgeler, öbür şeyleri, genel biçimlerinin bir grubun üyeleri arasında muhafaza edilmesine ve paylaşılabilesine izin verecek yollardan ifade ederlerken, tekdüze anlamın kısıtlanımlarını bu insanlara dayatmazlar. Simgeler böylece şekil verilebilir olduklarından bireyin koşullarına uymaları sağlanabilir. Bu sayede bireylerin kendi bireyselliklerinden vazgeçmeksizin bir topluma olan bağlılıklarını yaşantılayabilecekleri ve dışavurabilecekleri kanalları sağlayabilirler (Cohen, 1999: 16). Bu doğrultuda düğün sembolleri olarak devamlılığını sürdüren uygulamalar monoton bir yapıda olmaksızın toplumların gelişim, değişim çizgilerinde dogmatik bir yapıya sahip değildirler. Dönemin ve dönem içerisinde toplumların yaşamsal alanlarına entegrasyonu ile şekil alabilmektedirler. Böylece bazı düğün sembollerin varlıklarını devam ettirmekle birlikte değişime dirençli olanlar olsa da içeriksel olarak şekil değiştirmektedir. Örneğin geçmişte düğün formlarına baktığımızda bugünkü düğün formları arasında farklılıklar bariz bir şekilde göze çarpmaktadır. Ancak nihayetinde devamlılık yönünden toplumda önemli bir yer atfedilen ailenin başlangıç evresinde önemli bir sembol olması bakımından varlığını devam ettirecektir. Bu semboller topluma kültür içerisinde sunulmaktadır.

Kültür, toplumun sembol haline getirilmiş modelleri olmasının yanı sıra onlara set çeken maddi imkanların tümüdür. Maddi ortam sınırlar koyduğu gibi toplumun şekillenmesinde de önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece, şeyler, ilk olarak kültürün esas unsurlarını, akabinde şeylerin ilişkilerini kuran soyut sistemleri meydana getirmektedir. Bu ilişkilerin şekillerini muhafaza etmeleri sağlayan iki unsur vardır: kültürel anlamlar ve onları taşıyan sembol sistemi. Sembollerin anlamları üzerine toplumun mütabakatı olduğu için, bunlar ortak bir anlamlar sahası sunarlar. Bu anlam iki şekilde gerçekleşir. Sembolün kişi tarafından algılanıp kişinin ona göre hareket ettiği zaman, buna davranış denilmektedir. Semboller kendi aralarında ilişkilere ortak bir form kazandırdıkları zaman ise buna kültür denilmektedir (Mardin, 1990: 41-42). Bu minvalde düğün sembolleri ile bir toplumun kültürünü yansıtırken, yine

sembolleri vasıtasıyla da davranışlarını geliştirmektedirler. Bireyler gündelik hayatlarında ortak semboller vasıtasıyla etkileşim içine girerler ve eylemde bulunurlar.

Tüm toplumlardaki insanların müşterek sayılabilecek davranış kalıpları vardır, lakin bunlar esasında birbirine benzemekle birlikte toplumdaki farklı şekiller göstermektedir. Bilhassa dünyayı idrak biçimleri toplumların koşullarının farklılaşmasından dolayı değişiklik arz etmektedir (Mardin, 1992a: 105). Bunun yanında bir toplum içerisindeki tarihsellikte bu doğrultuda yine etkili olmaktadır. Geçmişte cinsel yaşamın kontrolünü simgeleyen düğünlerin, bugün çiftlerin cinsel yaşamlarını evliliğe bağlı olmayan görüşlerin yaygınlaşması ile evlilik için bu yöndeki bir simgeleştirme geçmişe nazaran daha zayıf kalmaktadır.

Toplumların gündelik hayatlarını düzenlemeleri açısından sembolik bir değere sahip olan kadınların ezogamik mübadelesi, ensestini yasaklanmasıyla, toplumun toplum olarak meydana gelmesinin temeli sayılmaktadır. İttifak çerçevesinde, kadınların mübadelesi belirgin şekilde siyasi bir değer yüküdür. Farklı gruplar arasında evlilik ilişkilerinin kurulması, düşmanla gerçekleştirilecek olan savaşa en iyi koşullarda girme amacıyla siyasi ittifakı sağlamanın bir aracı konumundadır (Clastres, 2017: 41). Toplumların kabile yaşam ve siyasetinde görülen bu türde evlilikler devletlerin kuruluşlarından sonra da görülmektedir. Toprak kaybını önleme, savaşın yıkıcılığını engelleme, düşmanlıkların son bulması gibi sebeplerle gerçekleştirilen evlilikler sembolik öneme sahip görülmektedir.

Bireylerin ve ailelerin, evliliğin nasıl tanımlandığı veya kavramlaştırıldığından öte, evliliği gerçekleştirecek olan kişinin statüsünde önemli bir değişim ve tümüyle yeni sosyal ilişkiler yaratması açısından büyük bir öneme sahiptir. Burada gerçekleşecek olan ilişkiler sadece eşlerin kendi aralarındaki veya birinin diğerinin akrabaları ile kurdukları değil sahip olunan tüm akrabalık veya soy grupları arasındaki ilişkileri kapsamaktadır. Bu doğrultuda çoğu toplulukta evliliğin icap ettiği statü ve ilişki değişimleri bir düğün ile işaretlenir ve genel olarak belirli evlilik ödemeleri ile tasdik edilir veya hiç olmazsa bazı ödemeler bu seramonilere eşlik eder (Holy, 2016: 184-185). Gerçekleştirilen tüm bu uygulamalar dönemin gündelik hayatı hakkında önemli derecede sembolik değere sahip olmakla birlikte içeriksel olarak ilişkilerin geliştirilmesinde, şekillenmesinde ve nihayetinde bir network sağlaması hususunda önem arz etmektedir.

Nihayetinde evlilik mülkiyetin, ekonomik sorumluluğun, cinsel ilişkinin ve ana-babalık sorumluluğunun paylaşılması temeline dayalı bir sözleşmedir (Bates, 2009: 311). Düğünlerde bu sözleşmenin ilanı olarak değerlendirilebilir. Ailenin kurulmasında bir sembol konumundadır. Bununla birlikte toplumda bir geçiş sürecinin de sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece bireyler yeni bir hayata adım atmaktadırlar. Bireyler artık ebeveynlerinden ayrılıp kendilerinin bir aile kuracağını düğünler vasıtasıyla duyurmaktadırlar. Geçmişten bugüne gündelik hayat pratiği içerisinde sembollerini ile varolagelmiş düğün törenleri tüm toplumlarda farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılıklar bir toplumun zamansallığında da kendini göstermektedir.

2.3. Zaman ve Mekan Bağlamında Geçmişten Günümüze Düğün Ritüeli

Düğün törenleri insanlığın en ilkel dönemlerinden başlayarak günümüz modern döneme kadar tüm toplumlarda gerçekleştirilen bir ritüel olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumlar, bir görevmişçesine sorgulamadan bu törenleri gerçekleştirmeye devam etmektedir. Bir düğün töreni kendi içerisinde taşıdığı anlam, zaman ve mekana bağlı olarak farklı özellikler ve anlamlar barındırmaktadır.

İnsanların düzensiz ve vahşi bir formda yaşam sürdükleri dönemlerdeki ilişkileri düzensiz şekiller içermekteydi, öyle ki babanın kızı ile annenin oğlu ile birlikte cinsel birliktelikler yaşamaktaydılar. Bu düzenin değişmesinin en etkili yolu inançsal kaynaktan ve dinden geçmektedir (Vico, 2007: 101). İlahi kaynaklar vasıtasıyla düzenlenen törenler düzensiz yaşam ve ilişki formunu değiştirmeye başlamıştır.

İlkel dönemde insanlar ilahi kaynaklı olarak meydana getirdikleri törenlerini üç aşamada gerçekleştirmişlerdir. İlk törende baştanrı olarak kabul edilen Jove'un göklerdeki ilahi işaretinin alınması ve kadınların kocalarının mağaralarına yerleşmesi ile gerçekleşmektedir. Bu törenin göstergesi kısmetten (kehanet kaynaklı) dolayı bir evlilik söz konusudur. Buradaki ilahi kaynaklı inanç geçmişten günümüze kadar gelmiş olan bir inanç sistemini karşımıza çıkarmaktadır. "Düğünde hayır vardır" veya "Nikahta keramet vardır." vb. sözler geçmişten gelen ilahi kaynaklı bir inancın temsili olduğunu göstermektedir. İkinci tören ise dünyanın ilk evliliklerinde görülen kadınların bir peçe veya bir tül ile örtülmesi tüm uluslar tarafından korunmuş bir uygulamadır. Bu tören aynı zamanda düğünün anlamına işaret etmektedir. Latinler arasında, nikah, düğün anlamındaki nuptiae, üstünü örtmek manasında nubendo'dan gelmektedir. İlkel

zamanlarda saçını örten evli, örtmeyen bekar kadınlar birbirinden bu şekilde ayırt edilmektedir. Bu uygulama tüm toplumlarda devam etmekte ve kadınların düğün kıyafetlerine ek olarak bir duvak veya örtü bulunmaktadır. Üçüncü tören ise, ilkel dönemde yaşadığı varsayılan devlerden oluşan bir toplumda devlerin kadınları zorla mağaralarına götürmeleri şeklinde gerçekleşmektedir (Vico, 2007: 219-221). Bu tören günümüzdeki kız kaçırma veya kaçarak evlenme türünün ilk örneği sayılabilecek niteliktedir. İkel dönemde kadının sürüklenerek zorla ve şiddet içeren bir uygulama iken bu durum şimdilerde daha çok kadının da istekli olduğu ancak ailelerin razı olmadığı bir hal almıştır.

Dolayısıyla Morgan'ın (2015: 694) da ifade ettiği üzere tıpkı ardı ardına oluşmuş yerbilimsel tabakalar gibi, insanlıkta daima bir oluş içerisinde, aynı zamanda bir süreç içinde değerlendirilebilir. Esasında zaten insanının kendisi bir süreçtir (Elias, 2016: 174). Bu açıdan bakıldığında evliliklerin geçmişten bugüne kadar bir süreci kapsadığı görülmektedir. Avcı- toplayıcı toplumlarda sürekli olarak hareket halinde olma durumu soy bağı ve buna bağlı olarak evlilikleri daha esnek bir yapıdadır. Ancak tarımın gelişmesi ve buna bağlı olarak gerçekleşen nüfus artışı, yerleşik hayat düzenine geçiş gibi değişiklikler, insanların birbirini koruma ve kollama amacıyla evlilik düzenlemeleri farklılık göstermektedir. Buna bağlı olarak yerleşik toplumlarda grup içerisindeki çatışmayı önlemek ve diğer gruplar arasında ittifak sağlamak amacıyla gerçekleştirilmektedirler. Bu hususta evlilik, aynı zamanda kaynakların düzenli kullanılması, yardım ve destek açısından da önemli bir rol üstlenmektedir (Bates, 2009: 286-287). Yukarıda bahsedilen anlamsal içerikler, zamansal ve mekansal açıdan toplumun yapısını ortaya koymakla birlikte, tarihsel açıdan toplumla ilgili analizler yapmada olanak sağlamaktadır. Her toplumun tarihselliği kendine özgüdür.

Toplumların gelişim düzeyleri ve zamanı arasında farklılıklar vardır. Her toplumun gelişim çizgisi diğerinden farklı bir seyir halindedir. Böylece toplum içerisindeki birçok unsur (ekonomi, din, siyaset) ve önemli olaylar, toplumların kendilerine özgü yapılanmalarının da etkisiyle gündelik hayatta kendilerini hissettirirler. Bu doğrultuda evliliklerde, toplumun mikro sahasında gerçekleşirken, meydana gelen uygulamalar ile makro sahanın ipuçlarını sunmaktadır.

Tarihsel süreç içinde evlilikler gerçekleştiği toplumundan bağımsız olarak ele alınamaz. Buna bağlı olarak bir toplumdaki evlilik ve akrabalık ilişkileri o toplumun birçok açıdan ekonomik, kültürel, dinsel yapısı ile ilgili ipuçları sunmaktadır (Lévi-Strauss, 2014: 46). Bir toplumda insanlar aile kurma amacıyla farklı formlarda merasimler gerçekleştirmektedirler. Böylece gerçekleştirilen törenler dönemin koşullarını da en iyi şekilde yansıtmaktadır. Bunun en açık örneklerinden biri İkinci Dünya savaşının etkisiyle meydana gelmektedir. İkinci Dünya savaşından önce Yörüklerde evlilikler kız kaçırma yoluyla gerçekleşmekteydi. Başlık ödemesini yapamayacak düzeyde olanlar genellikle bu yolu tercih etmektedirler. Başlık ödemeleri ise genelde büyük ve küçük baş hayvanlar ile sağlanmaktadır. Ancak savaş sonrasında gelir kaynaklarının azalması ve nakit para ekonomisine geçiş ile birlikte başlık ödemesini temin etme daha da zorlaşınca kız kaçırarak evlenme olayı büyük bir oranda artış göstermektedir (Bates, 2009: 297). Görüldüğü üzere toplumdaki yaşanan olaylar yaşam üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu doğrultuda düğünlerin farklı ritüeller şeklinde gerçekleşmesi toplumsal ve bireysel olana özgü olmasından kaynaklanır. Bireyler geçmişte içinde buldukları toplumun baskısı ile törenleri gerçekleştirirken bugün toplumun etkisi devam etmekle birlikte bireysel tercihlerini de törenlere katmaktadırlar. Her ne kadar bireyselleşmenin etkisi olsada toplumsal yapı ana etken durumdadır. Hem bireyi hem de toplumu içerisine alan böyle bir sahanan tek bir forma sahip olma olasılığı da ortadan kalkmaktadır.

Toplumsal yapı dikkate alındığında bir toplumda tek tip evlenme biçimi olmadığı aşikardır. Hindistan'da sınıfsal, dinsel ve ekonomik farklılıklar çok büyüktür. Bunlardan herhangi birine evrensel olarak uygulanabilecek tek bir evlilik modeli yoktur. Bu türden toplumsal kurumlar tarihe, kültürel bağlama ve ekonomiye dayanır ve basitleştirilmiş ve genelleştirilmiş formüller, her zaman yanıtıcı olmaktadır (Kenny vd, 2016: 121). Türkiye de geçmişten bugüne kadar birçok medeniyeti bünyesinde barındırmasından dolayı, tarihinde yer edinen bu medeniyetlerin yapısal unsurlarının kalıntıları bugüne taşınmıştır. Evlenme ritüellerinde de bunu görebilmekteyiz. İlahili ve Kur'an okutularak yapılan düğünler ve çalgılı düğünler gibi birçok çeşitlilikte düğün mevcut olmakla birlikte, bu düğünler içerisinde gerçekleştirilen ritüeller geçmişten izler taşımaktadır. Zamanın basit birer yansıması değildirler. Toplumun yansıması olarak karşımıza

çıkılmaktadırlar. Bu yansımadan zamanın yanında etkili olan diğere bir unsur ise mekandır. Toplumun konumlandığı mekan düğün ritüeli için önem arz etmektedir.

Bir toplumun coğrafi bölgeleri arasında da yaşamsal pratiklerinde farklılıklar gözlemlenmektedir. Toplumların yerleşim yerleri ve buna bağılı olarak akraba ve ailelerin yaşadıkları evler, onların birarada bulunmalarının yapısal özelliklerini aşıkarak aileler ve evlilikle ilgili bir takım bilgiler sunmaktadır. Örneğın, Eskimolarda yazlık ve kışlık olarak nitelendirilen yerleşim şekilleri aile ve akrabalık ilişkileri yönünden farklılıklar göstermektedir. Kışlık yerleşim yerlerinde yerleşim yerlerinin iç içeliğı yakın bir akraba ilişkisini sunmakta ve buna bağılı olarak yazlık yerleşim yerlerinde daha serbest bir yapı gözlenmektedir. Kışlık yerleşim yerlerindeki biraradalık aynı zamanda evlilik üzerinde de etkili olmaktadır. Yakın akraba evliliğı Eskimolar'da en fazla kışlık yerleşim yerlerinde görülmesi bunun en önemli göstergesidir. İnsanlar birbirlerine çok yakın oldukları için düşünce alış-verişleri gerçekleşmekte, duygular güçlenmekte ve karşılıklı olarak birbirini körüklemektedir (Mauss, 2005: 571-592). Bizde ise doğu bölgesinde aile ve akrabaların yerleşim düzeni ile batıdaki yerleşim düzeni birbirinden farklılaşmaktadır. Doğru bölgesinde yakın akrabaların aynı evde (büyük ve çok odalı, biraraya toplanılabilen avlusu olan büyük ev tipleri) veya birbirine yakın evlerde oturmaktadırlar. Bu düzen onların arasında yakın bir bağ ve sürekli olarak bir ilişki sağlamaktadır. Buna bağılı olarak akraba evlilikleri daha yoğun olarak görülmektedir. Bununla birlikte düğünlere baktığımızda doğu bölgesinde gerçekleştirilen törenlerde katılımın daha fazla olması yakın ilişkiler içinde olmalarının bir sonucudur. Ancak batıda ise daha sade ve katılımın az olduğu ve törenlerin kısa süreli olarak gerçekleştiğı gözlemlenmektedir. Böylesi yaşam koşulları hem zaman hem de mekan açısından anlamlı iken, kültürde bu koşulların ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumların yapısını ortaya koyan ana unsurlardan biri de kültürdür. Kültürler zaman ve mekan içerisinde var olurlar ve değışim kaçınılmazdır. Kültürler değışir ve bu değışimi uyum yoluyla gerçekleştirir. Zaman boyutu içinde doğal çevreye uyum gösterirler. Kültürel sistem içerisinde yer alan bireylerin biyolojik ve psikolojik istek ve ihtiyaçlarına karşılık verir. Koşullar değıştikçe, geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyi de değışir. Yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar ve bunlar bilinç düzeyine yükselir. Bu ihtiyaçlara yönelik yeni kurum ve kuruluşlar da meydana gelmektedir (akt.

Güvenç, 2015: 133). Böylece tüm kültürlerde, en dirençli geleneksel formdaki toplumlarda yaşayan insanlar dahi geçmiş, bugün ve gelecek arasında ayırım yaparlar ve eylemlerini gelecekte olası faktörleri düşünerek değerlendirmeye alırlar (Giddens, 2014a: 69). Bu doğrultuda evlilik ve evlilik ritüelleri belli bir zamanda belli bir kültürel sistemin biçimlendirmiş olduğu toplumsal durumun yaşanan olgularını ifade etmektedir ve insan toplumunun gündelik hayatı içinde önemli bir yere sahiptir. Bunun en önemli göstergesi özel mülkiyetin doğuşuyla birlikte tek eşli bir ailenin baskın hale gelmesinde gözlenmektedir (Morgan, 2015: 553-535). Özel mülkiyetin ortaya çıkması devamında yeni düzenlemelerin topluma sirayet etmesi ile aile yaşamı değişime uğramıştır. Bu değişim ile birlikte gündelik pratikler de değişimden etkilenmiştir. Elbette bu değişim geçmiş pratiklerden soyutlanmamaktadır. Pratik etkinlik içerdiği anlamın makul olması neticesinde habituslarla örüldüğü sürece, geçmişin pratik anlamda seferber edilmesi ile şimdiki zaman da kayıtlı olan geleceğin öngörülmesi yoluyla dolaysız şimdi zamanı taşımaktadır. Dolayısıyla habitus geçmişten geleni geleceğe gönderme edimiyle kendisini gerçekleştirdiği sürece zamansallaşmaktadır (Bourdieu, 2014: 130-131). Düğün törenlerinin habituslarla örülü yapısı bu durumu kanıtlamaktadır. Bireyler düğün içinde gerçekleştirdikleri habituslar geçmiş uygulamalar ile gelecek arasında bağ kurmaktadır. Böylece ritüeller vasıtasıyla kültürel unsurlar devamlılığını sürdürmekle beraber değişime de uğramaktadırlar.

Düğün törenleri yılın belli dönemlerinde daha yoğun olarak gerçekleştirilmektedir. Kışın neredeyse çok nadir olarak düğün törenleri, baharın gelişi ile birlikte törenler artmakta ve en yoğun olarak da yaz mevsiminde gerçekleşmektedir. Bu durum mevsimlerin insanlar üzerindeki önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Baharın gelişi insanlar üzerinde umudun ve yenilenmenin bir habercisi gibidir. Bundan dolayı yeni bir yaşamın habercisi olan düğünler, baharın gelişiyle daha çok gerçekleştirilmektedir. Toplumsal yaşamın yılın her döneminde aynı seviyede kalmadığını, hareketin ve hareketsizliğin yoğunluğunun arttığı veya azaldığını göstermektedir. Mevsimlerin insanların yaşamları üzerinde bir ritme sahiptir. Böylece insanlar mevsimlere göre hareket etmektedir (Mauss, 2005: 594). Toplumlar, düğünleri geleneksel olarak devam ettirdikleri zaman olarak bahar ve yaz dönemlerinde gerçekleştirmektedir. Bu zaman çizelgesi geleneksel bir devamlılık gibidir. Geleniğin ayırt edici özelliği ritüel ve tekrardır (Giddens, 2000: 55). Bu tekrarlar vasıtasıyla

bireyler düğünlerini genelde bahar ve yaz aylarında gerçekleştirmektedir. Ancak günümüzde zaman algısı geleneksel anlamda değişime uğramaktadır. Artık doğaya hükmün belirgin şekilde göstergesi olan mekanlar düğünlerde kendini göstermektedir. Böylece artık yoğun olarak yaz döneminde düğünler yapılsa da kış dönemlerinde de kapalı düğün mekanlarının varlığıyla birlikte bu dönemde de düğünler fazlaşmaktadır.

Bu noktada zaman ve mekan sosyal gelenek içerisinde faaliyet ve ilişkilerin bireylerin yerlerini tayin etmede önemli araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki kavram, onlarla bağlantılı pratiğe bakarak incelediğimizde, birbirleriyle olan ilişkileri daha kolay anlaşılabilir. Zaman ve mekan sosyal eylemlerin ve kurumların belirli tiplerini temsil eden kavramsal sembollerdir. Sosyal eylemler ve kurumlar zaman ve mekan içindeki belli noktalara ya da bu noktalar arasındaki mesafelere göre yerlerini tayin etmelerini sağlarlar. Öyleyse her türlü olay hem aynı büyük akış içindeki diğer olaylara göre konumlanır, hem de ölçü işlevi gören başka akıştaki koşut öğelere göre konumlanır (Elias, 2000b: 132). Dolayısıyla düğün törenlerine baktığımızda zaman ve mekan sembollerinin etkisi değişim ve dönüşüm çizgisinde hem zamansal hem de mekansal olarak kendini göstermektedir.

Sosyal eylemler ve kurumların ilişkisini ortaya koyan ve zaman-mekan ilişkisini ortaya çıkaran ailenin kuruluşu ve evlilik ritüelleri örnek oluşturmaktadır. Engels Güney Slavların Zarduga topluluğu örneğinde aile temelli bir topluluktan bahsetmektedir. Bu toplulukta evin efendisi ve hanımı topluluk üzerinde söz sahibidirler. Evin hanımı genç kızların eş seçiminde ve evliliklerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Etkin söz sahibi olsa da yetişkin kadın ve erkeklerden oluşan bir aile meclisi asıl yetkiye sahiptir (Engels, 2017: 70-71). Bu doğrultuda bakıldığında evlilik sürecinde bugünkü formu ile evliliklerin büyüklerin onayı, yasal düzenlemelerin Zarduga topluluğunda izleri görünmektedir. Bugün toplumlar geçmişte küçük toplulukların yaşayışları ve süreç içerisinde geçirdiği dönüşümlerle bugüne gelmiştir. İlkel toplumda düzensiz bir formda yaşarken, tarım hayatına geçiş ile birlikte toprağa bağlı kalma ve devamında yaşanan gelişmeler ile birlikte ataerkil aile formunun şekillenmeye başlaması ile bugünkü aile ve evlilik düzeninin ilk izleri oluşmaya başlamaktadır. Bu doğrultuda geleneksel ve modern dönemde evlilik ve evlilik ritüellerine bakmak yerinde olacaktır.

Geleneksel döneme baktığımızda evliliğin onayını gerçekleştiren araçlar bulunmaktadır. Evlenecek olan kişilerin anlaşmış olması evliliğin gerçekleşmesi için yeterli değildi ve burada devreye araçlar girmektedir. Bununla birlikte herkesin bir araya toplanması da gerekmektedir. Durum Ögel'e göre hem insani hem de sosyal gelişmenin bir görüntüsüdür. Toplum içerisindeki tecrübeli ve saygı duyulan kişiler özellikle toplumdaki ak sakallılar olarak nitelenen genelde toplumdaki yaşlı kişilerin tanıklıkları ile evliliğin onay sürecinde önemli rol oynamaktadırlar. Böylece evliliğin kanun ve töre temeline oturtulması sağlanmıştır (Ögel, 1998: 255). Daha sonra İslamiyetin kabulü ile bu onayın son aşamasında din görevlileri devreye girmektedir. Aile büyükleri ve akrabaların onayından sonra evliliği meşrulaştıran din görevlileri idi. Bu durumdan daha sonra medeni kanunun kabulü ile birlikte devletin onayını da gerekli hale gelmektedir. Kanunun kabulünden sonra evliliğin onayı resmi nikah ile gerçekleştirilmeye başlanmış böylece aile hayatına devletin müdahalesi ile çok eşlilik durumu ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Gelenek, belirli bir etkinlik ya da deneyimi, tekrarlanan toplumsal uygulamalarla yapılanmış olan geçmişin, bugünün ve geleceğin sürekliliği içerisinde yerleştirilen bir zaman ve uzam kullanma yoludur (Giddens, 2016: 42). Düğün törenleri bu doğrultuda gelenek unsurlarının zaman ve uzamın biraradalığını temsil etmektedir. Öyle ki törenlerin sürekliliği ve törenlerle birlikte geleceğe taşınan gelenekten gelen ritüeller – her ne kadar değişime uğrasalarda- zaman ve uzam açısından anlamlıdır. Geleneksel düğün formlarına baktığımızda sınırlı ve belirli bir çerçevede gerçekleşmektedir. Bölgesel olarak kültürel farklılaşmalar yaşansa da genel itibarı ile aile büyüklerinin etkin olduğu, görücü usulü bir sistemin hakim olduğu, törenlerde de belirli ritüellerin (kız isteme, kına, gelin alma gibi formların standart yapısı) küçük farklılaşmalar dışında gerçekleştiği görülmektedir. Ancak toplumumuzun zengin kültürel yapısından dolayı içeriksel olarak farklılaşmalar yoğun olarak gözlenmektedir.

Modernlik öncesi kültürlerde geleneksel formda, insanlar kendi doğal çevrelerinin etkisiyle yaşamlarını sürdürmektedirler. Yaşamları genel olarak beslenme kaynaklarının ve doğanın değişken yapısına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ancak bilim ve teknolojinin gelişmesi ile şekillenen modern endüstri, doğal dünyayı önceki kuşaklara oranla hayal edilemeyecek kadar değiştirmiştir. Böylece toplumların sanayileşmiş bölgelerinde insanlar üretim unsurlarının etrafında eylemlerini

gerçekleştirerek hayatlarını idame ettirmektedirler. Bu minvalde çevre artık doğal değil, fizikseldir. Ayrıca, kentleşen alanların yalnızca kurulmuş bir çevre değil, diğer bir çok yöre de insan eşgüdümü ve kontrolüne tabi olmaktadır (Giddens, 2016: 64). Sonuç itibariyle gündelik hayat, artık itinayla incelenen bir nesne haline gelmiş ve örgütlenmenin, iradi ve planlı bir öz-düşünmenin uzay-zamanı haline gelmiştir (Lefebvre, 2016: 86). Böylesi bir bağlamda toplumun çoğunluğunun kırsal kesimde doğaya bağlı olarak yaşamlarını sürdürürken sınırlı bir çevre içerisinde belli kalıplarda gerçekleştirirken, sanayileşen ve modernleşen zamana geldiğimizde bu kalıpların değiştiğini görmekteyiz. Öyle ki düşün formlarındaki çeşitli değişimler bunun bir göstergesidir. İnsanlar artık öz iradeleri ile toplumda yer almaktadırlar. Böylece gerçekleştirdikleri düşünlerde iradelerin yansımaları giderek artacaktır. Bunun en açık gözlenen nedeni kendi ortamlarından farklı ortamlarda yaşayan insanlardan haberdar olmalarından kaynaklanmaktadır. Küreselleşme ile birlikte bu durum daha da yaygınlaşarak Giddens'in deyişiyle "...farklı toplumsal bağlamlar ya da bölgeler arasındaki bağlantı biçimleri bir bütün olarak yerküre yüzeyinde şebekeleşir." (Giddens, 2016: 68). Günümüzde düşün törenlerinde Arap ve Hint temalı düşün örnekleri bunun bir göstergesidir. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte orada bulunma ve bulunmama arasındaki kesişmeyle uzak toplumsal olaylar ve ilişkilerin yerel bağlamlarla iç içe geçmesi söz konusudur (Giddens, 2014a: 37). Böylece bireyler günümüzde düşünlerini gerçekleştirirken hem yöresel hem de kendinden çok uzaktaki toplumların yöresel unsurlarını bir araya getirmektedir.

Modernleşme ve devamında getirdikleri ile birlikte modern hayatın yaşam alanı kentlerde ve metropollerde bireylerin yaşamlarında ve eylemlerinde etkili olmaktadır. Kırsal alana kıyasla sınırlar genişlemekte, mesafeler artmakta ve bununla birlikte artan kalabalıkla bireylerin yaşamları da değişime uğramaktadır. İnsanların doğa ile verdikleri mücadelenin yerini birbirleriyle olan mücadeleleri almaktadır. Böylece bireylerin yaşam tarzlarına bağlı olarak eylemleri de şekillenmektedir. Kentler büyüklüğü ile orantılı olarak bireyselleşme daha da artmış bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu çabayla bireyler diğer bireyler arasında sivilme ve farklılaşma yoluyla öne çıkmaya çalışmaktadır (Simmel, 2006: 97-99). Kırsal bölgelerde yapılan düşünler ile kentlerde yapılan düşünler bu açıdan farklılaşmaktadır. Kasaba ve kırsal bölgelerde yardımlaşma ve birliktelik vurgusu öne plana çıkarken kent düşünlerinde ise mesafelerin genişlemesi

ile yardımlaşma yerine kurumlar devreye girmektedir. Düğün mekanlarında da farklılıklar gözlenmektedir. Kent düğünleri belirli kısıtlı bir alanda yer alır ve mekanda yer alan masalar arasında belli bir mesafe bulunmaktadır. Oysa gelenekselliğin hakim olduğu modern yaşam unsurlarının yer almadığı köy düğünlerinde mesafeler ortadan kalkar. Buna bağlı olarak düğün törenlerindeki iletişim ve temaslar kent düğünlerinde daha seyrek ve kısa iken köylerde daha uzun ve daha yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modernleşme ile birlikte geleneğin rolü değişmekte ve yaşam sahasına yeni dinamikler girmektedir. Bunlar, bir yanda eylemin özerkliği ve zorlayıcılığı ile diğer yanda kozmopolitlik ve fundamentalizm arasındaki bir gerilim olarak özetlenebilir. Geleneğin zayıfladığı yerlerde, daha açık ve refleksif bir yaşam formu meydana gelmektedir. Özerklik ve özgürlük, geleneğin gizli gücünün yerine açık tartışma ve diyalogu getirmektedir. Doğanın ve geleneğin diğer tarafında yaşayan bir toplum, başka yerlerde olduğu gibi gündelik hayatta da karar mekanizmasını devreye koyan bir toplumdur. Karar verme durumunda alışkanlık ve zorlamalar çoğalmaktadır. Alışkanlık önceleri belli kıstaslarda kullanılırken şimdilerde her türlü faaliyet alanında kullanılmaktadır. Alkolizm ve uyuşturucu alanında kullanılan alışkanlık nosyonu, yeme-içme, çalışma, egzersiz yapma hatta aşık olma dahi alışkanlığa dönüşmektedir. Bunun en açık nedeni, bu faaliyetlerin ve yaşamın başka yönlerinin gelenek ve görenekler tarafından eskisine nazaran çok daha az şekillenmiş olmasıdır (Giddens, 2000: 60). Böylece bireyler artık geleneğin karşılayamadığı noktalarda iradeleriyle devreye girmektedir. Dünya yapılacak ve yapılmayacak şeyleri tayin eden mümkün, muhtemel ve imkansız hareket ve seyahatleri bir kroki gibi çizen levha ve işaretlerle dolmuş gibi gözükse de, artık toplumsal ve ekonomik olarak farklılaşmış bir evren tarafından sunulan yapılacaklar ve olacaklar listesi herhangi bir eyleyiciye doğrultulmuş değildir, aksine her bir eyleyicinin konumu ve yatkınlıklarını içeren bir özgürleşme mevcuttur (Bourdieu, 2016: 76). Özgürleşme ile birlikte cinslerin yapacakları veya yapamayacakları arasında değişimler gerçekleşmektedir. Süreç içerisinde düğün törenlerinde kadın ve erkeğin rollerinde değişimler gerçekleşmektedir. Kadının geleneksel toplumsal bir yapı içerisindeki konumu ve günümüz modern toplumdaki konumu arasında yaşanan değişim ile birlikte roller de değişmekte ve buna bağlı olarak karar mekanizmasındaki dönüşüm ile eylemler farklılaşmaktadır. Geleneklere sıkı

sıkıya bağı daha çok kapılı bir formdaki bir dönem ile modern dönemi kıyasladığımızda, düğünün planlanmasında önceleri aile büyükleri etkin iken, modern dönemde evlenen çiftin etkisi ağır basmaktadır.

Bedenin toplumsal kullanımını yüzyıllar boyunca değişir, davranış biçimleri değişme uğrar, fiziksel ifadeler dönüşür, ancak bedenin yapısı değişmez. Fiziksel ve biyolojik gereksinimler ve bunlara tekabül eden kapasiteler üslupların, uygarlıkların ve kültürlerin izlerini taşır. Toplumların gereksinimleri tatmin etme tarzları değişir (Lefebvre, 2016: 74). Geçmişte evlenenler aile kararlarından çıkmayarak akraba ve çevrelerini tatmin ederken bugünün dünyasında bireyselleşmenin öne çıktığı zamanda düğünlerde kendi bireyselliklerini öne çıkararak bir tören gerçekleştirirler. Tarzlar değişmiş olsa da yine de akraba ve çevreyi tatmin edecek bir yön mutlaka vardır. Bura da bireyselleşmenin yanında bireyin bir toplumun ve bir çevrenin mensubu olmasından dolayı kendisini tamamen soyutlayamamasının bir göstergesidir.

Toplumların geleneksellik ve modernlik arasındaki en önemli anlam bağı zaman kavramında gizlidir. Belli bir toplumsal çerçeveyi oluşturan insanların, sürekli değişimler arasında kurdukları bağlantıları içermekle kalmaz, aynı şekilde belli bir olayın geçiş sürecine bağı olarak olaydan önce ve sonra olanı ya da olacak olanı kapsamaktadır (Elias, 2000b: 105). Düğünlerin bir rutin olarak gerçekleşmesinin yanında zaman içerisinde toplumların kendi zihniyet dünyalarının yansıması olarak geçmiş ile gelecek aradında bağ kurarak meydana gelmektedirler. Bireyler düğünleri planlarken içinde buldukları çevrenin de etkisiyle bazı geleneksel unsurlara yer verirken zamanın getirdikleri ile birlikte içinde bulunduğu dönemde kapsayarak geleceği de hesaba katarak eylemde bulunurlar.

Gelenek bir rutindir. Ancak yalnızca boş bir alışkanlık değil asli olarak anlamlı bir rutindir. Modernliğin gelişmesi ile birlikte zaman ve uzam içeriksizleşen boyutlar değildir, yaşanan etkinliklerin doğası gereği bağlamsal olarak vardırırlar. Rutin etkinliklerin anlamları, geleneğe özgü genel bir saygı ve geleneğin ritüelle olan bağlantısı ile gerçekleşir. Ritüelin genellikle zorlayıcı bir yönü olmakla birlikte aynı zamanda rahatlatıcı bir yönü bulunmaktadır. Çünkü belli bir pratikler dizisine bir ayın niteliği kazandırmaktadır. Nihayetinde, gelenek, güveni, geçmiş, şimdi ve geleceğin sürekliliği içinde sürdürdüğü ve bu tür bir güveni rutinleşmiş toplumsal uygulamalara

bağladığı sürece, ontolojik güvenliğe katkıda bulunmaktadır (Giddens, 2016: 105-106). Geçmişin dengesi, içinde bulunulan anın durumu ve geleceğin yazgısı, anlaşmazlık ve ikilemlerle çevrilidir (Bauman, 2017: 25). Bu ikilemler bireylerin gündelik hayatlarında sürekli olarak var olurlar. Eylem bulunurken tercihlerine de rutinler yön verir. “Rutinler, belirsizliğin karşısında alışıl gelmiş olanı, benimseneni ve belirliliği güvence altına alarak düzeni sağlamaktadır.” (Esgin, 2014: 169). Böylece bireyler modern zamanda geleneğin güven nosyonunu kullanarak gerçekleştirdikleri rutinler ile modern yaşam içerisinde yer edinmektedir. Nitekim ritüel olarak gerçekleştirilen düğün törenlerinin rutin olarak seyretme hali, geleneklerle devamlılık sağlama ontolojik bir güven sağlamada önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rutinler yaşam sahasında kültür içerisinde anlam kazanmaktadır. Bu doğrultuda anlam yüklü rutinler, kültürel unsurların etkisiyle toplumun üyelerine doyum ve hizmet sağlayarak varlıklarını devam ettirmektedirler. Bu kültürel öğelerin verdiği doyum tatmin edicilik düzeyi büyük olduğu ölçüde devamlılık sağlamaktadır (Güvenç 2015: 132). Kültürel sahanın içerisinde önemli bir yeri olan düğünler, geleneksel kültürel uygulamaların dönüştüğü bir alandır. Bunun en açık göstergesi kültürün doyum sağlayamadığı alanlarda değişimin kaçınılmaz olmasıdır. Değişen toplum ve yaşam şartları ile bazı kültürel unsurlar, düğün içerisinde bazı uygulamaların değişmesine neden olmuştur. Öyle ki sade, standart düğün formu şimdilerde gösterişli, karmaşık, tek bir formu olmayan farklı tarzda ritüellerin bir araya geldiği çok değişkenli bir yapıya bürünmektedir.

Modern dünyada modernliğin getirdiği dönüşüm ile birlikte “hayat tarzı” kavramı özel bir öneme sahiptir. Gelenek gücünü yitirdikçe gündelik hayat yerel ve küreselin diyalektik etkileşimi ekseninde yeniden inşa edildikçe, seçeneklerin çokluğuna sahip bireyler yaşamları için seçimleri daha fazla gözden geçirmek zorunda kalırlar (Giddens, 2014a: 16). Böylece gelin ve damat düğün hazırlıklarını geniş bir zaman içerisinde yapmakta ya da bu hazırlıkları organizasyon şirketlerine devretmektedir.

Modern hayat içerisinde artan coğrafi hareketlilik, kitle iletişim araçları ve birçok etken, toplumsal hayatta modernliğe uzun zamandır direnen gelenek öğelerinin otoritelerini zayıflatmaktadır. Düşünsel olarak sürekli artan bir bilgi edinme süreci kuralsızlığa sebep olmamakla birlikte, hem bireysel hem de küresel eylem sahasında

yayılan değişimler için temel bir itki sağlamaktadır (Giddens, 2014b: 35-36). Böylece toplumsal yapı ile zihinsel yapılar arasında, toplumsal dünyanın bölünmeleri ile eyleyicilerin arasında onlara uyguladıkları görme ve bölme ilkeleri arasında bir tutarlılık oluşmaktadır (Bourdieu vd, 2014: 21). Böyle bir sistem içerisinde gerçekleştirilen düğün törenleri de modern yaşam çizgisinden etkilenmektedir. Bu doğrultuda ritüelleşmiş olan düğün formları değişim geçirirken bireylerin eylemleri de değişime uğrayarak değişen form içerisinde yer almaktadır.

Modern dönemin hayat tarzının bir itkisi olan bireyselleşmenin ön plana çıkması ile kapitalizm, şehirleşme ve sekülerleşmenin hakimiyetine rastlanmaktadır. Tüm bu unsurlar insanların gündelik hayatlarını şekillendirmekte ve bir yön tayin etmektedir. Modernleşme ile birlikte düğün törenleri aile kurmanın yanında birçok açıdan anlamlar barındırmaktadır. Kentlerde gerçekleştirilen düğünlere baktığımızda, kent hayatındaki paranın gündelik hayattaki sirayetinin bir göstergesi olarak tören için yapılan masraflar, ihtişamlı salonlar, abartılı kıyafetler bunun bir göstergesidir. Artık düğün törenleri gösteriş aracı konumunda gerçekleşmekte ve bireylerin itibarını yineleme aracı olarak kullanılmaktadır. Bunun en önemli göstergesi metropoller ve kentlerde karşımıza çıkmaktadır. Kent yaşamı para ekonomisinin merkezi konumundadır. İktisadi yoğunluk ve çeşitlilik insanları etkisi altına almaktadır. Kent hayatında yer alan insanlar artık duyguları yerine zihinleri ile hareket etmekte ve böylece para ekonomisinin etkisene maruz kalmaktadır (Simmel, 2006: 86-87). Nihayetinde kent yaşamı, maddi ve maddi olmayan ilişkilerin yoğunlaştığı niteliğin niceliğe dönüştüğü bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent kendinden yola çıkarak değişeme yol açmakta ve dönüşüme uğratmaktadır (Lefebvre, 2016: 206). Böylesi bir değişim gündelik hayata önemli ölçüde sirayet etmektedir.

Para ekonomisi, kentli insanı ve ilişkilerini nesneleştirmekle kalmamış onu bir yandan rasyonel bir hale getirirken diğer yandan da çıkar duygusunu empoze etmiştir. Kent yaşamı her şeyin alışveriş döngüsünde olduğu bir yaşam dayatmıştır (Esgin, 2016: 40). Düğün törenlerinde takı ve hediyeler bugünün kent yaşamında geçmişten farklı olarak bir alışveriş ekseninde gerçekleşmektedir. Takı töreni sırasında takılan altın ve paralar kamera ile kayıt altına alınmaktadır. Bu davranış şekli kentli yaşamın alışveriş zihniyetinin bir yansımasıdır. Gittikçe artan katı bir alışveriş anlayışı davetli ve düğün sahipleri arasında tartışmalara sebep olmaktadır. Son yıllarda yapılan bir habere

göre oğlunun evlenmeme kararına bağılı olarak daha önce katıldığı düğünde takmış olduğu takıyı icra yoluyla geri alması alışverişin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kent yaşamı karşılaşmalardan oluşur, ayrımcılığı ötelere, farklı sınıflara mensup bireylerin farklı yaşamsal pratiklerine sahip insanların bir araya gelebilecekleri ve bireylerin ve grupların bir arada toplanabilecekleri bir yer ve zaman sağlamaktadır (Lefebvre, 2016: 205). Böylece mekan, yaşam sahasındaki insanların izini taşımakta ve kendi özelliklerini de ona yansıtmaktadır. Kent içindeki grubun bütün eylemleri uzamsal terimlere tercüme edilebilir ve yer aldığı mekan da bütün terimleri bir araya toplanmasını sağlamaktadır. Böylesi bir mekanın her yönünü ve her ayrıntısını yalnızca grup üyelerinin idrak edebileceği bir anlamı vardır çünkü uzamın grup tarafından işgal edilen her bölümü, kendi topluluklarının yapısının ve zamansallığının pek çok farklı yönünü karşılar (Halbwachs, 2017: 142). Nihayetinde insanlar, grubun alışkanlıklarıyla uyumlu bir alanda uzun süre yaşadığında, sadece hareketleri değil düşünceleri de onun için dış nesnelere temsil eden fiziksel imgelerin ardıllığına göre düzenlenmektedir (Halbwachs, 2017: 145). Mekanlar değiştikçe insanların aynı kalması beklenemez. Değişim ile birlikte bireylerin kolektif hafızaları değişime uğramaktadır. Düğün mekanları, ritüelin gerçekleştirildiği mekan değiştikçe düğünü gerçekleştiren grup da değişmekte ve bu değişim bir sirkülasyona uğramaktadır. Malatya ‘da lüks, nezih bir mekan olarak nitelendirilen Fahir Kayahan semtine farklı bir mekansal özelliklere sahip bir bölgeden gelen bireylerin kolektif bilinçleri değişime uğramaktadır. Öyle ki duyumsadığım bir söz bunu kanıtlamaktadır: “ Ya burada sokak düğünü mü olur burası Fahir Kayahan!”. Bu söz mekan içindeki grubun mekan değişimi ile nasıl değiştiğini kanıtlar niteliktedir.

Kent hayatında etkin olan diğer önemli bir unsur ise modadır. Moda verili bir örüntünün taklidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu taklit etme yoluyla bireylerin veya toplumun farklılaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Öyleki yüksek tabaka ve alt tabaka arasındaki ayrımı moda gerçekleştirmektedir. Modanın sürekli olarak değişimi de ayrımın sürekli olarak yinelenmesini sağlamaktadır. Ayrıca grupların birbirlerine kapalı olma durumunu da ortaya koymaktadır (Simmel, 2006: 106-109). Düğün törenleri modern dönemlerde kent yaşamının etkisiyle modanın hakimiyet sahasına dahil olmaktadır. Böylece sınıfsal farklılıkların gözetilmeksizin modanın tesiri

törenlerde etkisini göstermektedir. Ancak ekonomik sınıfsal olarak üst zümrelerden insanların gerçekleştirdikleri düğünler ile alt kesimden veya kentlerin çevre bölgelerinde yer alan insanların düğünleri her aşamada farklılıklar arz etmektedir. Bu farklılaşmaları bireyler gösterişli tüketimleri ile her ne kadar aşmaya çalışsalar da tören içerisindeki katılımcılar ve eylemler farklılıkları yeniden ortaya çıkarmaktadır.

Lebevre'ye göre moda olgusu düşünceye, sanata, kültüre hatta tüm alanlara yayıldığı ölçüde hakimiyetini artırır. Uzanabildiği her noktada etkisini gösterir. Belli bir grubu baskılamaksızın kendi bizzat baskı uygulayarak toplumu etkisi altına almaktadır. Böylece modanın eylem sahası sınırları belirlenmeksizin diğer alanlarla kesişmekte ve iç içe girmektedir (Lefebvre, 2016: 181). Bugün düğün törenlerine baktığımızda modanın her ne kadar kent hayatından hakimiyeti ile birlikte etkisi altında olsa da gelişen teknoloji ve ulaşım olanakları ile birlikte kırsal kesimlerde yapılan düğünlerde modanın etkisi görülmektedir. Köylerde geçmişte düğün törenlerinin uygulanışından kıyafetlere kadar her şey yörenin geleneğine bağlı olarak şekillenirken şimdilerde kent ve köy yaşamının birbirlerinden haberdar olması ile kentte gerçekleştirilen birçok uygulamaya köyde de rastlanmaktadır.

Günümüzde toplumsal hayatın açıklığı, eylem sahasının çokluğu ve otoritelerin çeşitliliğinden dolayı, bireylerin yaşamak istedikleri hayat tarzları bireysel kimliğin ve gündelikliğin kuruluşunda gittikçe daha fazla önem arz etmektedir (Giddens, 2014a: 16). Bireyselleşmiş bir zihniyet yapısıyla seçeneklerin çokluğu ile eylemde bulunan bireyler düğün törenlerini modanın sürekli değişen dünyasına bağlı olarak gerçekleştirmektedir. Modanın takibinde düzenlenen düğünler ile bireyler mensup oldukları veya olmak istedikleri grubun ilanını bu yolla duyurmaktadırlar. Böyle bir zihniyet ile gündeme gelen düğünler de modanın tesiriyle hızlı bir değişime maruz kalmaktadır.

Toplumsal yapılar ile bilişsel yapılar, tekrarlı ve yapısal olarak birbirine bağlıdırlar. Aralarındaki örtüşme toplumsal tahakkümün bir güvencesi olarak kendisini göstermektedir (Bourdieu vd, 2014: 23). Nitekim dünya geleninde bir moda unsuru her toplumda yapısal tahakküm ile birlikte farklılıklar göstermektedir. Moda unsurunun hakim olduğu modern toplumsal yapı ile birlikte bireylerin hem yapıdan etkilenmekte

hem de yapıyı etkilemektedir. Bu doğrultuda, böylesi bir tahakküm mekanizmasının varlığı, düğünlerin de günümüzde moda kapsamında yer aldığını göstermektedir.

Modernleşme ile birlikte değişen diğer bir unsur ise kader anlayışının farklı bir hal almasıdır. Kader tarafından önceden bilinçli olarak yönlendirilen bir varoluştan, birçok geniş seçim olasılıkları bulunan bir duruma geçiş söz konusudur. Modern öncesi dönemde kader, hayatın hemen her safhasını yönlendiren bir şeydi, evlilik, geçiş törenleri, yaşlılık, hastalık ve ölüm gibi birçok alanda belirli kalıplar içermekteydi. Aynı zamanda bireyin içsel hayatını, yani hislerini, dünyaya bakışını, değerlerini ve bireysel kimliğini de kader tayin etmekteydi. Modernleşme ile birlikte doğum ve ölüm dışında diğer tüm sahalarda kader algısı değişime uğramaktadır. Çok katmanlı modernleşme süreci maddi seviyedeki seçimler dizisinin yanında sosyal ve entelektüel sahada da seçimler dizisi sunmaktadır (Berger vd, 2015: 64-65). Modern öncesi ve modern dönemin düğünlerine baktığımızda kader anlayışındaki değişim açıkça görülmektedir. Modern öncesi dönemde düğünlerin gerçekleştirilmesinde kader anlayışı ve kadere bağlılık söz konusudur. “Gelin ata binmiş ya nasip demiş” atasözü modern öncesi dönemde evlilikleri kaderin tayin ettiğinin bir göstergesidir. Modernleşme ile birlikte kaderin insanların yaşamları üzerindeki etkisi kalkmakta ve insanlar kendi seçimleri ile hareket etmeye başlamaktadır. Evlenmek isteyen bireylerin eş seçimleri, daha sonraki tanışma süreçleri ve devamında yaşanan birçok süreç bireylerin tercihlerinin bir sonucu olarak gerçekleşmektedir.

Modern hayatı bugünlere getiren sürece baktığımızda, sanayileşmenin yarattığı bir sonuç olarak kendine uygun bir kentsel çerçeve içinde programlanmış olan bir gündelik hayat sunulmaktadır (Lefebvre, 2016: 78). Böylesi bir gündelik hayatın içinde yer almak, en iyi şekilde, geleneksele özgü geçmişe yönelimden geleceğe yönelime doğru bir geçişten ziyade, karşı olgusal durumların rutin olarak değerlendirilmesi söz konusudur (Giddens, 2014a: 46). Bu minvalde gündelik hayatta zaman, bir içeriğe sahip olduğu sürece, düşünceye bir olay konusu sunulduğu taktirde gerçeklik arz eder. Sınırlı ve izafidir fakat yine de bir gerçekliğe sahiptir. Hatta bireylerin bilinçlerinde hatıraların düzenlenip onlara kavuşabilmeleri için yeterince birimi olan bir çerçeve dahi sağlamaktadır (Halbwachs, 2017: 135). Nihayetinde modern zamanların seçenek ve otorite çokluğu bireylerin bilinçlerinde geçmişe nazaran daha fazla yer edinerek her anlarında etkili olmaktadır.

Etkileşim ve iletişim aktörlerin tanınma süreçlerini, yaşamsal varoluşlarını, kendileri için bir tarz üretmelerini, modadan farklı anlamlar çıkarmalarını en niyyetinde yaşam biçimlerini oluştururken yeni kültürel unsurları keşfetmelerini sağlamaktadır. Sürekli etkileşim ve edinme süresince bu kültürel unsurlar genel olarak dolaşıma girer, katılımcılar tarafından paylaşılır ve yeri geldiğinde mevcut kültüre dahil edilir (Kömeçoğlu, 2004: 213). Modern zamanların en etkili etkileşim kaynaklarını oluşturan iletişim ağları toplumların kültürlerinde, iletişim vasıtasıyla aktarılan şeyler kültür içinde eritmekte, kimi zaman hakim bir unsur olarak yer alırken kimi zaman pasif bir yön olarak kalmaktadır. Günümüz modern çağın kent yaşamında gerçekleştirilen düğünlerin farklı kültürlerle etkileşimi ile farklı temalarda düğünlerin olması bunun bir göstergesidir. Düğün içeriklerinden çiçek atma, nedime gibi son yıllarda gerçekleştirilen uygulamalar kültürümüze sonradan dahil olan unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

Modern toplumsal yaşam içerisinde karşımıza çıkan diğer bir husus ise zaman ve mekanın ayrılmasıdır. Her kültürün kendine özgü mekansal konumlandırma biçimlerinin yanı sıra farklı bir zaman hesaplama biçimine sahiptir. Bireylerin gelecek, bugün ve geçmiş hakkındaki duyumsayıları her toplumda farklılık göstermektedir. Her toplumun kendine has yer bilincinin varlığına işaret eden bazı mekansal göstergeleri mevcuttur (Giddens, 2014a: 30-31). Hristiyan kültüründe kilise evlilik için önemli bir mekan iken, İslam kültüründe cami sadece bir ibadethanedir.

Modern zamanlarda değişime giren diğer bir husus ise zaman ve mekan üzerinde yaşanan değişimlerle birlikte toplumsal kurumların yerinden çıkartılması ile ilgilidir. Yerinden çıkarma farklılaşmanın bir getirisidir. Farklılaşma ile birlikte işlevsel ayrışmanın devamında modern dönem öncesi toplumlarda dağınık olarak organize edilen faaliyet biçimleri, modern dönemle birlikte uzmanlaşma ve daha fazla netlik ve kesinlik kazanmaktadır (Giddens, 2014a: 32-33). Gelenekselliği hakim olduğu dönemlerde düğün törenleri dağınık bir formda katılımcılar ekseninde gerçekleşirken günümüzde farklı kurumsal sahaların etkisinde gerçekleşmektedir. Resmi nikah ile birlikte nikah sarayının ve memurların etkisi, düğün töreni içerisinde profesyonel müzisyenler, düğünün baştan sona planlanmasında organizasyon şirketleri, gelinin ve damadın hazırlanmasını sağlayan profesyonel kişiler, düğün fotoğraflarını çeken fotoğrafçı gibi değişen birçok saha uzmanlaşma açısından örnek teşkil etmektedir.

Geçmişten bugüne gündelik hayatın bir parçası olan düğünlerde yaşanan dönüşümler, değişimler zaman ilerledikçe tarihsel süreç, yaşam ile varlığını devam ettirdikçe gündelik hayatın bir parçası olmaya devam edecektir. Lefebvre'nin bahsettiği üzere gündelik hayat düzeyinde görülen farkedilmeyen kümülatif değişimler mikro sahalara yerleşmiş olsalar dahi basit olarak nitelendirilemezler. Bunlar birbirlerine eklenerek ya da üst üste binerek geri dönülmeyen beliryeci dönüşümler oluşturmaktadırlar (Lefebvre, 2010: 103). Nihayetinde “gündelik hayat modernlik ve geleneksel olanların hem gizlendiği hem de ifşa edildiği zaman ve mekan üstü bir oluşum” (Şentürk, 2018: 238) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu değişimler geleneksel ritüel biçimini hem değişikliğe uğratan koşulları hem de devletin ideolojik etkisini yansıtan belirgin bir değişimden geçmektedir. Ancak her ne kadar değişimin varlığı kaçınılmaz olsa dahi uyum sağlanan her hususun geleneksel olduğu bilinci daima kendisini göstermektedir (Cohen, 1999: 106). Türkiye'nin tarihsel süreç içerisindeki değişim çizgisine baktığımızda gerçekleşen tüm değişim ve dönüşümler kendisini yaşam üzerinde en mikro sahalarda dahi göstermektedir. Bu doğrultuda ele alınan düğün ritüeline sonraki başlıkta Türkiye'nin cumhuriyete geçişi ile birlikte bugüne değin geçirmiş olduğu süreçte toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak düğün merasimi irdelenecektir.

2.4. Türkiye'nin Değişimi ve Dönüşümü Ekseninde Düğün

Toplumlarda yaşanan önemli olaylar evlilik üzerinde önemli derecede etkiye sahiptir. Ancak her ne kadar etki söz konusu olsa da evlilik sisteminin süreklilik arz etmesi yasal düzenlemelerden ziyade geleneklerin ürünü olmasından kaynaklanmaktadır (Morgan, 2015: 555). Yasal düzenlemelerin etkisi daha çok modern toplumlarda hakim olmakla birlikte geleneğe eklenen bir süreci kapsamaktadır. Düğünlerde geleneğin ürünü olarak devam etmekte ve yasal uygulamalar –evlilik ile ilgili yasal düzenlemeler ve resmi nikah gibi uygulamalar- geleneğe eklenmiş durumdadır. Böylece insanlar yasal düzenlemelerin etkisi altında ancak daha çok geleneğin ağırlığı ile evliliklerini gerçekleştirmektedirler. Bu minvalde Türkiye'nin toplumsal değişim ve modernleşme sürecine baktığımızda süreç içerisinde toplumda gerçekleşen değişimler ve dönüşümler bağlamında düğünlerde yansımaları görülmektedir.

Batılılaşma yönelimi Osmanlı devletinin son dönemlerinde toplumsal yaşamda değişimler ile kendini göstermektedir. Bu yönde gerçekleştirilen ilk yaptırımlar sonlara doğru başlamakla birlikte cumhuriyetin ilanı ile sosyal yaşam içerisine müdahale eden kanunlar getirilmiştir. Yeni siyasi bir rejim ve devamında eğitimden giyim kuşama kadar değişen bir yaşam sahası. Böylesi bir ortam bireylerin yaşamlarının her sahasına nüfuz etmiş ve yaşamlarında etkin rol oynamıştır. Kemalizmin iktidarda batı yönelimli bir siyasi anlayışa sahip olması ve bununla ilgili girişimleri gündelik hayat sahasında büyük bir etkiye sahiptir.

Batıya yönelme ve medeniyet bilinci, doğrudan cinsiyetler arasındaki ilişkiler, mekanların düzenlenmeleri, yaşam biçimlerine bağlı olarak gelişmektedir. Mahrem olan ve olmayan arasındaki ayırım ve sınırlar Tanzimat dönemiyle birlikte sarsıntıya uğrayarak, özellikle kadınların yaşamlarında etkin bir rol oynamıştır (Göle, 2016: 56). Mahremiyet alanında yaşanan dönüşüm özellikle kadın ekseninde gerçekleşmektedir. Kadınlar modernliğin duygu devrimcileri olarak, mahremiyet alanının gelişmesinde etkin olarak yer almaktadırlar. Bazı psikolojik donanımlar ve kadınların eşitlik istemlerine hak tanıyan maddi değişimler mahremiyetin dönüşümü sürecinde şart ve sonuç olarak gerçekleşti (Giddens, 2014b: 131). Böyle bir değişim toplumda yer alan toplumsal cinsiyet kalıplarında da değişimleri başlatmış durumdadır. Toplumsal cinsiyet örüntüsü, toplum tarafından yaratılan ve kodlanan bir öğrenilmiş davranış pratiği olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayhan, 2013: 156). Bireyler buldukları toplum itibarıyla bu davranış kalıplarını benimserken değişimlerden de etkilenerek yeni süreçlerin etkisine de maruz kalmaktadır. Devrimler ve modernleşme süreci ile birlikte hakim cinsiyet anlayışlarında kadınların kamusal sahada görünüşleri ile farklılaşmalar yaşanmaya başlamaktadır. Böylece tahakküm mekanizmalarının baskısından kurtulmaya başlayan kadınların yaşamları üzerinde daha fazla söz hakkına sahip olmaktadır. Bu durum Türkiye'nin ilk modernleşme sürecinde kısmi bir hal olsa da modernleşmenin artması ve yaygınlaşması ile birlikte daha da artmaktadır.

Kemalizm, medeniyet değişimini kadınlara toplumsal yaşamda görünürlük kazandırmaya çalışmaktadır. Kadınların kamusal alana çıkışları, görünürlük kazanmaları, medeniyetin de dönüşümünde önemli bir simgedir. Kadının mahrem denilen alanın dışına çıkması, cinsiyet ayrımcılığını yıkılması, İslami yaşamsal formun Batılı değerlere maruz kaldığının bir göstergesidir. Böylesi bir etki kendiliğinden

olmasının dışında Kemalist ideoloji ve reformların tercüme ettiği devlet idaresinden kaynaklı olarak gerçekleşmektedir (Göle, 2016: 100). Böylesi bir değişim gündelik hayat üzerinde bir etkiye sahip olsa dahi dönemin nüfus dağılımından kaynaklı olarak her bölgede aynı etki görülememektedir. Öyle ki Batı kentlerinde modernleşmenin merkezi sayılabilecek bölgelerde, yaşam üzerinde etkiler açıkken, çevre bölgeler ve Anadolu kentlerinde etki sınırlı kalmaktadır. Bu doğrultuda modern esintiler taşıyan düğünler Batı kentlerinde görülebilirken diğer bölgelerde geleneğin hakimiyeti devam etmektedir.

Ancak her ne kadar mahremiyetin dönüşümü modernleşme ile birlikte gerçekleşmeye başlamış olsa dahi kent ve kırsal alanda yaşayan insanların yaşamlarına nüfuzu farklı oranlardadır. Kent hayatında modernleşmenin etkileri daha fazla görülmektedir. Modernliğin ulaşamadığı yerlerde din toplumu etkisi altına almaktadır. Mardin'e göre İslam toplumu normlar toplumdur. Bu normaler bireylerin utanç duygusunu geliştirir, ki bu utanç, bireylerin yaptıklarından utanmasından ziyade toplumun onaylamadığı bir davranış sergilediğinde tepki çekeceği ve toplumun gazabına uğrayacağı korkusu şeklinde belirlemektedir (Mardin, 1990: 63). Yeni yeni modernleşen bir Türkiye'yi düşündüğümüzde kent ve kırsal alan arasındaki farklılık düğün törenlerinde de kendisini göstermektedir. Kadının kamusal alanda yer aldığı modern kent hayatının etkin olduğu bölgelerde kanunların da etkisiyle evlilikler kırsal alana göre farklılaşmaktadır. Öyle ki medeni kanunun kabulü ile tek eşliliğin yasallaşması ile ikinci bir eşin kabulü mümkün olmasa dahi kırsalın kent yaşamından uzak bölgelerinde çok eşliliğin devam ettirildiği görülmektedir. Yine toplumsal baskının etkisiyle günümüzde düğün törenlerinde bazen evlenen bireylerin istekleri dışında düğünün mevlütlü olması normlardan kaynaklı ve çevre faktörünün etkisiyle gerçekleşmektedir. Ayrıca toplumun tepkisine maruz kalmamak adına önce mevlüt okuması daha sonra çalgılı düğün formlarına da rastlanılmaktadır.

Modernleşme süreci yeni bir devletin kurulması, islami bir imparatorluktan laiklik ilkesini benimsemiş ulus-devlete geçişi sağlayan Kemalizm, devlet üzerinden yapısal değişiklikler getirmenin ötesinde, Tanzimat'tan beri devam eden, gündelik aile yaşamına etki etmekte olan medeniyetin değişimde etkin rol oynamıştır (Göle, 2016: 82). Gündelik alanın değişimine odaklı bu anlayış bireylerin zihniyet dünyalarında değişim yaratmaktadır. Aile yaşamına etki eden mahremiyet alanını genişlemesi,

mahremiyetin elde edilmesi için hakların gündeme gelmesi, kadınların evlilikte eşit konum elde etme mücadelesinde görülmektedir (Göle, 2016: 185).

Modernleşmenin batılılaşma olarak algılanması ve devamında batı toplumlarında aileyi, bireyi ilgilendiren özel mahrem konular giderek kamuya mal olmakta ve gündelik hayatta görünürlük kazanmaktadır. Hal böyle iken İslam kültürünün toplulumuzda mahrem alanın kadının görünmezliği ile sınırlandırması, mahrem alana ait konuların dile getirilmesi, söylenmeyen ve gizlenmelerin üzerine kurulu bir yaşamın hakimiyeti ve nihayetinde anti-liberal bir anlayış hakimdir (Göle, 2016: 75-76). İslamiyetin hakim olduğu toplulumuza baktığımızda dinin, bireyin gömülü olduğu ümmet yapısından kaynaklı olarak kapsayıcı fonksiyonlar yerine getirmektedir. Bu iç içe geçen yapı dolayısıyla kişilerin sosyal kimlikleri üzerinde etkiye sahiptir. İslamiyet sadece bir din olarak değil, bir sosyal kimlik aracı olarak işlev görmektedir (Mardin, 1990: 60). Düğün törenlerinde Kur'an okutulması, ilahilerin çalınması, düğün sahiplerinin dini unsurlar ve uygulamalar vasıtasıyla düğünü bireylerin sosyal kimliklerini sergilediği bir alana dönüştürmektedir. Elbette bu hususta kentleşme ve modernleşme süreçlerinin yaşam alanlarına ne derece sirayet ettiği ve siyasal, ideolojik etkinin de ne şekilde gerçekleştiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Siyasal ve ideolojik etkinin yanısıra yasalar ve modernleşme arasındaki ilişki de toplumumuzdaki deneyimleri anlama açısından önemli bir paya sahiptir. Yasaların Batı ülkelerindeki kültürel değişme ve kurumsallaşma amacıyla çıkarmasına rağmen, Türkiye'de modernleşme sürecine yön vermek ve hızlandırmak için geliştirilmektedir. Batı'da bu yasalar toplumda, aracılık, uzlaşma işlevi görürken bizde ise toplumsal değişimin itici gücü olmuş ve bir yön tayin etmiştir. Bu doğrultuda Medeni Kanunun amacı gelenek ve görenekleri aşmak için gündeme gelmiştir. Kadın-erkek ilişkilerini belirleyen geleneklerin hangi açıdan değişmesi gerektiğini gösteren zorlayıcı vektördür (Göle, 2016: 105). Bu doğrultuda evlilik ile ilgili düzenlemeler çok eşliliğin kaldırılması, resmi nikah gibi yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi toplumun geneli üzerinde istenen değişimin gerçekleştirilmesinde başlangıç olarak değerlendirilebilir. Bu noktada kadın erkek ilişkileri üzerinden toplumsal saha da bir değişim öngörüsü yer almaktadır.

Türkiye'nin siyasi ideolojik çizgisi gündelik hayatı değiştirmeye odaklı projelerle doludur. Bu doğrultuda baktığımızda kentli yaşamana dokunan projeler bir dönem boyunca kırsal kesime ulaşmamıştır. Cumhuriyetten itibaren kent yaşamının hakim olarak gerçekleştirildiği dönem 1980 yıllardan sonra gerçekleşmektedir. Kent ve köy yaşamının keskin sınırlarla ayrıldığı süreçte gündelik hayatta bariz farklılıklar görülmektedir. Kentlerin gündelik eylemlerinde etkin olan hukuk sınırları mevcut iken kırsal da ise bireylerin eylemlerini önceki kuşakların deneyimleri, doğaüstü alanla iç içe geçmiş gelenek, örf, adet ve ayıplamalar daha fazla rol oynamaktadır. Bunların yetersiz kaldığı durumlarda dedikodular devreye girerek topluluğun geleneklerine uygun davranmayan kişi çeşitli yaptırımlarla tekrar aynı mekanik yapının içine dahil edilmektedir. Kentleşme ile birlikte hukuk kurallarıyla bezenmiş özel alanlar korunmakta, kırsalın birey üzerindeki doğaüstü ile donanmış güçler haliyle etkilenmektedir. Bu doğrultuda din adamlarının itibarı da sarsılmaktadır. Doğumdan ölüme kadar gündelik hayatta önemli bir kaynak olan din adamları kentleşme ile birlikte kurumsallaşmanında etkisiyle yerini uzmanlara bırakmaktadır (Ertit, 2019: 217). Cumhuriyet devrimiyle birlikte dinsel sahada gerçekleştirilen kurumsallaşma ile birlikte devlet kontrollü bir sistemin de etkin olmasıyla kent yaşamında din adamları kırsal yaşama oranla etkinliklerini yavaş yavaş kaybetmişlerdir. Böylece evliliğin resmi kurumlara bağlanması ile dini ve resmi nikahın hakimliği yer değiştirmiştir. Mardin'in "kilisenin kişilik sistemine katkısı, örneğin günah çıkarmanın psikolojik fonksiyonu, ruh doktorlarına aktarıldı."(Mardin, 1992b) söyleminden yola çıkarak Türkiye'de medeni kanunun kabulü ile imamlar kurumsal olarak görevlerini devlete devrettiler. Bu yasa ile birlikte dini nikah ortadan kalkmamış tümüyle bir dönüşüm gerçekleşmemiş hatta kırsal kesimlerde resmi nikah uygulanmamıştır. Ancak günümüze gelindiğinde resmi nikah olmadan evliliğin gerçekleştirilmesi mümkün görünmemektedir. Dini nikahı kıyacak olan imamlar hukuki yaptırım ile resmi nikahı gerçekleştirilmeyenlerin imam nikahlarını da kıymamaktadırlar.

Kentleşmenin modernleşme sürecinde önemli bir yere sahip olması, modernleşen Türkiye'de köyden kente göç dalgalarının zirvelere ulaştığı 1967-74 arası tarihlerde kentteki nüfus giderek artmaktadır (Akçaoğlu, 2018: 69). Kente göçün artışı ile birlikte nüfusun kentlerde yoğunlaşması modernleşme için yeterli değildir. Bunun en açık göstergesi göç eden insanların kentin merkezine entegre olmamakla birlikte

gündelik hayatlarına dahil olamamalarından kaynaklanmaktadır. Dinin kırsal kesimdeki hakimiyeti kentin çevresinde etkilerini devam ettirmektedir. İslamiyetin esas itibariyle şehirselleşmenin üzerine kurulmuş olması ve bu şehirselleşme sürecinde gelişmemiş bir formda olması kentin çevresinde her zamankinden daha birleştirici bir rol üstlenmektedir (Mardin, 1990: 53). Bu birleştirici rol de bireylerin kentleşme süreçlerini geciktirmektedir. Böylesi bir ortamda gerçekleştirilen düğünler kentin merkezinde modern seküler bir formda gerçekleşirken çevrede örf ve adetlerin hakimiyeti ile kendini göstermektedir. Kentin çevre bölgelerinde genellikle göç ile birleşke oluşturup kente adapte olamayan kesimler içinde devam ettirilen geleneksel yaşam tarzı varlığını devam ettirmektedir. Kırsaldan gelenlerin yer aldıkları mahalleler, gerek iş ve ekonomik saha gereksede sosyal çevre itibariyle kent yaşamından uzak ama kente dahil olan bir yapı sergilemektedir. Böylesi bir yapının göstergesi olarak Türk sinemasında önemli örnekler bulunmaktadır. Türk sinemasının önemli yönetmenlerinden biri olan Lütfi Akad'ın Gelin-Düğün-Diyet üçlemesinde kente göçün ve göç edenlerin çevre bölgelere yerleşmesi ve devamında kent hayatı ile mücadeleleri ve yaşamlarını konu almaktadır. Bu yapıtlar bizlere dönemin toplumsal ve kentsel yapısı ile ilgili önemli ipuçları sunmaktadır. Öyleki araştırma konumuz açısından filmler içerisinde evlilik, düğün ve devamında aile hayatları ile ilgili dönemin zihniyetini ve gündelik hayatını yansıtan sahneler önem arz etmektedir. Geleneksel yaşam formunun kentte devam etmesi, eril tahakkümün gerek ev içerisinde gündelik hayatta gerekse de düğünün kararlaştırılmasında etkin konumda olması film içerisinde göze çarpmaktadır. 1973 yılında yayınlanan film dönem açısından kente göçün yoğunlaşmaya başladığı bir zamanı yansıması dolayısıyla önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Film içerisinde göze çarpan geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin kentte devamlılığı, erkek egemen toplum, kadınların bastırılan hizmet eden bir konumda, kadının evde, erkeğin dışarda olduğu habitusu hakimiyetini sürdürdüğü görülmektedir. Bu doğrultuda gündelik hayat ve gerçekleştirilen düğünlerde de hakim anlayış kendini göstermektedir.

Kentleşme sürecinde etkili olan toplumda giderek artan bilimsel ve teknolojik gelişmelerdir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen gelişmeler gündelik hayata nüfuz ederek yaygınlık kazanmakta ve endüstriyel kapitalizm baskın ekonomik

model haline gelmekte, akabinde kentleşme oranı artmakta böylece sekülerleşmenin gerçekleşmesi beklenmektedir. Dolayısıyla bilimsel gelişmeler, endüstriyel kapitalizm, kentleşme, insan yaşamında başta din olmak üzere doğüstü değerlerin öneminin eskiye nazaran azalması, toplumun bu hususlara karşı kayıtsızlıklarının artması ve kimliklerinde etkin olan unsurların daha az belirleyici olması söz konusu olmaktadır. Ancak yaşanan gelişmeler böylesi bir değişimin statik bir yapıda olmasına, toplum nezdinde gerçekleşmesine imkan vermemektedir. Türkiye’de kentleşme oranı her ne kadar artmış olsa dahi kentleşme pratiklerinde kırsalın kentin çevresinde varlığını devam ettirmesi gelişmelerin ardından sekülerleşmenin gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır. Bunun yanısıra toplumların modernleşme süreçlerine tabi olsalar dahi farklı sekülerleşme dereceleri bulunduğu gibi benzer şekilde bir ülkenin de farklı sosyal kesimlerinde aynı olmayan sekülerleşme dereceleri mevcuttur (Ertit, 2019: 115-121). Düşün törenlerine baktığımızda farklı derecelerde sekülerleşme gözlemlenmektedir. Kimi bölgelerde dinsel ve inançsal hafızanın baskın olmasından kaynaklı olarak desekülerleşme yaşanmaktayken, kimi bölgelerde ise modernleşmenin gündelik hayatta hakimiyeti ile sekülerleşme süreci etkin bir boyut kazanmaktadır. Bu doğrultu da düşün törenlerinde gerçekleştirilen eylemlerde kendini göstermektedir.

80’li yıllara geldiğimizde muhafazakar siyasi kanadın söylemlerinin güçlenmesi ile halk üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu dönemin sonrasında farklı aktörler ve hareketler gün yüzüne çıkmaktadır. Serbest piyasa ekonomisi ve dönük politik arayışların hız kazandığı görülmektedir. Zira Milliyetçi, Kemalist ve İslamcı kanatların katı ideolojik tonlarının dışında kalabilmiş, daha yumuşak ve geniş tabanlı politik bağlılıklara dayanan merkez sağ siyasetler zirvedeydi. Dönemin Türkiye’inde kamusal retoriğini şekillendiren sivil toplum ve serbest piyasa temalarının oldukça yoğun dolaşımına sahne olmaktadır (Özet, 2019: 57-58). Yine aynı dönemde gelenekselcilik, politik sahada gelişen, özgül bir üretim tarzı olarak kapitalizmi çözümleneksizin mütamadiyen modernliği suçlayan anti-modernist İslamcı tipine dayanmaktadır (Mollaer, 2016: 103). Böyle bir ortamda değişen habituslar gündelik hayat üzerinde etkili olmaktadır. Habituslar tarihin ürünü olduklarından, sürekli olarak yeni deneyimlerle karşı karşıya gelen ve durmaksızın onlardan etkilenen yatkinlıklara sahiptir (Bourdieu vd, 2014:125). Yine 80’li yılların sonlarından başlayarak 90’lı yıllarda eğitim hayatında kadınların etkin katılımları görülmektedir. Göle’ye göre

kadınların dişiliğinin mahremiyetinden sıyrılarak eğitim yoluyla toplumsal yaşama katılmaları geçmişten bugüne batılılaşmanın temel fikirlerinden biriydi (Göle, 2016: 62). Bu doğrultuda eğitim hayatına katılım ile birlikte ilişkiler değişime uğramıştır. Batı tarzı kadın modeli Türk kadını üzerinde etkili olmuş kendi ayakları üzerinde duran, yaşamı ile tercihlerde ben merkezci bir anlayışın geliştiğini görülmektedir. Öyle ki kadının eğitim hayatında yer almasıyla birlikte evliliklerini kendi tercihleri doğrultusunda eş seçme ile gerçekleştirmeleri eğitimin gizli bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Her ne kadar anti-modernist bir İslamcı hava oluşturulmak istense de bir yandan dini cemaatlerin etkisiyle bu durum bir nebze de olsa gerçekleşme ihtimali kadının eğitim hayatında giderek daha fazla yer almasıyla modernleşme yönünde bir eğilim gerçekleşmektedir.

Gelişime çizgisinin daha en başında olduğu dönemlerde Türkiye kapitalizmin beraberinde getirdiği banka, dernek, rasyonelleşmiş eğitim örüntüsü gibi toplumun kurumsallaşmanı sağlayan yapıların az geliştiği bir ülkede toplumsal organizasyona ihtiyaç duyulduğunda yeni kurumların uzanamadığı yerlerde, gerekli görülen yerlerde eski-yeni kurumların birlikte hareket etmesi beklenmektedir. Örneğin, Türkiye siyasi parti kurumsallaşması insanlararası iletişimin tarikatlarca sağlandığı bir ortam geliştirdi. Bundan dolayı siyaset ve toplumsal hayata katılımı yalnız siyasi parti mekanizmalarıyla değil, tarikat haberleşme ağıyla temin edildi (Mardin, 1992a: 241). 1980 sonrasında paranın gücü ve yeni tüketim kalıpları ile tanışan Türk toplumu, yeni davranış kodlarına ihtiyaç duydu. Kültürel, sınıfsal hiyerarşileri altüst eden anarşik piyasa bireyciliği önemli bir örneği teşkil etmektedir (Göle, 2016: 174). Bu doğrultuda gelişmelerin etkisi ve siyasi hareketlilikler vasıtasıyla günlük yaşamının dönüşümü başlamaktadır. Gelenekselin çözülmeye başladığı teknolojinin gündelik hayatta kendini gösterdiği bu dönemde artık her şey dönüşüm ağına katılmış durumdadır. Bir yandan bireyselleşen bir toplum diğer yandan tarikat ve dini cemaatlerin yaygınlaşması ile farklı sosyal sınıfsal yaşamların oluşması bireylerin gündelik hayatlarında farklılaşmaların, değişimlerin gün yüzüne çıktığı bir ortam. Bireyler böylesi bir ortamda evliliklerini gerçekleştirirken bireysel tercihlerini ortaya koymakta aynı zamanda eğer belirli bir tarikat üyeliği mevcut ise onun yaptırımlarından da kaçmamaktadır.

Teknolojinin ve bilimsel gelişmelerin artışı ulaşımın yaygınlaşması, nihayetinde medya organlarının gelişmesi ve yaygınlaşması süreci toplum üzerinde önemli

derecede etki göstermektedir. Geleneksel toplumlarda hakim olan din, seçilebilen ve bireyin kararlarına bırakılan bir olgu olmanın ötesinde toplumsal gerçekliğe sahiptir. Doğduğu andan itibaren sahip olunan ve ölene kadar sorgulanmaksızın kabul edilen dinin, inanç alternatiflerinden birine dönüşerek seçilen bir şeye dönüşmesi, modernleşme süreci ile bireyselleşen toplumların karakteristik özelliğidir (Ertit, 2019: 242). Gelenek ve göreneklerin etkisi toplumda gerilerken, özkimliğin temeli de değişmektedir. Gelenekselliğin ağır bastığı toplumlarda, benlik duygusu büyük oranda bireylerin cemaat içindeki toplumsal konumlarının istikrarlılığıyla kendisini korumaktadır. Geleneğin çöktüğü ve yaşam tarzı tercihlerinin egemen olduğu durumlarda ise benliğin böylesi bir durumdan etkilenmesi kaçınılmazdır. Artık özkimlik eskisinden daha etkin bir temelde yaratılmak ve yeniden yaratılmak mecburiyetindedir (Giddens, 2000: 60). Düğün törenleri geleneksel yapıda, kentleşmenin henüz artmadığı dönemlerde bireylerin evliliklerinde ve düğünlerinde seçim şansı yokken, kentleşmenin artışı modernleşme unsurlarının gündelik hayata sirayeti ve devamında bireyselleşen bir toplum ile birlikte artık düğün için çevre ve aile baskısının, din baskısının yerini bireysel tercihler almaktadır. Böylece bireyler her ne kadar mahalli baskıların bir kısmına halen maruz kalıyor olsa da belli sosyal sınıfsal bir yapının üyesi olmasından kaynaklı düğünlerinin mevlütlü ya da çalgılı olması konusundaki kararlarını bireysel tercihlerinin etkisiyle gerçekleştirmektedir.

Endüstrileşme ve kentleşme toplumun gündelik hayatında önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Kent hayatı farklı yaşamsal pratiklere sahip grupların ve bireylerin bir arada toplanmalarını sağlamaktadır. Bu doğrultuda özellikle kentleşme ve üniversitelileşme iki mezhebin şehrin içinde karşılaşmasını meydana getirmiştir. Bu süreç de Aleviliğin ve Sunniliğin söz konusu evlilikler olduğunda çatışmalarının yumaşmasına ve belirleyici bir unsur olmasının silikleşmesine yol açmıştır. Mezheplerin gündelik hayatı etkileme gücünün geçmişe oranla azalması, daha önce mümkün olması beklenmeyelerin gerçekleşmesi ile sekülerleşme sürecinin bir yansıması olarak görülebilir (Ertit, 2019: 312).

90'lı yıllarda neoliberalizmin ülke siyasetine dahil olması ile birlikte 80'li yıllardaki muhafazakarlığa eklenilerek gerçekleşti. 1990'larda milli görüş büyük bir sıçrama gerçekleştirirken, bu yükselişe eşlik eden dini motivasyonla kurulmuş alternatif olarak kurumlar açığa çıktı. Faizsiz bankacılık, Müsiad, Tv kanalları, gazeteler, dergiler,

yayınevleri, özel eğitim kurumları, tesettür markasına etki eden giyim markaları, yalıtılmamış site hayatı, tatil tesisleri, restoranlar ve kafeler alternatif kurumlar arasında sayılabilir (Akçaoğlu, 2018: 41). Giderek genişleyen muhafazarklık anlayışı gündelik hayatın her alanını kaplamaya başlamaktadır. Gündelik hayatın içerisine yayılan bu kurumlar vasıtasıyla bireyler gündelik eylemlerinde, rutinlerinde bu kurumlara başvurumaktadırlar. Yine bu dönemde kentte artan nüfus yoğunluğu kırsalda yaşayanların önemli bir bölümünün kent hayatına dahil olması ve devamında kent içerisinde yer alan kurumlar aracılığıyla yaşamlarına yön vermektedirler. Hal böyle olunca evlilikler de bu kurumların etkisinde gerçekleşmektedir. Artık ailenin yanında kurumlar da etkin rol oynamaktadır. Modayı ele alırsak gelişen tesettür modası ile birlikte düğünlerde yansımaları görülmektedir. Modanın muhafazakar gruplara yönelik oluşumları düğünleri gerçekleştirenler arasında başvurulan bir kaynak teşkil etmektedir.

2000’li yıllara geldiğimizde değişen siyasi iktidar ile birlikte hakim muhafazakar anlayışta bir dönüşüm yaşanmaktadır. Dayanışmacı ve devrimci bir muhafazakarlıktan, kapitalist piyasa ekonomisiyle ayrıca belirli ölçüde mevcut siyasi düzenle barışık neo-paternalist muhafazakarlığa evrildi (Akçaoğlu, 2018: 19). AKP’nin temsil ettiği muhafazakar modernlik anlayışı güçlü bir halkçılık hareketine, romantik edebiyata, folklor birikimine ve dini anlatılara dayanmaktadır (Dönmez, 2011: 52). Türkiye’de muhafazakarlık ve İslam arasında sağlam bir bağ mevcutsa bunun tek kaynağı İslam’ın içsel mantığı değildir. Aynı zamanda, dinen makbul bir gündelik hayat üretmek için dini uzmanların, siyasi grupları kurarken siyasetçilerin, kültürel üretim esnasında kültürel girişimcilerin dini kaynaklara başvurmalarının sonucudur (Akçaoğlu, 2018: 28). AKP’nin zenginleştirici ve güçlendirilmiş bir İslami kimlik ortaya koymasıyla birlikte, artık zayıf, yoksul, ötede, cahil olan konumdan çıkmakta ve modern akıma kapılmış durumda yer almaktadır (Çakır, 2008: 116). Bunun yansıması gündelik hayat üzerinde açıkça gözlemlenmektedir. Öyle ki düğün törenlerinde modern ve İslami unsurların bir aradalığı en açık örnektir. Üst veya orta sınıf mensubu İslami bir grubun düğünlerini Hilton’da yapması, İslami kuralların yanında modern bir organizasyon ve uygulamalara da yer verildiği görülmektedir.

Toplumun, gündelik hayatının bir parçası olmayan dinden uzak yaşam tarzları, iletişim teknolojileri ile ilgili merkezden uzak noktalarına taşınmakta ve gittikçe varlıkları normalleşmektedir. Diziler, komedi programları, magazin haberleri, bu

süreçte etkin rol oynamaktadır (Ertit, 2019: 304). Bu doğrultuda muhafazakar hakim siyaset bu durumun ortadan kaldırmak adına cemaatleşmenin kapılarını aralamakta, dini-ahlaki yaşam formunun toplumda devamlılığını sağlamak adına cemaatlerin yayınlamalarına sebep olmuştur. Bu doğrultuda cemaat üyeliğine mensup bireylerin aralarında cemaatin yapısını sağlamlaştırmak adına evlilikler gerçekleştirilmektedir. Modern denilen dönemde bireylerin tercihleri ile eş seçmelerine yoğun olarak rastlanırken, geçmişte ailenin evlilikte baskın yönünü bugün cemaatler üstlenmektedir. Ayrıca mezhepler çatışmasının yerini cemaatler çatışması almaktadır. Düğün törenleri içerisinde de cemaatlerin varlığı hissedilmektedir. Dini bir cemaate katılım gerçekleştiren evlenecek olan çiftin törene katılan arkadaşları ile çektikleri fotoğraf manidardır.

Fotoğraf: Dini cemaate üye kız arkadaşların çektikleri düğün fotoğrafı.

2000’li yıllarda artan eğitim oranı ile birlikte kadınların eğitim sahasındaki sayısı gün geçtikçe daha da artmaktadır. Eğitim hayatı ile birlikte İslam’ın radikal ve isyasi yorumlarını benimsedikçe yakın çevreleri ile çatışmalara kadar varan bir farklılaşma süreci yaşanmaktadır. Kendilerini ailelerinden ve geleneksel müslümanlardan her fırsatta ayırmaktadırlar. Bir nesilden diğer nesile aktarılmış, adetlerle donanmış geleneksel İslam’ı eleştirerek, İslami din bilgisini kaynaklarına inerek ve gündelik hayattaki formundan ayırarak sahiplenmektedirler. Kulaktan dolma bilgilerle İslam’ı yaşayan halktan kendilerini ayırarak bilgin ve aydın olarak görmektedirler. Okuyan kentli müslüman kadının örtünmesi radikal islamcılığı simgelemekte, değişen bu kadın

profili İslami olguyu çevreden merkeze taşımaktadır (Göle, 2016: 124-125). Göle'nin bu yorumu daha çok metropol kentler için geçerli görünmektedir. Geçmişte eğitilmiş olmak ve cahil olmak arasında bir eleştiri söz konusuysen bugün moda, özentilik ve geleneksellik arasında bir eleştiri yapılmaktadır. Kadının eğitim hayatında yer alması ve kamusal alanda radikal islamcı kanadın önemli bir yer edinmesi gündelik hayatta değişimleri beraberinde getirmektedir. Bugün düğünlere baktığımızda geçmişte çevre denilen bölgelerde rastlanılacak düğünler merkez de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Dini ritüelistik uygulamalar sadece çevre değil merkezde yer alan düğünlerde kendini göstermektedir. Çünkü dinin daha çok hakim olduğu çevre, eğitim, ekonomi ve kentleşme ile birlikte merkeze kaymış durumdadır. Ancak doğu illerinde daha çok karma bir yapı görülmektedir. Çünkü metropolün aksine bu illerde merkez ile çevre arasındaki mesafenin daralması ile birlikte farklılaşmalar daha az göze çarpmaktadır.

Günümüz Türkiye'sinde gündelik hayata nüfuz eden diğer önemli bir unsur, Amerikan popüler kültürüdür. Farkına varılsa da varılmasa da doğal bir şekilde sürekli olarak yaşanıp tükenmektedir. Tüketim mallarının çeşitliliği ve bolluğu, tüketicilere verilen kredilerin artması, radyo ve televizyon yayınlarının ülkenin her yerinden izlenebilmesi, reklam şirketlerinin sayısı ve sağladıkları hizmetlerin artması, iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması sayesinde, Amerikan popüler kültürünün tüketilmesi yaygınlaşmaktadır (Büken, 2001: 45). Bu doğrultuda Bauman'ın modernitenin akışkanlığı üzerine söylemi sürekli tüketilen ve sürekli bir akış halinin olduğu günümüz toplumu için doğru bir ifadedir. Böylece bütün toplumsal biçimler yenilerinin oluşmasından daha büyük bir hızla dönüşmektedir. Raf ömürlerinin kısalığından ötürü, ne şekillerini koruyabilmekteler ne de bireylerin eylemleri ve yaşam stratejileri için referans noktası olarak katılaşabilmektedirler (Bauman, 2018a: 13). Sürekli akış haline sağlayan iletişim teknolojileri bugün bireylerin yaşamlarına farklı çeşitlilikte unsurlar sokarak tercihlerini etkilemektedir. Düğünler üzerinden bu konuyu ele alacak olursak tek bir standart olmamakla birlikte her gün değişen sayısız çeşitlilik ile bireyler eylemde bulunmaktadırlar. Reklam, moda gibi unsurlar teknolojik aygıtlarla gündelik hayatımızın içerisine yerleştirilerek, gerçekleştirilecek olan düğün seromonisinde etkili olmakta ve böylece belirli bir formun olmadığı sayısız çeşitlilikte düğün formları meydana gelmektedir. Bunun yanında farklı yaşam formlarının gündeme gelmesi ile evlilik de dönüşmektedir.

Geleneksel aile sisteminde evli çift ailenin temeli olarak görülmekteydi. Çocuklarla ve diğer akrabalarla olan bağlar, toplumsal yaşamın gündelik kesitinde büyük önem taşımaktaydı. Günümüzde ise, çift evli olsun olmasın, aile denilen şeyin özünü oluşturmaktadır. Ailenin ekonomik rolü yavaş yavaş azalmakta ve evlilik bağlarının temelinde aşk ve cinsel çekicilik öne çıkmaya başlamakta ve nihayetinde aile yaşantısının merkezine çiftler oturmaktadır (Giddens, 2000: 73). Gündelik hayat içerisinde dönüşen algılarla birlikte Türkiye’de bekaret konusunda, modernleşme sürecini tamamlamış Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan dönüşüme paralel olarak gerçekleşmektedir. Tüm bu dönüşümlerden sonra, Türkiye tarihinde ilk kez devlet kademesinin başındaki muhafazakar bir politikacı, nikahsız birlikteliklerden duyduğu rahatsızlığı belirtip, bunu yasaklamak istediğini dile getirmiştir. Bu sebeple Erdoğan’ın kızılı erkekli evleri yasaklamak istediğini gittikçe İslamlaşan bir toplum şeklinde değil gittikçe sekülerleşen yeni nesilden rahatsız bir politikacı söylemi olarak değerlendirmek var olan toplumsal dönüşüm ile daha uyumlu görünmektedir. Öyle ki Türkiye tarihinde ilk defa nikahsız birliktelikler bu kadar yaygınlaşmış ve sadece İstanbul, Ankara gibi büyük illerde değil muhafazakar olarak görülen Anadolu şehirlerinde de üniversiteleşme, sosyal medya, kentleşme ile paralel olarak yaygınlaştığı görülmektedir (Ertit, 2019: 281). Mahrem olan her şey artık kamusal alanda yer almakta ve kamunun tüketimine açık hale gelmektedir (Bauman, 2018a: 35). Bireyler gündelik hayatlarının en özel anlarını dahi kamusal alanda gerçekleştirmekte ve mahrem olan kapalı sınırlar taşıyan alanlar artık açıklık ile sergilenmektedir. Bireyler evlilik süreçlerindeki her aşamayı kamusal alanda sergileyerek mahrem alandan sıyrılmaktadırlar. Sosyal medya aracılığıyla mahrem unsurlar kamuya sunulmaktadır. Düğün törenlerinde medya aracılığıyla kız isteme merasiminden balayı sürecini de kapsayan uygulamalar tüm açıklığı ile kitlelerin gözleri önüne serilmektedir. Böylece mahremiyet algısı değişime uğramaktadır.

Mahremiyet dönüşümünde en önemli unsur cinsiyetler üzerinden işlemektedir. Yüksek bir düşünümselliğe sahip bir toplumun temel görünümüleri, özkimliğinin açıklığı ve bedeninin düşünümsel yapısıdır. Varolan cinsiyet rollerinden kurtulmak için mücadele eden kadınlar, Ben kimim? sorusu gündeme getirmektedir (Giddens, 2014b: 37). Toplumsal cinsiyet bireylerin kendilerini nasıl değerlendirdiğine etki ettiği gibi davranışlar üzerinde öğretici bir rol oynamaktadır (Bayhan, 2013: 158). Bireylerin hem

kendileri hem de davranışları üzerinde etkili olan toplumsal cinsiyet habitusu mahremiyetin dönüşümü ile birlikte değişime uğramaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıplarının kadına yüklemiş olduğu mahrem olma, günümüzde mahremiyetin dönüşümü ile birlikte kadınlar da kendilerine yönelttikleri sorularla baskın mahrem anlayıştan sıyrılmaya çalışmaktadır. Düğünün öznesi olan gelinin(başörtülü) müzik sisteminin başına geçerek djlik yapması bunun bir göstergesidir.

Nihayetinde çağın kültürel modeli postmodernizm, sanayi kültüründen farklı olarak evrenselliğe değil aynı zamanda yerelliğe, homojenleştiren değil çeşitlenen değerlere ve pratiğe prim vermektedir. Diğer yandan farklı kimlikleri, yerli deneyimleri, özgün arayışları, iletişim aracılığıyla küreseleşme sürecinde yeniden birleştirmektedir (Göle, 2016: 178). Çağın getirdikleri ile birlikte gündelik hayat sürekli olarak yeniden inşa edilmektedir. Böylece düğün törenleri de sürekli olarak değişmekte dönüşüm sirkülasyonuna dahil olmakta, farklı kültürel uygulamalar ve bölgesel, yerel ritüelleri de bünyesinde barındırarak gerçekleşmeye devam etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde saha çalışmasında elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden ve gözlemlerin neticesinde elde edilen veriler daha önce ele alınan kuramsal çerçevelerden yararlanılarak irdelenmektedir. Görüşmeler düğünün esas öznesi olan gelin ve önemli bir etkiye sahip olan anneleri, kaynanaları ile gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda gelinlerin kendi düğünleri ile ilgili, diğer katılımcıların ise hem kendi düğünleri hem de çocuklarının düğünleri hakkında görüşlerine başvurulmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler ve katılımcı gözlem tekniği ile analiz edilen düğünlerin incelemesi gerçekleştirilmektedir. Görüşmeler gözlem verileri ve fotoğraflar ile desteklenmektedir. Ayrıca düğün törenlerinin eylem sahası olarak irdelenmesi bu bölümde gerçekleştirilmektedir.

3.1. Eylem Sahası Olarak Düğün Törenleri

Düğün törenleri bireylerin bir araya geldikleri karşılaşmaların gerçekleştiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Goffman'ın deyişiyle bu karşılaşmalar, katılımcılar için görsel ve bilişsel anlamda kendi başına bir dikkat odağı, karşılıklı ve öncelikli olarak sözlü iletişime açıklık, güçlendirilmiş karşılıklı eylem bağıntısı, her katılımcı için diğer katılımcıların onu gözetlediğini algılama imkanını arttıran göz göze bir ekolojik kalabalıklardan oluşmaktadır (Goffman, 2018: 18-19). Bu açıklama düğün törenlerinin iç mekanizmasını açıklar niteliktedir.

Düğün alanında göze çarpan bir unsur törenin panaoptik bir güce dayalı olarak izlenmeler üzerine kurulu olmasıdır. Panaoptikonun esas noktası, geçmişte tutuklulukların kendilerini daima gözlem altında hissetmeleri, ne kadar küçük veya önemsiz olsa dahi rutin dışı olan her şeyin asla gözden kaçmayacağına olan inançtır (Bauman, 2017a: 38-39). Bu doğrultuda düğün törenlerine bakıldığında panaoptik özellikleri bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Öyle ki tören sırasında bir sahnenin olması ve katılımcıların sahnenin etrafında yer alarak sürekli bir gözetim içinde olmaları bunun bir göstergesidir. Günümüzde panaoptik yapı ile birlikte sinoptik bir yapı da görülmektedir. Sinoptikon hep birlikte gözetim altına alma, gözetim altındakileri bir

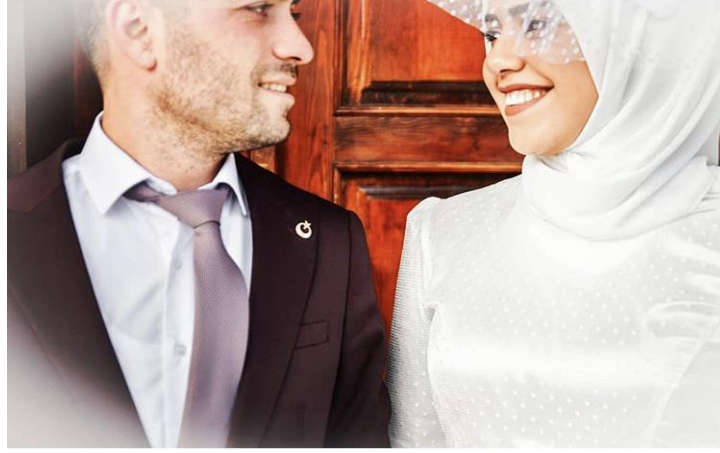
noktaya odaklamayı içermektedir. Bu gözetim şekli sınırsız bir mekan ve sınırsız sayıdaki insanı kapsamakla birlikte, insanlara belli yönelimler kazandırmakta, ve bu da sunulan örnekler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Yönlendirici iktidarlar, hükmetmek ve denetim altına almak istedikleri, imaj, ideoloji ve niyetlerle onları ayartarak denetimde söz sahibi olmaktadır (Bozalp, 2016: 195-196). Böylesi bir ortam da gerçekleştirilen düğünler açıktır ki medyatik unsurların etkisiyle şekillenmekte ve denetlenmektedir. Bireyler düğünlerini gerçekleştirirken medya unsurları üzerinden paylaşımlar yaparak sinoptik ağa katılmakta böylece panoptik algıları sinoptik algılarla değiştirmektedir.

Elias uygarlaşma sürecinden bahsederken başlangıç evreleri ve sonraki aşamalar arasında ayırt edici farklılığın, geçmişteki insanların kendilerini denetleme, disipline etme gibi bir iç zorlamaları tanımamaları, böylesi bir uygulamanın uygarlıkla birlikte sonradan ortaya çıkışı olarak kabul etmemektedir. Bu durumun eskiden de var olduğunu kabul etmekle birlikte uygarlaşmalarının önceki aşamalarından buralara gelinceye dek sosyal dış zorlama ile bireyin bizzat kendine uygulamış olduğu iç zorlama arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kendi kendini zorlamanın kalıpları, bu kalıpların yapısı, nihayetinde bizzat denetim modellerinin değişime uğradığını belirtmektedir (Elias, 2000b: 43-44). Bu doğrultuda düğünlere baktığımızda geçmişte etkili olan aile ve çevre etkisi bugün yerini medya unsurlarına, moda ve reklamlara bırakmış durumdadır. Böylece denetim modelleri değişime uğramakta ve bireylerin ve toplumun yaşam sahasında etkin olmaktadır.

Modern toplum içerisinde artan görünürlük vaadi ve herkesin görüp fark etmesine açık olma arayışı ile toplumsal kabul görme ve dolayısıyla toplum içerisinde saygın bir konumda yer alma istemiyle uyumluluk göstermektedir. Bireylerin yaşamlarını bütün ayrıntılarıyla birlikte herkesin ulaşabileceği bir platformda kayıt altında tutmak dışlanmayı önleyici en iyi yol gibi görünmektedir (Bauman vd, 2018a: 37). Son dönemlerin popüler uygulamaları arasında yer alan düğünün hazırlık aşamasından balayı sürecine kadar sosyal medya üzerinde aktif bir şekilde paylaşılması ve bireylerin hem görünürlüklerini arttırmakta hem de bireylerin toplumun ulaşmak istedikleri sınıfsal kazanımları içerisinde kendilerine yer edinmektedir.

muhammet.ozlem.keles

qltkn.sumeyye ve 78 diğer kişi beğendi

Fotoğraf: Nikah sonrası fotoğraf sanatçısı tarafından çekilmiş olan bu görüntü sosyal medya üzerinden sunulmaktadır.

Düğünlerde insanlar ilişkiler kurarak bir ağ geliştirmektedirler. Ağ, sosyal yaşamda insanları birbirine bağlayan bir takım resmi veya resmi olmayan sosyal bağlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Giddens vd. 2014c: 243). Ağ terimi, bir veya daha fazla toplumsal ilişkiyle birbirine bağlanmış, dolayısıyla toplumsal bir ağ oluşturan bireylere gönderme yapmaktadır (Marshall, 2009: 4). Ağlar, arkadaş, aile gibi resmi olmayan gruplarla kurulacağı gibi iş grupları gibi resmi gruplarla da kurulmaktadır. Ağlar birey ya da grubu diğer bireylerle ya da gruplarla doğrudan veya dolaylı olarak bir birleşimi gerçekleştirmektedir. Düğün törenleri de toplumsal ağın olduğu bir sahadır. Modernlik öncesi dönemde hakim olan geleneksel yapıda bireyler toplum içerisindeki bağlarla birbirine daha yakın bir örüntü sunarken, modern dönemde bu ilişki ağları heterojen bir hal almaktadır. Öyle ki düğün törenlerinde geleneksel dönemde samimi ve daha yakın ilişkiler gözlenirken, modern dönemde güç ve çıkar ilişkileri ön plana çıkmaktadır. Geleneksel düğün törenlerinde davetliler karmaşık şekilde ayırt etmeksizin bir aradalık sergilerken, modern düğün törenlerinde davetlilerin karşılanma şekillerinden oturdukları masalara kadar değişkenlik göstermektedir. Toplumsal ağdaki bu değişkenlik modernliğin getirisi olarak, insanlar giderek anlamlarını, ne yaptıklarına göre değil, ne oldukları ya da ne olduklarına inandıkları inançları etrafında şekillendirmektedirler. Bu doğrultuda insanlar kendilerini yönlendirmektedirler (Castells, 2008:4).

Törenler içerisinde karşımıza çıkan cemaate dahil olma değil, bir ağ kazanımıdır. Cemaate ait olmak birtakım kısıtlamalar ve yükümlülükler içermektedir. Cemaat bireyi yakından takip eder ve bireyin hareketlerini kısıtlar. Ancak ağ, normalara uyup uyulmadığına bakmaz, bir takip olsa dahi serbestlik söz konusudur. Bir cezalandırma sistemi yoktur. Cemaat ve ağ arasındaki tercih güvenlik ve özgürlük arasındaki bir seçimdir. Her ikisine ihtiyaç duyulmakla birlikte yaşam içerisinde cemaatin yeri daha baskın görünmektedir (Bauman vd, 2018a: 52-53). Bireyler düğün içerisinde belirli bir cemaatin üyesi olarak yer alırken, tören sırasında farklı cemaatten insanlar arasında bir ağ gelişmektedir. Bireylerin bir cemaate dahil olmaları onlar üzerinde belirli yaptırımları beraberinde getirmektedir. Burada cemaatten kasıt, bireylerin sosyal yaşamlarını gerçekleştirdikleri çevresini kapsamaktadır. İnsanın toplumsal yönü cemaatin baskın olmasına fırsat vermektedir. Bugün bireyler her ne kadar özgürlük söylemlerini baskısalarda “ben olma” esasına bağlı olarak ötekine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu da onların söylemsel olarak dile getirmeseler de cemaat etkilerinin uygulamalarda öne çıkması gözden kaçmamaktadır. Nitekim düğün törenlerinde kendi tercihlerini, kendi özgür iradelerini vurgulayarak karar verdiklerini söyleseler dahi uygulamada cemaat normlarının baskın olduğu gözlenmektedir. Nitekim yapılan görüşmelerin birinde bu durum açıkça görülmektedir:

“ Biz düğünümüzü farklı bir şekilde planlarken, eşimin çevresinden biri, niye böyle bir şey yapıyorsunuz, evin yakınındaki düğün salonunu tutun, bir çeyrek bir çeyrektir mandığı ile bizi yönlendirdi. Çok masrafımız olduğu için eşim açısından mantıklı olduğunu düşündüm.”K5.

Düğünlerde bireylerin dış görünüşlerine baktığımızda cemaat ve bireysel kimliğin bir aradılığı göze çarpmaktadır. Dış görünüş esasen bireysel kimlikten ziyade toplumsal kimliğin işareti olarak görülmektedir. Giyim ve toplumsal kimlik günümüzde tamamen ilişkisiz olarak kabul edilemez ve giyim toplumsal cinsiyet, sınıfsal konum ve statünün bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Giyim tarzları çoğu zaman bireysel farklılıktan ziyade, grup baskılarının, reklamların, sosyoekonomik kaynakların ve standartlaşmayı artıran diğer unsurlardan etkilenmektedir (Giddens, 2014a: 133). Geçmişte kırsal bölgelerde kapalı bir cemaatsel form içindeki gruplarda düğünlerde gelinlere kara çarşaf giydirilirken, kent merkezlerinde genelde beyaz gelinlik giydirilmektedir. Bu göstergeler toplumun dönemin yaşam standartlarını ve yapısını

ortaya koymaktadır. Günümüzde ise düğün içerisindeki giyimler kırsaldan kente her alanda beyaz gelinlik ve modern kıyafetlerin giyimi yaygın olarak görülmektedir. Farklılığı gösteren unsurlar da ise moda, sınıfsal yapı, sosyoekonomik düzey gibi faktörler etkili olmaktadır. Yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların hepsinde buldukları, yaşadıkları mekanın ve çevrenin düğünlerinde ve düğün kıyafetlerinde önemli derecede etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda bir katılımcının sözleri manidardır:

“Köyde oldu düğünüm, kara çarşaf giyindim. Dışardan gelenler gelinlik giyiniyorlardı ama köyün içindekiler giyinmezlerdi. Babam hiç istemediği için lafi bile geçmedi.”K17

Fotoğraf: Köy düğününde modern çizgilere sahip giyimleri ile gelin ve damat.

İnsanların ötekine yönelik algısı ve onun bilincindeki yansımaları düşünerek davranışta bulunması toplumsal yönünü ortaya koymaktadır. Bireyin toplumsallığı Elias’ın şahıs zamirlerinden yola çıkarak anlattığı noktaya işaret etmektedir. “Sen, o, biz, siz, onlar olmadan bir ben düşünülemez.” Şahıs zamirleri dizisi her insanın daima

ötekilerle ilişkili olduğunun, her bireyin zorunlu olarak toplumsallığının en temel izahıdır (Elias, 2016: 182-183). Düğün törenlerinde tüm ilişki ağları da toplumsallığın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumda benliğin oluşumunda önemli bir yere sahip olan genelleştirilmiş ötekinin tavrı tüm toplumun tavrını yansıtmaktadır. Böylece toplumsal süreç ya da topluluk bireyin düşünüşünde belirleyici bir etken olmaktadır (Mead, 2017: 181-182). Düğün törenlerinde bireylerin takındıkları tüm tavırlar genelleştirilmiş ötekinin etkisinde gerçekleşmektedir. Genelleştirilmiş öteki, sadece törende bulunun insanlardan oluşmamakla birlikte törenin kendisi de bir genelleştirilmiş öteki alanına dahil olmaktadır. Öyle ki katılımı gerçekleştiren tüm bireyler düğün sahasına girdikleri andan itibaren tavırlarında değişimler görülmektedir. Düğün mekanlarının giriş kısmı (düğün salonlarında kırmızı halının serilmiş olduğu alan, sokak düğünlerinde törendeki davetlilerle ilk defa karşılaşılan bölge) bireyin benliğini sergilediği ilk alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgede bireylerin görünüşleri veya tavırlarıyla sergiledikleri ilk izlenimler daha sonraki performanslarını büyük oranda etkisi altına almaktadır. Eğer birey bu ilk alanda istediği ve planladığı gibi bir performans sergilerse törenin geri kalanında kendinden emin ve cüretkar bir tavır takınacaktır. Ancak tersi bir durum söz konusu olduğunda ise gözlerden uzak olacak ve çekingen bir tavır sergileyecektir.

Bireyler girdikleri ortamlarda hem dış görünüşleri hem de davranışları ile ilgili ortamın algısal talepleri göre belirli ölçüde ayarlamalar yapmaktadırlar (Giddens, 2014a: 133). Düğün mekanında yer alan davetliler ve düğünün esas aktörleri olan gelin, damat ve birinci dereceden yakınları kıyaflerinin gösterişli olmasından hareketlerinin kontrolüne kadar birçok yönden misafirlerinin ilgisini büyük oranda cezbettikleri için ona uygun tavır ve davranışta bulunurlar. Tabi bura da değişken olmakla birlikte standart bir formda karşımıza çıkmaktadır. Mekanın içindeki pozisyonların ilişkileri, standart ölçülerle belirlenebilen ilişkilerdir. Bireyler pratikte bu standartları kullanarak harekete geçerler gerek zaman gerek mekan içinde pozisyonların değişimi gerçekleşebilir ancak standartlar sabit olarak kalmaktadır (Elias, 2000b: 133). Düğün içerisinde düğüne katılan bireylerin pozisyonları değişebilmektedir. Bir birey düğünde gelin pozisyonunda yer alabilirken bakışa bir düğünde birinci dereceden bir yakın pozisyonunda rol oynayabilmektedir. Her ne kadar mekan ve zamanda bu pozisyonları değişmiş olsada düğüne yönelik bazı standart kalıplar mevcuttur. Kendi düğününde

yakınları ile olan ilişki standartlarını, katılımcı olduğu düğündeki ilişki standartları ile deneyimleyebilmektedir. Bununla birlikte genel itibari ile standart olan yapıyı ortaya koyan diğer bir unsurda gerçekleştirilen tüm düğünlerde göze çarpan birinci dereceden yakınların mekan içerisindeki baskın görünüşleri ve davranışlarıdır. Bir düğün alanına girildiğinde bu bir yabancıya veya uzaktan tanınan bireylerin bir düğünü olsa daha kişilerin davranışları ve görünüşleri aracılığıyla kim oldukları hakkında bir fikre sahip olunabilmektedir.

Gündelik hayattaki önemli bir karşılaşma sahası olan düğün törenlerinde bilgi stokları yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu sayede bireylerin törenlerdeki eylemleri şekillenmektedir. Bu stok bir çok yorumlama ve davranış şemasına yön verirken aynı zamanda sorgulanmaksızın bir amaçsal yönelim de sağlamaktadır (Schutz, 2018: 217). Burada Schutz'un sen yönelimlik kavramının bir yansıması karşımıza çıkmaktadır. Sen yönelimlik, bir şahsın bir birey olarak bir başkasının bilincinde olduğunun saç biçimini yansıtmaktadır. Böylece birey eylemde bulunacağı zaman ötekinin zihnini dikkate alarak eylemde bulunmaktadır ve bunda etkili olan ise yine bireyin kendisinin ötekine ilişkin algılarıdır (Schutz, 2018: 211). Bu karşılaşma sahasında düğün törenine katılan her birey algısı dahilinde olan insanları düşünerek ona göre tavırlarını sergileyecektir. Törene katılan evlilik çağındaki genç kızların düğün alanına girdikleri andan itibaren eylemlerindeki dikkat ve özen bunun bir göstergesidir. Böylece toplumsal bir örgütlenme alanı olarak düğünler, bireyin üstlendiği rolleri ve onun davranışlarını öngörülebilir kılacak biçimde düzenleyen bir karşılıklı roller ağı olarak değerlendirilebilir (Bates, 2009: 310). Evlilik çağındaki genç kızlar belirli rolleri benimseyerek katılım sağlarken, genç yaşta oğulları olan anneler de seçim için kendi rollerini üstlenerek katılım sağlamaktadırlar. Böylece karşılıklı bir roller ağı gelişmektedir.

Toplum içerisinde bireyin eylemlerine ve onun ardına odaklanan Goffman'ın oluşturduğu teorisi gündelik hayattaki rutinlerin anlamlarını net bir şekilde ortaya koymaktadır. İnsanlar gündelik hayatta bir takım performanslara sahiptir. Bu performanslarını ötekilerine dayalı olarak gerçekleştirmektedir. Performansını sergileyen birey kasıtlı ya da kasıtsız olarak birtakım standart ifade donanımları kullanır. Bireylerin ifade donanımlarını Goffman vitrin olarak nitelendirmektedir. İçerisinde faaliyetlerini sergilediği ortam ve sahneyi de set olarak ifadelendirmektedir.

Dolayısıyla bireyler bazı performanslarını sahnelemek için belirli setlere ihtiyaç duyarlar ve istenilen yere gelene kadar performanslarına başlamazlar ve o sahayı terk ettiklerinde ise performanslarını bitirmek zorunda kalırlar. Düğün törenleri de bir set alanı olarak değerlendirilebilir. Bu set alanında performansını sergileyecek bireylere yönelik saha oluşmaktadır ve bireyler performanslarını alana girdikleri andan itibaren sergilemeye başlamaktadırlar. Böylece bireyler, performanslarını kişisel vitrinleri ile sunmaktadırlar. Kişisel vitrinin parçalarını boy ve görünüş, konuşma kalıpları, yüz ifadeleri, vücut ifadeleri oluşturmaktadır. Birey görünüşü ile bulunduğu ortamda statüsünü belli etmek isteyebilir. Aynı zamanda tutumu da karşıdaki kişiye nasıl görünmek istiyorsa o yönde bir etki sağlayabilir (Goffman, 2016: 33-35). Böylece birey görünüş ve tutumu ile törende bir performans dizisi oluşturabilmektedir. Görünüş ve tutumun her zaman için aynı paralellikte olması beklenemez. Birey üst düzey bir statü yansıtan bir görünüş içerisinde olsa dahi tören sırasında daha düşük statüdeki kişiler ile eşitlikçi, mütevazı bir tutum sergileyebilir.

Bireyler performansları sergilerken kültürlerine bağlı olarak belirli toplumsal bağlamlar aracılığıyla performanslar arasında ayırım yapmaktadırlar (Giddens, 2014a: 82). Schutz'un gündelik hayat içerisinde tipleştirme, bilgi stoklarının etkisiyle performanslar arasında kategorizasyona işaret etmektedir. Tipleştirme sistemi bireylerin deneyimlerinin sonucu olarak benzer şeyleri veya durumları benzetme ve yorumlama yoluyla değerlendirme sürecini kapsamaktadır. Grup içerisinde hem yorumlama şeması olarak hem de yönlendirme şeması olarak işlev görmektedir (Schutz, 2018: 135-138). Düğün törenlerinde gelin ve damadın, her iki tarafın aileleri ve tören içerisinde takınacakları tüm tavırlar tipleştirme sisteminin bir örneğini teşkil etmektedir. Bu tipleştirme bir yandan ailelerin yerine getirmesi gereken yükümlülükleri tayin ederken diğer yandan bazı ailelerin bu yükümlülükleri yerine getirmediği takdirde sorunlarla karşılaşmalarına sebebiyet vermektedir. Toplumsal hayattaki bu tipleştirmeler bireylerin statü ve rolleri üzerinde önemli etki yaratmaktadır.

Gündelik hayat içerisinde eylemde bulunan insanın bilgisi homojen değildir, bu bilgiler tutarsızlık, kısmen açıklık ve çelişkiler içermektedir (Schutz, 2018: 89). Böylece bireyler eylemlerini gerçekleştirirken her zaman tahmin edilenin veya beklenilenin dışında hareket edebilmektedir. Düğün törenlerinde hem müzikli bir eğlencenin olması hem de Kur'an okutulması çelişkili bir durum oluşturmaktadır. Böyle bir çelişki

insanların farklı tercihlerinin sonucudur, mantıksal bir yanılı olarak değeriendirilmemelidir. Ayrıca takı törenlerinde takı takan kişinin anons edilmesi kısmen açık bir durumdur. Çünkü neden o kişinin adının herkese duyurulduğu hakkında ya da sebebi konusunda çoğu zaman sorgulamaya gidilmez, kişi bunu deneyimlerinden ve öyle olması gerektiğini düşündüğü için bunu gerçekleştirir.

İnsanın bilgisinin homojen olmamasının yanında geçmişten getirdiği bilgi stoklarını farklı şekillerde kullanılmasına da rastlanılmaktadır. Günümüzde, kaybolan gelenekleri yeniden oluşturma ve hatta yenilerini inşa etme yönünde belirli bir eğilim görülmektedir. Gündelik hayatın özüne işleyen uzmanlık sistemlerinin yanı sıra, geniş çaplı bir refleksivitenin de etkisiyle, gelenek mantıksal dayanağını yitirmektedir. Bu durum moderniteyi romantik reddediş olarak geriye dönüşten ziyade, iç gönderimli sistemlerin egemenliğindeki bir dünyanın ötesine geçmeye yönelik başlangıç halinde bir hareketin işareti olarak görülmektedir (Giddens, 2014a: 258). Kına gecelerinde gelinin damat etrafında oynaması ve devamında karşısına geçerek testi kırması bunun bir örneği sayılabilmektedir. Bu örnekte geçmişte gelinin damat evine vardığında yaptığı bir uygulama iken bugün düğün salonlarında veya sokak düğünlerinde görülmektedir. İçerisinde şeker bulundurulması bereket sembolü iken günümüzde damadın karşısında kırılarak bir güç sembolisasyonunu da temsil etmektedir.

Fotoğraf: Saha içerisinde çekilen bu fotoğraf sokak düğününe ait olup kına gecesinde testi kırılma ritüelini göstermektedir.

Bireylerin gündelik hayat içerisinde eylemde bulunurken kullanmış oldukları bilgi stokları habituslarla örülüdür. Habitus, bedeninin en derinine yerleşmiş, yeniden harekete geçirilmeyi bekleyen torutulaşmış bir durum olarak anlaşılabilir (Bourdieu vd, 2014: 29-30). Ancak her ne kadar habitusların değişmez gibi görünen yapıları olsa dahi süreç içerisinde farklılaşmalar ve ayrışmalar gerçekleşmektedir. Bununla birlikte habitusların farklılaştırıcı ve ayrıştırıcı yönleri de bulunmaktadır. Her grup, sınıf ve bunlar içerisindeki fraksiyonlar farklı habituslara sahiptir. Tüketim biçimi, tüketim nesnelere, bu nesnelere tercihi ve kullanım biçimi, sınıfsal farklılıkların oluşmasında oldukça etkili olan, aynı zamanda sınıfsal farklılıklar da tüketim biçimini, tüketilecek nesnelere, bu nesnelere tercihini ve kullanımını biçimlendirmektedir (Bozalp, 2016: 228-229). Düğün salonlarında gerçekleştirilen düğünler, sınıfsal habituslardan dolayı farklı etkinliklere şahit olmaktadır. Günümüzde yeni dinsel cemaatlerin oluşturduğu sınıfsal habituslarda farklılaştırıcı ve ayrıştırıcı uygulamalar göze çarpmaktadır. Geç modern çağın en önemli özelliklerinden biri toplumda yeni dinsel duyarlılık ve manevi girişimlerin yer almasıdır. Bunun bir nedeni, toplumsal ve fiziksel evrenin giderek belirli bir bilgi ve kontrol biçimlerine tabi olmasının aksine nispeten güvenli alanların radikal şüpheyle ve dehşet verici risk senaryolarıyla içiçe geçen bir sistem yaratmasıdır (Giddens, 2014a: 259). Risk unsuru çeşitlilik içerisindeki güvensizlik bireylerin dinsel yapılanmalara kaymalarını ve bu yapılanmaları canlandırmaları ile günümüzde dini cemaatlerin yoğun etkileri hissedilmektedir. Nihayetinde böylesi yapılanmaların yaygınlığı ile sınıfsal habitusun oluşumunu devamında getirmektedir. Düğün törenlerinde cemaatlerin normlarını yansıtan habituslar yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Hiltonda yapılan bir düğünde bulunduğu cemaate sıkı sıkıya bağlılıklarının bir getirisi olarak 15 yaşındaki erkek çocuğu mekan içerisine kabul edilmemiştir. Bunun yanında yapılan masraflar ve lüks yaşam standartları ve uygulamalar da cemaatin toplumsal yaşama olan tutumları hususunda ipuçları sunmaktadır ve değişim gözler önüne serilmektedir. Ayrıca değişen cemaat ve din algıları, muhafazakar kanadın sınıfsal değişimi, geleneksel muhafazakar dindar yapının değişmesi ile var olan habitusun değiştiği gözlemlenmektedir.

Bireyler sadece gerçekleştirmiş oldukları düğünler ile toplumsal sınıfsal habituslarını açığa çıkarmazlar, aynı zamanda katılımcı olarak yer aldıkları törenlerde eylemde bulunarak sınıfsal habitusları yansıtmakta ve sosyal sermayeleri ile eylemde

bulunmaktadırlar. Her katılımcı kendilerine ilişkin farklı türde sermayelere sahiptirler. Mekan içerisinde katılımcının alandaki görece kuvveti, stratejileri, riskli, temkinli, cüretkar hamleleri, sermayelerin hem miktarına hem yapısına hem de yapısının miktarına bağlıdır. Aşağı yukarı eşdeğer sermaye ile donanmış iki kişi konumlarında olduğu kadar tavır almalarında da farklılık gösterebilir (Bourdieu vd, 2014: 83). Katılmış olduğum düğün törenlerinin birinde damadın patronu ve iş arkadaşlarında bu durumun bir yansıması açığa çıkmaktadır. Patron iktisadi sermayesi ile sahnede para saçarken, iş arkadaşları kültürel sermayesi ile sahnede halayın başında yer almaktadırlar.

Günümüzde tüketmek gündelik hayatın her alanına dağılmış durumdadır. Artık tüketmek bireylerin sosyal aidiyetlerine yatırım yapması anlamını taşımaktadır. Tüketim bireyin sosyal değer ve özsaygı açısından önemli görülen herhangi bir şeye yapılan yatırım olarak değerlendirilebilir (Bauman, 2018a: 46). Bugünlerin düğünlerine baktığımızda yapılan harcamalar bunun bir örneğini teşkil etmektedir. Bireyler yaptıkları harcamalarla –düğün mekanından gelinin ve damadın kıyafetlerine kadar, hatta katılımcıların düğün için yaptıkları hazırlıklarda dahil- sosyal değerlerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadırlar.

Bireylerin sosyal değer kazanımı tüketimin yanında sermaye ile de ilişkili olarak gerçekleşebilmektedir. Bir sermaye ya da bir sermaye türü, belli bir alanda hem mücadele aracı hem uğruna mücadele edilen şey olarak, sahibine belirli bir iktidar, bir nüfuz kurma olanağı veren dolayısıyla belli bir alanda varolmayı sağlayan şey olarak belirli bir alanda etkili olmaktadır (Bourdieu, 2014: 82). Düğün sahiplerinin düğün alanında sermayeleri ile katılımları onlara davetliler arasında bir iktidar alanı oluşturmakta ve böylece düğün dışında sosyal yaşamlarında edinemedikleri nüfuzu düğün içerisinde elde etmektedirler.

Gündelik hayat içerisinde bireyler dış sosyal sistemin dayatmalarına otomatik olarak tepkiler vermemektedir. Gerçekte bireyler toplumsal hayata ilişkin pek çok bilgiye sahiptirler ve bu bilgileri gündelik davranışa bir düzenlilik duygusu kazandırarak, yaratıcı biçim de kullanılmaktadır. Görünürdeki bu düzenlilik toplumsal hayatın yapılacaklar veya yapılmayacaklar hakkında söze dökülmeyen kabullerle desteklenmektedir (Layder, 2013: 113). Buradan hareketle düğün törenlerinde Giddes'in

yapı-fail ikililiğinin sergilendiği bir ortam olarak karşımıza çıkmaktadır. Giddens yapılaşma kuramını teorideki ikilem sorununu aşmak adına yapı ve faile yeni anlamlar kazandırmaktadır. Yapının ve failin birbirinden yalıtık olduğu durumu ortadan kaldırmaya çalışmakta ve bunu yaparken gündelik hayattaki pratiklere yönelmektedir. Gündelik hayat sosyal pratikler aracılığıyla yinelenen ilişkilerin tanımlandığı bir alandır. Bireyler sosyal pratikler aracılığıyla hem bir yapının unsuru konumunda hem de fail olarak eyleyen konumundadır. Sosyal pratikler yapı, eylem, güç, sistem ve zaman-uzam gibi olguları içeren bir süreci kapsamaktadır (Esgin, 2018:368-388). Böylesi bir sürecin içerisinde bireyler eylemlerini uyarılar karşısında anlık olarak tepkide bulunmazlar, kişinin başkasına yönelttiği en küçük tepkisi, iki kişinin ve aralarındaki bağıntının tarihi ile de yüklüdür (Bourdieu vd, 2014: 113-114). Bireyler törenlerde hem yapının getirdikleri hem de fail olarak yani düşünümsel yönleriyle eylemde bulunurken tarihsellik göz ardı edilmemelidir. Yapının dayattığı kural ve kaynaklarla bireyler düşünümselliklerini katarak düğün törenlerini gerçekleştirirler. Örneğin törende yer alan geleneksel unsurlar ile modern unsurların bir aradalığı bunun bir göstergesidir. Gelinin tören süresi boyunca farklı tarzlardaki kıyafetleri sergilemesi (kına gecesinde geleneksel kıyafet olan bindallını giyilmesi ve daha sonra modern dönemi yansıtan başka bir kıyafet giyilmesi) sosyal pratiklerin hem yapı hem fail hem de tarihsel süreci tarafından biçimlendiğini göstermektedir.

Fotoğraf: Kına gecesinde hem geleneksel hem de modern unsurların bir arada bulunduğu görülmektedir.

Düğün törenleri bireylerin benliklerini sergiledikleri bir alandır. Her alan, belirli sınırları olması dolayısıyla alan içerisinde mücadelelerin konusu olan dinamik sınırlardan oluşan potansiyel olarak açık bir oyun mekanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Bourdieu, vd, 2014: 89). Bu alanda birey seyircilere ve mekana bağlı olarak performanslar sergilemektedirler. Düğün alanları bir sahne veya ön bölge olduğu net bir şekilde görülürken, bireylerin bastırılmış oldukları gerçekliklerin kendilerini göstermek adına bir arka bölge veya sahne arkasına ihtiyaç vardır (Goffman, 2016: 112). Bu arka bölge düğün törenlerinde değişkenlik göstermektedir. Düğün törenini gerçekleştirenler için düğün salonlarının kulis odaları, seyircilerin görüş alanının dışında olan koridorlar veya tuvaletler olabilir. Ancak bazı durumlarda da arka bölge öne bölgeye yakın fakat algısal sahaya uzak olabilmektedir. Salon düğünlerinde arka bölge bazen salonda bulunan en köşe masa herkesin görüldüğü fakat seyircilerin tamamının net olarak görmediği bir alan olabilir. Sokak düğünlerinde de buna benzer bir durum söz konusudur, ev ve evin odaları, sokakta ise ışıklandırma sisteminin dışında kalan loş alanlar arka bölge olabilmektedir. Düğüne katılan davetliler veya düğün sahipleri bu arka bölge olarak nitelendirilen alanlarda sergiledikleri performanslar sahnedeki performansları ile çelişebilmektedir. Bireyler seyircilerin oldukları alana geldikleri ve bu alandan çıktıkları anlarda karakterlere bürünme ve karakterlerden sıyrılma anları gözlenebilmektedir (Goffman, 2016: 120). Bireyler tören sırasında olmak istedikleri veya algılanmak istedikleri şekli ile performansını gerçekleştirmek isterken ön bölge ve arka bölge geçişleri yaparak izlenim denetimi kurmaktadır. Bireyler böylece yanlış yapıp yapmadıklarının kontrolünü sağlamaya çalışmaktadırlar. Düğün törenlerinde arka bölgeye çekilen bireyler görünüş ve tutumları ile birbirlerini onaylama (saçım nasıl, nasıl durmalıyım sence, dans etmeli miyim yoksa etmemeli miyim, dans ederken nasıl bir ifadem olmalı) tarzında girişimlerde bulunmaktadır. Bu davranışları bireyler bazen tuvalette ayna karşısında kendi kendilerine yaparken bazen de bir arkadaşları ile birlikte gerçekleştirmektedirler. Giddens bedeninin rutin kontrolüne, hem failliğin hem de diğerleri tarafından ehliyetli bir birey olarak onaylanmanın tamamlayıcı unsuru olarak bakmaktadır (Giddens, 2014a: 81). Bireyler mekan içerisinde ötekini dikkate alan bir tavır içinde kontrolü sağlamaya çalışarak, sahnedeki duruşlarının ve davranışlarının her zaman için olmak istediği görünümde olduğunun, hiçbir öğrenme süreci geçirmeksizin bir acemilik yaşamadıkları izlenimini vermeye çalışmaktadırlar (Goffman, 2016: 56).

Eylemde bulunan bireylerin bedenlerini belli bir şekilde taşıması ve başkalarına takdim etmesi, pratik anlamda deneyimlenen beden ile meşru beden arasındaki mesafeyi ifade etmektedir. Böylece bireyler etkileşimlerdeki başarı şanslarına bağlı olarak pratik bir önbelirleyicilik geliştirdikleri gibi bu şanslarının tanımlanmasına katkıda bulunurlar (Bourdieu, 2016: 86). Bireyler izleyiciler karşısında sahneledikleri rutinleri en önemlisi olduğu izlenimini yaratmaya çalışırlar. Sahnelenen rutinler karşıdaki muhataplarına ve ortamlarına göre değişmektedir. Bu da o kişinin birçok farklı toplumsal kimliğinin olduğunu yansıtmaktadır. Bir ortamda birey sahnelediği rolü ile başka bir ortamda aynı kişilerle karşılaşmamayı umarak gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda bu rolün kendiliğinden gerçekleştiğini öne çıkarmaya çalışarak performansın rutin yönü örtülmeye çalışılmaktadır (Goffman, 2016: 56-57). Düğün törenlerinde bireylerin sergiledikleri davranışlar gündelik hayatın diğer sahalarında farklı formlarda meydana gelmektedir. Düğünler bireylerin benliklerinin bir yönünü ya da olmayı istedikleri ideallerin performanslarını sergiledikleri bir alandır. Erkeklerin beyfendi, kibar, karizmatik duruşlar sergilemesi, kadınların ise narin, kırılğan, hanımefendi bir tavır sergilemeleri bunun bir örneğidir. Böylece bireyler tavır ve davranışlar ile bağlantılı olarak eylemde bulunarak diğerlerinin algılarında olmak istediği kişiyi sergilemektedirler. Düğün içerisinde, birinci dereceden yakınların sergiledikleri davranışlar (örneğin evlenen kişilerin yengeleri narin bir şekilde dans ederek narin, kırılğan hanımefendi görüntüsü vermeye çalışması) bunun bir göstergesidir.

Bireylerin bedensel özellikleri algı şemaları aracılığıyla kavranmakta ve değer biçme yönündeki kullanımları da toplumsal uzamda işgal edilen konumla yakından ilgili görünmektedir (Bourdieu, 2016: 85). Bu açıdan düğüne katılan bireylerin belirli bir bölgede ve zamanda işgal ettikleri konumlarından ötürü önem kazanmaktadır. Bireyler düğün alanına girdikleri andan itibaren tavırlarında, duruşlarında, jest ve mimiklerinde değişimler gerçekleşmektedir. Performanslarını sergileyen bireyler mekan ve zaman kapsamında bir kontrol sağlamaktadır. Goffmann performansların sergilendiği bölgeyi vitrin bölgesi olarak nitelendirmektedir. Vitrin bölgesinde oyuncular seyircinin görüş ve duyuş menzilindeyken onlarla iletişim kursa da kurmasa da genel olarak nasıl davranması gerektiğini bilir. Bu kapsamdaki davranışlar edep kapsamında değerlendirilmektedir. Seyirci tüm vitrin bölgesini edep açısından sürekli olarak denetler, ama seyirci bunu yaparken oyuncular ile konuşması ya da nezakette

bulunması gerekmez. Oyuncular da kendilerini ifade etmeye bırakabilmekte ama ifade yaymayı bırakmamaktadırlar (Goffman, 2016: 107-109).

Nihayetinde gündelik hayatta bir rütiel olarak yer alan düğünler bireylerin performanslarını sergiledikleri bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin biraraya gelip, gelecek hayatlarını paylaşma ve bir ortaklığa imza atma deneyimi açısından önemli bir yere sahip olan düğünler sadece evlenen bireylerin değil aynı zaman da onları çevreleyen tüm bireyleri (arkadaşlar, akraba ve aile gibi) de kendi içerisine almaktadır. Böylece bireyler düğünler aracılığıyla bir araya gelmekte ve yeni bir eylem sahası oluşturmaktadır.

3.2. Geleneksel Kodlar ile Modernleşme Arasında Gündelik Hayat

Bireyler düğün törenlerini gerçekleştirirken yalnızca bireysel tercihlerinin değil aile ve çevrelerinin etkisiyle hareket etmektedirler. Böylece içinde buldukları toplumun normlarına bağlı olarak eylemde bulunmaktadır. Kurallar bir davranışın nasıl yapılacağını gösterip düzenlerken, anlam kodları ne için yapılacağını yani amacını, niyetini, anlamını tayin etmektedir. Kültürün maddi boyutunda yer alan nesnelere, bilişsel boyutta şekillenmesini sağlayan maddi araçları teşkil etmektedir (Dikeçgil, 2017: 111). Görüşme yapılan kişiler, geçmişte gerçekleştirmiş oldukları düğünlerini kurallar/normlar çerçevesinde gerçekleştirdikleri görüşme esnasında verdikleri yanıtlardan açıkça anlaşılmaktadır.

“ Kız isteme esnasında aile büyükleri karar veriyorlardı. Oğlan dahi gelmezdi. Ayıp sayılırdı birbirini görmek.”K6

“Gelin verildiği zaman anne-babaya karışamazdı. Bizim zamanımızda öyleydi. Her şeye büyükler karar verirdi.”K8

Modernlik öncesi dönemde toplumlara gelenek eylemler ve ontolojik çerçevelerin birbirine eklenmesiyle merkezi bir öneme sahiptir. Gelenek toplumsal yaşamın özellikle ontolojik zorunluluklarına uygun bir biçimde düzenlenmesine mümkün kılan bir araç konumundadır (Giddens, 2014a: 69). Geçmişte erken yaşta gerçekleştirilen evliliklerin ontolojik bir zorunluluk taşıdığı görülmektedir. Katılımcılardan birinin yaptığı açıklama bunu desteklemektedir.

“Babam yaşlıydı, annem ev işlerine giderdi, aralarında konuşmuşlar kızımın başına bir iş gelmeden bir an önce evlendirelim demişler, o yüzden 14 yaşında evlendirdiler beni.”K19

Bireylerin evliliklerini gerçekleştirdikleri dönemlere baktığımızda katılımcıların farklı toplumsal yaşam standartlarına sahip olmalarından dolayı düğünlerine giden yolda her aşama farklılaşmaktadır. Bireylerin çift olma durumlarının tamamen kendilerine özgü bir biyografisi ve tarihselliği mevcuttur. Çift, duygusal iletişime ya da mahremiyete dayalı bir birimdir. Mahremiyet anlayışı da burada karşımıza çıkmaktadır. Evlilikler geçmişte hiçbir duygusal iletişime dayalı olarak gerçekleşmemektedir. İyi bir evlilik önemli olmakla birlikte evliliğin temeli olarak görülmemektedir. Çift açısından temel olan mahremiyettir. İletişim ilk olarak bağ kurmanın bir aracı sonrasında ise bağı sürdürmenin başlıca kaynağıdır (Giddens, 2000: 73-74). Görüşmelerde duygusal temelli olmayan, ailelerin anlaşması yoluyla yapılan evlilikler, şimdilerde çift olma, flört dönemi yaşama sürecinden geçtikten sonra evlilikler gerçekleşmektedir. Konuşmacılar arasında bir gelin ve kaynananın evlilik süreçleri bu durum için örnek oluşturmaktadır.

“Avm’de çalışıyordum iş yerime gelip gidiyordu, öyle tanıştık 3 yıl flört dönemimiz oldu.”K14

“Görücü usulü evlendim bir hafta içinde istediler ailem verdi sonrada götürdüler beni. Düğünden önce eşimi hiç görmedim.”K15

Geleneğin en ayırt edici yanı hakikati, doğru olanı belirleyici bir nitelikte olmasıdır. Geleneksel bir pratiğe uyan bireyler başka alternatif unsurlara gerek duymamaktadırlar. Birey ne kadar değişirse değişsin gelenek büyük oranda sorgulanmadan uyulacak bir eylem çerçevesi sunmaktadır (Giddens, 2000: 55). Geleneğin uygulanmasında önemli bir konuma sahip aile büyükleri evlilik süreçlerinde çocuklarının isteklerini sorgulamaksızın yaptırımlarda bulunmaktadırlar.

“Köyde oldu düğünüm kara çarşaf giyindim. Dışarıdan gelenler gelinlik giyiniyorlardı ama köyde yaşayanlar giymezlerdi. Babam hiç istemeyeceği için lafi bile geçmedi.”K17

Geleneksel toplumlarda evlilik, çoğu kez evlenen bireylerin değil, ebeveynlerinin veya akrabalarının insiyatifine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu da genellikle kuvvetle ekonomik faktörlerden etkilenir ve ekonomik ağlar faaliyetlerin bir parçası

haline gelmektedir (Giddens, 2014a: 120-121). Türkiye’de evlilik üzerinde önemli bir etkiye sahip olan başlık parası evliliğin gerçekleşmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Geleneksel toplumsal yapının bir unsuru olarak karşımıza sıklıkla çıkmaktadır.

“ Nişanım yapılırken büyük bir başlık kesildi. 5 bin lira istedi babam. Bin lirası kadınlara bağışlandı. Kalanıyla babam her bir tanesi 25 gram olan 12 tane bilezik yaptı bana.”K23

“Ailem 5 bin lira başlık parası istedi, ayrıca 2 metre kordon ve büyük altın istedi.”K20

“Babam 400 lira başlık parası istemişti. Takı da istediler. Gerdanlık alınmıştı.”K22

Geçmişte bireysel tercihlerin gerçekleşmesi söz konusu değilken günümüzde bireyselleşmenin artışı ile birlikte evlenen kişiler kendi tercihleri doğrultusunda hareket etmektedirler. Ancak her ne kadar bireysel tercihler söz konusu olsada bunlara etki eden bir kuşak söz konusudur. Öznel beklentilerin ve nesnel unsurların diyalektiği, toplumsal dünyanın her alanında yer almaktadır ve çoğu kez, birincilerin ikincilere göre ayarlanması eğilimi göstermektedir (Bourideu vd, 2014: 121). Bireylerin özel istencindeki eş, evlilik, düğün töreni ile gerçekteki bu unsurların yapısı nesnel unsurlara bağlıdır. Yani bireyin kendi sosyal yaşam formu ve statü hiyerarşisi öznel beklentiyi nesnele göre şekillendirmektedir. Bireyler düğünlerini gerçekleştirdikleri zaman her ne kadar bireysel tercihleri ile karar verdiklerini söyleseler dahi ailelerin ve çevrelerinin isteklerine yönelik tercihlerde bulunmaktadır.

“Düğünümüzün planlanmasında en büyük rol bana ait. Hep benim istediğim şekilde oldu... Düğünümüzü her iki tarafın ailelerin istekleri doğrultusunda mevlütlü olarak organize ettik. Ayrıca çevremizdeki herkesin katılabileceği bir şey olsun istedik. Düğün tarihini bile herkesi düşünerek ayarladık, bayram sonrası için herkesin tatilde olacağını düşünerek ona göre hazırlıklar yaptık.”K7

Bireylerin içerisinde yaşamını sürdürdüğü toplumsal alan bireyin yaşam standartlarında ve tercihlerinde etkili olmaktadır. Bu da bireysel hafızanın kolektif hafıza üzerinde bir görüş açısı olduğunu, böylece bireyin onda işgal ettiği yere göre değişkenlik gösterdiği ve başka ortamlardaki sürdürdüğü ilişkilere bağlı olarak değişmektedir (Halbwachs, 2017: 39). Geleneksel bir yapılanmanın içerisine dahil olan

bireyler bulunduğu ortam dolayısıyla bakış açısı değişmektedir. Ayrıca bireylerin dahil olduğu gruplar kurdukları ilişkiler de bakış açıları ve eylemlerinde etkili olmaktadır. Belirli bir tarikat/cemaat yapılanmasına daha önceden dahil olan bir katılımcının düğünü ile ilgili söylemiş oldukları bu açıdan önem taşımaktadır.

“Düğün konusunda eşimle birlikte karar aldık. Muhafazakar olduğu için mevlütlü bir düğün yaptık, ailelere kalsaydı çalgılı, çengili olacaktı.”K3

Geleneksel toplum basamağındaki nerdeyse tüm toplum üyeleri, sosyal kural ve yasalarının bütününe talep ve zorlamasıyla, bireylerin kendilerini denetlemenin ve kendine hakim olma durumunu gerçekleştirmek zorunda kalırlar. Burada bireylerin davranış ve duygularını bastıran bir sosyal kurallar bütünü yer almaktadır. az çok birbirinden ayırt edilebilen bireysel kişilikler sosyal kişilik yapısının içinde doğup gelişmektedir (Elias, 2000b: 205). Nihayetinde bireyler kişiliklerinin öznel yapısı aslında toplumun ona atamış olduğu özelliklerin ürünü olarak gerçekleşmektedir. Bireyleri düğünlerini gerçekleştirirken isteklerinin olduklarını söylese dahi toplumun ona dayatmış olduğu çerçeveler doğrultusunda bir istence sahip olmaktadır.

“Eşim yabancıydı. 14 yaşında evlendim. Ailem bana danıştı beni verirken ama aklımız yetmiyordu. Gelinliği giymeye heves ediyorduk, gelin olmak ne demek bilmezdik. 14 yaşında ne bileceksin, şimdi çocuklar o yaşta sokakta oyun oynuyorlar.”K21

Gündelik hayat içerisinde değer sıralamalarındaki değişiklikler, toplumsal dünya üzerindeki değişen bakış açılarının oluşturduğu bilişsel yönelimlerdeki yeniliklerden bağımsız değildir. Eğer, yeni bir bilgi, değerlerin temelini sarsıp rasyonel bir hal alsaydı bu durum söz konusu olamazdı. Ancak değerlerin bu tür rasyonel temelleri yoktur ve bilgi girdilerinden kaynaklanan bakış açısında gerçekleşen değişiklikler, değer yönelimlerindeki değişiklikler dinamik bir ilişkiye sahiptir (Giddens, 2016: 49). Düğün törenleri uygulamalarında açıkça bu durum gözlenmektedir. Bireyler bazen değerlere bağımlı kalırken ve bağımlılığı gerçekleştirirken bilişsel süzgeçlerinden geçirmeden uygulamaya koyulmazlar. Aile değerlerine uygun bir düğün gerçekleştirmek isteyen çiftler aynı zamanda kendi istekleri doğrultusunda düğünlerde eylemde bulunurlar.

“Düğün erkek tarafının isteğiyle mevlütlü köy düğünü oldu. Ama kına gecesini kız tarafı yaptığı için ben kendim organize ettim. Havuz başında oldu. Arkadaşlarım ile birlikte planlama yaptık.”K11

Toplumsal dünya, bedeni cinsiyetlendirilmiş bir gerçeklik olarak ve buna bağlı olarak görüş ve bölünme esaslarının taşıyıcısı olarak inşa etmektedir (Bourdieu, 2016: 22). Toplumun bireyin üzerindeki tahakkümü toplumsal cinsiyet mekanizmaları ile gerçekleşmektedir. Böylece düğün ile ilgili görüşlerde kaynana yaptığı düğünü güzel bulurken -tabi geçmişteki kendi düğününü beğenmez- eril tahakkümün hakimiyetinde olmasına rağmen öğrenilen cinsiyet kodlarını özümsemiş durumdadır.

Gelin: *“Aileler her şeye karıştığı için her şey birbirine girdi. Erkek tarafı sürekli baskın çıkmaya çalışıyordu. Kınam çevrilirken bile sürekli öne çıkmaya çalışıyorlardı. Düğünün mevlütlü olmasını istemedim. Hiçbir şekilde kabul etmediler.”K14*

Kaynana: *“Oğlumun düğünü çok güzel oldu tam istediğimiz gibiydi. Önceden ailenin dediği olurdu. Şimdi her şeyi yöneten gençler, büyükler onun arkasında gidiyor. Onlar düğünün çalgılı olmasını istediler, biz mevlütlü olsun istedik.”K15*

Katılımcının vermiş olduğu yanıtın anlaşılacağı üzere baskın eril tahakküm mekanizması içerisinde yaşamını sürdürmüş ve bu doğrultuda eylemleri ile söylemleri arasında farklıklar açığa çıkmaktadır. Dışsal zorlamalar sona erse ve biçimsel özgürlükler, seçme hakkı, eğitim hakkı vb. hakları elde etse dahi dışlanma korkusu ve görev edinme dışlanmanın önüne geçmektedir (Bourdieu, 2016: 56). Yukarıda da gördüğümüz gibi geleneksel toplum yapısında eril tahakkümün baskıları ile büyüyen kadınlar bugün birçok hakka sahip olmalarına rağmen görev edinme duygusuyla dışlanmamak adına bazı tahakküm mekanizmaları devam ettirmektedirler.

Erkekler, simgesel iktidarı korumaya ya da genişletmeye çalıştıkları evlilik stratejilerinin öznesiyken, kadınlara her zaman ittifakları tescil etmeye yönelik simgeler gibi dolaşıma girdikleri bu mübadelenin nesnesi olarak davranılmaktadır. Böylece kadınlar, simgesel işlevleri olduğundan bekaret ve edeple nitelendirilmekte olan kadın, erkek idealine uyararak, fiziksel değerlerini ve cazibe güçlerini arttırmaya özgü bedensel ve kozmetik özelliklerle donanarak, simgesel değerlerini korumak için sürekli olarak uğraşmaya zorlanmaktadırlar (Bourdieu, 2014: 173). Geçmiş dönemde kadınlar ahlakın edebini nesnesi iken düğünlerde pasif bir rol oynamaktaydılar, günümüzde bireyselliğin

öne çıkması ve dahası feminist hareketlerin söylemlerinin de etkisiyle düğünler de aktif bir konumdadırlar.

“Eskiden aile büyükleri etkindi, kültür vardı, sevgi, saygı vardı. Halen eşime bir şey söylerken rahatlıkla söyleyemem, çekinirim. Şimdiki gençler birbirlerine çatır çatır laf sayabiliyorlar. Bu yüzden çok çabuk ayrılıyorlar.”K12

Farklı kuşakların bir arada yaşadığı bir ortamda bireyler grubun ilgisini veya kaygısını karşılamış ve halen de karşılamakta oldukları ölçüde, eskiye ait olanların onların ya da figürlerin izinin kaydedilmiş oldukları görülmektedir. Bireyin grup hafızasından yardım aldığı söylendiğinde, bu yardım grubunun bir ya da birçok üyesinin güncel varlığını içermediğinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Esasen bir topluluktan uzak kalırsa dahi onun etkisine maruz kalınmaya devam edilir. Grubun üyelerinin görüş açısından bakma, onların çevresine ve zaman dilimlerine yeniden dalma ve bireyin kendisini grubun tam ortasında hissetmesini sağlayabilecek her şey zihninin içerisinde kendisiyle birlikte taşınmaktadır (Halbwachs, 2017: 124). Geleneksel toplumda, geçmişte yaşamış aile ve akraba büyüklerinin yeni nesil üzerindeki etkileri bu durumu göstermektedir. Bireylerin büyüklerinin etkisiyle yaşamadıkları zamanın etkisinde kalırlar. Bu da onların düğünlerini planlarken zihinlerinden eylemlerine geçmektedir.

“Kır düğünü olsun isterdim. Kına gecesinde davul yerine orkestra olsun isterdim. Erkek tarafı düğün günü oynamadıkları için bizde düğünü mevlütlü yaptık. Ailelerin etkisiyle böyle bir karar aldık.”K16

Geleneksel yaşantıya boyun eğmiş gözüken kadınlara daha çok zanaatkar, esnaf, köylü ve işçilerde rastlanmaktadır (Bourdieu, 2016: 53). Günümüzde kadınların kamusal alanda görünürlüklerinin zayıf oldukları hallerde tahakküm mekanizmaları altında daha çok boyun eğmektedirler. Geleneksel biçimlere uygun şekilde köy yaşamına dahil olanlar bu boyun eğişleri görüşmelerde açığa çıkmaktadır. Çalışan ve eğitilmiş kadının yanında bir işe dahil olmayanların ve kamuda görünümüleri kısmi olanların baskın geleneksel formların etkisinde kaldığı görülmektedir.

“Görücü usulü evlendik. Flört dönemimiz olmadı. Aileler istemeye geldiğinde eşim geldi konuştuk kabul ettik. Düğünün nasıl olacağına aileler karar verdi. Düğünün mevlütlü olmasını istememiştik. Burada böyle yapıyorlarmış, o yüzden mevlütlü oldu. Aslında kayınababama istemediğimi söyleseymişim mevlütlü olmayabilirdim.”K10

Endüstrileşme süreci ve yayılışı Giddens'in deyimiyle bir tek dünya içinde yaşama bilinci oluşturmaktadır. Bunun en önemli göstergesi ise iletişim teknolojilerinde görülmektedir. Böylece küreselleşme etkisiyle birlikte iletişim teknolojileri değişimi kültürün küreselleşmesi sürecini de beraberinde getirmektedir (Giddens, 2016: 79). Bireyler sosyal medya aracılığıyla etkilendikleri hayatları yaşamak için harekete geçmektedirler. Düğün törenlerinde katılımcıların hayal ettikleri düğünü genelde gerçekleştiremediklerinin söylemelerinin altında önemli bir etken oluşmaktadır.

“Sosyal medyadan veya bir yerlerden görüyorsun ve yapmak istediğin çok şey oluyor. Şu dansı beraber yapsaydım dediğim oldu ya da farklı organizasyonlar. Kır düğünü yapmak isterdim açık alanda bir düğün yapmak isterdim. Mesala daha önce Instagram’da görmüştüm nikahtan sonra güvercinler uçuruyorlardı, havai fişek gösterileri falan, planladık ama gerçekleştiremedik.”K5

“Kına gecesinin mahallede olmasını hiç istemedim. Düğün salonun ise daha gösterişli olmasını isterdim.”K16

“Bende düğünümün mevlütlü olmasını istedim. Ama böyle çok özensiz oldu. İslami unsurlara göre geniş çaplı güzel düğünler yapılıyor öyle olsun isterdim. Organizasyonu daha iyi bir salon tutmak isterdim. Zaman kısıtlaması olmasaydı kadınların arasında eğlenmenin olduğu bir düğün yapmak isterdim.”K3

Başkaları için imkansız yahut düşünülemez olan kimi edimleri kaçınılmaz olarak veya sorgulamadan yapmaya sevk eden üstün kuvvet, toplumsalın aşkınlığının vücut bulması, kadersel anlayışa dönüşüm gibi işlev görmesinden kaynaklanmaktadır. Soyluluk olarak nitelendirilen vasıfların tamamı anlamındaki soyluluk ya da şeref meselesi toplumsal bir tayin ve telkin çalışmasının ürünüdür. Böylesi bir çalışma sonunda, toplumsal dünya tarafından çizilen ve herkes tarafından bilinip kabullenilen ancak farkedilmeyen gizemli bir sınır hattının belirlediği bir toplumsal kimlik oluşur, biyolojik doğaya kazınarak habitusa dönüşür (Bourdieu, 2016: 68). Geçmişte başlık ve takılarla bireyler düğün içerisinde itibarlarını yenilerken günümüze geldiğimizde başlık uygulamasının kalktığı ve takının hala bir şeref meselesi olarak kaldığı görülmektedir. Habitus değişime uğrasada varlığını devam ettirmektedir.

“6 tane 20 gramdan bilezik istedim gerisini de sizin şerefinize bıraktım, dedim. Artık onlar ne yapacaklarsa kendileri için yapacaklar.”K6

Düğün içerisinde ailelerin güç mekanizmalarını devreye soktukları bir alandır. Eril tahakkümün ağır bastığı erkek tarafları istekleri ve eylemleri ile baskın çıkmaya çalışmaktadırlar. Alan sadece ilişkilerin yürütüldüğü değil güç ilişkilerinin ve bu ilişkileri değiştirmeye hedefleyen mücadelelerin yeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sürekli olarak bir değişim söz konusudur (Bourdieu vd, 2014: 89). Kına gecesinde erkek tarafının baskın olarak yer aldığını söyleyen katılımcı aslında güç mücadelesini nitelendirmektedir.

“Kına gecesinde ailem pek yanımda olamadı. Erkek tarafı baskın olduğu için yanıma bile yaklaşamıyorlardı. Kına çevrilirken kardeşlerim en arkada kalmışlardı.”K14

Nasıl ki daha az farklılaşmış geleneksel formdaki toplumlarda kadınlar evlilik yoluyla erkeklerin toplumsal sermaye ve sembolik sermaye birikimlerini sağlayan değişim araçları gibi bir muameleye maruz kaldıysa, bugün de aynı şekilde, ailenin sembolik sermayesinin üretimi ve yeniden üretimi hususunda belirleyici bir role sahiptirler ve görünümüne katkıda bulunabilecek tüm unsurlar aracılığıyla evcil grubun sembolik sermayesini inşa ederler. Bundan dolayı da görünme ve cezbetme tarafında yer almaktadırlar (Bourdieu, 2016: 124-125). Düğün törenlerinde kadınlar en şatafatlı kıyafetleri ve en gösterişli makyajlarıyla katılmaları bunun bir göstergesidir.

“Çok hayalim vardı. Giydiğim gelinliğin daha gösterişli ve güzel olmasını isterdim.”K16

Nihayetinde katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde, bireyler yaşadıkları çağdan ve onları çevreleyen yakınlardan bağımsız olarak hareket etmeleri mümkün görünmemektedir. Bireyler iletişim teknolojilerinin kendilerine sundukları hayatlar ve fiilen yaşadıkları hayatlar arasında gelgitler yaşamakta, bu doğrultuda zihinlerinde yaşadıkları hayatlar ile gerçekte yaşadıkları hayatlar birbirinden farklılaşmaktadır. Bunun en açık örneği de düğünlerde görülmektedir.

4.3. Çağın ve Toplumun Yansıması Olarak Düğün Ritüeli

Düğünler tüm toplumlarda gerçekleştirilen ritüeller olmalarının yanında toplumu ve çağı yansıtan önemli bir alandır. Bu doğrultuda düğün konusunda sadece geleneklerden, farklılaşmalardan bahsetmek bir filmin fragmanı gibi yüzeysel kalacaktır.

Ancak bu alanda derinlere inildiğinde, toplumdaki düğün algısı, düğünün ritüelistik yapısı, gündelik hayattaki yeri ve arkasında yatan tüm etkenler gibi hususlarda irdelenmesi ile özüne inildiğinde toplumun ve çağın keşfi ile film tamalanmış olacaktır. Gündelik hayatta önemli bir yeri olan düğünün yapılan görüşmeler ve gözlemler neticesinde de yansıtıcı özelliği saptanmaktadır. Nitekim bu noktada Lefebvre'nin sözleri manidardır:

“Gündelik hayatı tanımlarken, içinde yaşadığımız gündelikliği (ve modernliği) doğuran özelliklerini saptamak zorunludur. Görünüşte anlamsız olgular arasında esas olan bir şey yakalayarak, olguları düzene sokarak onu tanımlama, bu toplumun değişimlerini ve perspektiflerini tanımlamak söz konusudur. Gündeliklik sadece bir kavram olmakla kalmaz, bu kavram “toplum”u anlamak için bir upucu olarak alınabilir. Gündelik olanı küreselliğin, devletin teknolojinin ve teknikliğin, kültürün (veya kültürün çözülmesinin) vs. içine yerleştirmek yeridir.” (Lefebvre, 2016: 40).

Lefebvre'nin gündelik hayat tanımlaması çalışma alanımızın gündelik hayattaki yerini anlamak ve irdelenmek açısından önemlidir. Öyle ki düğünlerin sorgulanmaksızın gerçekleştirilen bir rutin olması, toplumdaki yaşanan değişimler ve bakış açılarının etkin olduğu bir alan olarak, gündelik pratikler içerisinde toplumu anlamak adına önemlidir.

Toplumumuzda aile verilen önem düğün törenlerinde de kendini göstermektedir. Bu yüzden düğün törenleri bizim toplumumuzda ayrı bir öneme sahiptir. Bu derece önem verilen bir alanın da toplumun pratikteki bir yansıması olarak ele alınabileceğini göstermektedir. Bourdieu'nun Bekarlar Balosu kitabında evlilik ile analizi toplumun ve çağın yansıması olarak irdelenmektedir. Öyle ki bahsedilen balo tarımsal bir etkinliğin yanında evliliğin bir pazarı olarak baskın bir konumda yer almaktadır. Bireyler eş seçimlerini bu balo vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir (Bourdieu, 2009). Bizdeki yeri köylerde çeşme başlarıdır. Ancak kültürel ve geleneksel yapımızın bir uygulaması olarak büyüklerin, gençler için eş seçimini gerçekleştirmekte ve genellikle düğün törenlerini ve sosyal ağları kullanmaktadırlar. Şimdilerde aynı sistem devamlılığını sürdürürken dini cemaatlerin sohbetleri ve camilerde bu işin içine girmiş yeni mekanlar olarak yer almaktadır. Günümüzde kadının toplumsal yaşamdaki görünümünün artmasıyla eş seçimi belirli ve kısıtlı bir alan içerisinde olmaktan çıkmaktadır.

Saha içerisinde gözlemler ve katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler toplumumuzun yapısını yansıtmakla birlikte zamansal olarak da anlamlı görünmektedir. Dönemin kent ve köy yapılarını ortaya koymakta, modernleşmenin nasıl gerçekleştiği, toplumun değişimlere nasıl tepki verdiği hakkında ipuçları sunmaktadır. Öyle ki kentleşmenin yeni başladığı dönemlerde nüfusun çoğunluğunun kırsal kesimde ikamet etmesi, kentle olan bağlantının zayıf olması, bağlantı olsa dahi kırsal kesimlerin dışarıya kapalı, katı bir yaptırımlarının kente nazaran fazla olması görüşmeler ile saptanmaktadır. Katılımcıların bu noktada verdikleri cevaplar manidardır:

“Şehirde oturuyorduk, ama tam merkezde değildik, gelinlik giyinmedim uzun bir pardesü gibi elbise giyindim, çarşıfta giydirirlerdi bizim oralarda.”K6

“Bir evden diğer eve gittim. Usul olarak yüzü kapalı bir kara çarşaf giyindim.”K2

“Köyde oldu düğünüm. Kara çarşaf giyindim. Dışardan gelenler gelinlik giyiniyordu. Köyde yaşayanlar genelde çarşaf giyerlerdi.”K17

“Düğünüm çalgılı güzel bir düğündü. Düğün öncesinde bir kez eşimi gördüm. Beyaz gelinlik giyindim.”K21

“Türkü söyleyen biri varmış onu getirdiler düğünümde, ama erkekler arasında söyleyip oynadılar, biz evdeydik, düğünüm mahalle düğünüydü, beyaz gelinlik giydim.”K22

Görüldüğü üzere geçmişlerinde köyde veya kentin çevre bölgelerinde yaşayan bireylerin daha baskın toplumsal yaptırımları ile eylemleri gerçekleşirken, kent merkezleri yeniliklere bir nebze daha açıktır. Ancak burada kentte hayat sürenlerin batılı anlamda bir kentlileşmiş yaşam sürdürdükleri düşünülemez. Geleneklerin ve yaptırımların devamlılığı sürmektedir. Burada kültürün etkisi açıkça görülmektedir. Mardin'in deyimiyle bir kültür bütünü bir kez ortaya çıktıktan sonra, toplumun değişen şartları ekseninde ihtiyaçlar değiştiği zaman bile, kendi kendini devam ettirme eğilimindedir (Mardin, 1990:43). Her ne kadar toplumsal yapıda değişimler gerçekleşiyor olursa olsun kentleşme sürecinde kentte yaşayan kişilerin artması radikal bir değişim için yeterli olmamaktadır. Köy ve kent arasında çizilen bu tablo daha çok 1960'lı yıllardan sonra kente göçün hızlanmaya başladığı bir dönem için geçerlidir. Bugünkü nüfusun çoğunluğunun kentte olması ve modernleşmenin önemli bir derecede

gerçekleşmesi, iletişim ve ulaşım olanaklarının önemli derecede artması çizilen tabloyu farklı bir yöne çekmektedir.

Kent ve köy ayrımında karşımıza çıkan diğer bir unsur eğitim ile ilgilidir. Kentin sunmuş olduğu önemli fırsatlardan biri eğitimidir. Bireyler kent yaşamında eğitim aracılığıyla yer aldıklarında, aldıkları eğitim bireyleri kent hayatına adepte etmekte ve gündelik hayatlarında değişimler gerçekleşmektedir. Türkiye'nin kentleşme, eğitimin artışı ve modernleşme sürecinde toplumun yapısını ortaya koyan, başrollerini Zeki Müren ve Türkan Şoray'ın oynadığı *Düğün Gecesi* filmi hem toplumun ve dönemin yapısını düğün üzerinden anlatmaktadır. Film düğün gecesinde terk edilen köylü kızın, Amerika'ya gidip modern eğitimden geçmesi ve sonrasında intikamı üzerinden işlenmektedir. Bu film, köylünün okumayan, cahil, medeniyet sahibi olarak görülme bir anlatımının "dağdan inme kız" söylemi ile öne çıkarılması ve kentlinin medeniyet sahibi, eğitilmiş ve adap bilen kişiler olarak anlatıldığı, kent ve köy arasındaki keskin ayrımı ortaya koymaktadır. Film içerisinde kentli olan (Zeki Müren), köylü olanın (Türkan Şoray) evliliklerinin denk olmadığını, eğitimsiz ve görgü kurallarından yoksun olması dolayısıyla istememektedir. Filmin 1966 yapımı olması dönemin de özelliklerini yansıtan niteliktedir. Ancak tüm toplum için bunu söylemek güçtür. Çünkü her bölge aynı oranda gelişim gösterememektedir. Filmde köylü kız Adanalı iken kentli erkek İstanbulludur. Bu doğrultuda kentleşme süreci her kentte aynı olmamakla birlikte gündelik hayatta farklılaşmaktadır. Filmin geçtiği dönemi baz alırsak katılımcıların bazılarının aynı dönemde Malatya'da yaşamlarını sürdüremiş olmaları ve evliliklerini kentte okuyan ve memur olan kişilerle gerçekleştirmeleri ve kimilerinin köyden kente gelin gelmeleri, düğünleri için hiçbir engel teşkil etmemekte ve bir kusur görülmemektedir. Anlaşılacağı üzere kentleşmenin artması her yerde gündelik hayata aynı oranda etki etmemektedir. Bu doğrultuda bireylerin içinde yaşamış oldukları toplumda sermaye türlerinin eşitsiz bir dağılımı göze çarpmaktadır, bu da toplumsal uzamı bir konumlar topografyasına çevirmektedir. Farklı sermaye karması ve hacminin biçimlendirdiği konumlar, içinde faillerin var olduğu toplumsal koşulları ifade etmektedir. Failin içinde yaşadığı bu özgün toplumsal koşullar habitusun etkisiyle içselleştirildiğinde, zihinsel yapılarda, algı eylem ve düşünce sahasında etkili olmaktadır (Akçaoğlu, 2018: 25).

Düğünlerin gündelik hayat içerisinde toplumu yansıtıcı bir görev görmesi onun süreklilik gösteren bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Görüşmelerde farklı dönemlerde evlenen bireylerin vermiş oldukları cevaplardan bu açıkça görülmektedir. Öyle ki bireylerin yaşadıkları zaman dilimi, eğitimleri, çevre ve şartları vermiş oldukları cevaplar üzerinde etkili olmaktadır. Zaten bireyleri yaşamış oldukları toplumdan ve zamandan soyutlamak, onları anlamlarından koparmak demektir. Geçmişte ve bugün sürdürülen gündelik hayat deneyimleri katılımcıların fikirlerinden anlaşılacağı üzere farklılaşmaktadır.

“Düğünümüz güzel değildi, o zamanın şartları öyleydi. Sanki bir cenaze ortamı gibiydi. Bir evden diğer eve gittik. Çalgılı bir düğün olsa daha iyi olurdu. Şimdiki düğünleri daha çok beğeniyorum, şartlar daha iyi. Eskiden herkes fakirdi. Düğün yapmak zordu.”K4

“Bizim dönemimizde de resmi nikah vardı. Önce dini nikah kıyılırdı. Vekalet veriliyordu, hocanın yanına biz gitmiyorduk, şahitler gidiyordu. Şimdi kız ve oğlan biraraya gelerek nikahları kıyılıyor.”K2

“Eskiden birbirini görme diye bir şey yoktu, anne-baba ne dere o oluyordu. Adet değil diye nişanlıyı gömezdin. Onlar tamam dediğinde bizde tamam diyorduk.”K6

“Düğün içinde oynamadım. Oynatmazlardı eskiden. Mahallede oldu düğün, erkekler kapı önünde, kadınlar evdeydiler.”K18

“Şimdiki düğünler daha rahat, daha çok eğlence ve açıklık var, eskilerde utanma vardı. Biz düğüne gittiğimizde bir köşeye geçer otururduk, oynamazdık. Şimdi düğünde halay başladımı gençlerin hepsi katılıp bir arada oynuyor.”K9

Görüldüğü üzere 80’li yıllarda evlenmiş olan katılımcılar, kendi dönemlerindeki toplumsal tahakkümü ortaya koymakta ve günümüz ile karşılaştırma yapmaktadırlar. Bireylerin tahakküm mekanizmaları altında gündelik hayatlarını idame ettikleri görülmektedir. Evlilik de bu tahakküm mekanizmaları çerçevesinde belli sınırlılıklarla gerçekleşmektedir.

Toplumumuzda baskın yapıyı meydana getiren bir mahalle baskısı söz konusudur. Geçmişte bu baskının ağırlığı daha çok hissedilirken bugün devamlılığını da sürdürmektedir. Bugün her ne kadar bireyler düğünleri konusunda geçmişe nazaran

daha çok söz sahibi olsalar da mahalle baskının etkisiyle kararlar almaktadırlar. Mahalle denildiğinde hem bireylerin meydana gelmekte hem de bir bütün olarak hareket eden bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahalle insan yaşayışının bir alanını ortaya koymaktadır. Mahalle içerisinde bir iyi, doğru ve güzel anlayışını barındırmaktadır. Mahalle baskısı aslında göz baskıdır. Mahalle göz ile kontrolü sağlamaya çalışmaktadır (Çakır, 2008: 99-104). Katılımcıların mahalle baskıları düğünlerinde söz sahibi olmadıklarını söylediğinde ortaya çıkmaktadır. Üzerlerindeki göz, düğünlerinde belli yaptırımlar ve sınırlılıklar getirmektedir. Genç kuşak katılımcıların verdikleri yanıtlarda da mahalle baskının devam ettiği görülmektedir:

“Düğünümüzde büyük rol bana ait. Benim istediğim şekilde oldu. Kına gecesini ben organize ettim. Düğünü de ailelerimiz mevlütlü olmasını istediği için öyle yaptık. İki tarafta öyle istediği için öyle organize ettik. Çevremizde herkesin katılabileceği şekilde tasarlamaya çalıştık.”K7

“Düğünümün mevlütlü olmasını istememiştim. Burada öyle yapıyorlarmış öyle gerekiyormuş diye karşı çıkmadım.”K10

“Hiçbir istediğim olmadı. Akrabalar ve çevrenin baskısı çok oldu. Düğünüm çok stresli geçti. Davul olsun isterdim. Dindar oldukları için onlara uymuyormuş. Kabul etmediler, hiçbir şekilde istemediler.”K14

Görüldüğü üzere mahalle baskısı geçmişte belirli yaptırımları içeriyorken, bugün kararların alınmasında etkisi önemli derecede sürmektedir. Nihayetinde maddi varoluş koşulları ve uygulamaların temel üreticisi ve birleştirici olan aile eğitiminin habituslarıyla yerleştirilmiş düzenlemelerin sistemi, bu uygulamaların, etkenlerin ancak yeniden üretilebilecekleri biçimde yeniden üretmeye giriştikleri yapıların ürünüdür; bu etkenler, tüm zamanların uygulamalarını belirlemiş oldukları için nesnelere doğasına kayıtlı görünen daha önceden sınırlanmış stratejileri kendiliğinden ya da daha uygun ya da daha net daha elverişliymiş gibi bilinçsizce yeniden keşfeder ya da bilinçli bir şekilde taklit eder (Bourdieu, 2009:141-142). Bu noktada mahallenin baskı unsuru temelde ailede öğrenilen kimi zaman istemsizce kimi zamanda bilinçli olarak gerçekleştirilmektedir. Peki bireyler modernleşme sürecinin içerisinde üstelik günümüzden çokta uzakta olmayan bir tarihte neden bu kadar mahalle baskına maruz kalmaktadır? Çünkü uzun bir süre modernleşmeyi gerçekleştiren devlettir. Devlet yeni

kanun ve gündelik hayatı değişimlere uğratabacak yeni kararlar almış olsa dahi, bunların halk nezdinde işlemeı aynı hızda gerçekleşmemektedir.

Modernleşmenin toplumsal sahada görünüm kazanması eğitimin yaygınlaşması, bireyselleşme, kadının kamusal alanda görünümünün artması ile gerçekleşmektedir. Eğitimin artması özellikle kadınların eğitimde daha fazla yer edinmesi gündelik hayatta değişimleri de beraberinde getirmektedir. Kadınların kent hayatında yer almaları değişim için yetersiz kalmakta, katılımın aktif bir şekilde gerçekleşmesi gerekmektedir. Ciddi şeylerin ve kamusal olanın özellikle de ekonomik dünyanın dışında bırakılmış kadınlar uzun zaman boyunca eviçi evrene ve soyun biyolojik ve toplumsal yeniden üretimiyle ilişkili faaliyetlere sıkıştırılmış durumdaydılar (Bourdieu, 2016:123). Bu doğrultuda eğitim alanlar ve kamuya dahil olanlar tahakküm noktasında değişimleri de beraberinde getirmektedir. Öyle ki ev hayatının öznesi olan kadın eğitim ile birlikte farklı bir sosyal gruba dahil olarak farklı sosyal ağlar geliştirecektir. Böylece eş seçimleri artık sadece ailenin eksen olduğu bir yapıdan çıkacaktır. Eğitim hayatının gizil bir işlevi olan eş seçimi kadınlardaki eğitim oranı arttıkça daha da artacaktır. Yapılan görüşmeler neticesinde eğitime katılan bireylerin eş seçiminde söz hakkını eline aldığı görülmektedir.

“Eşimin kardeşi ile aynı üniversitede okuyorduk. Kardeşini görmeye geldiği zamanlarda nei bir şekilde görüyor, bir şekilde adımı öğrenip bana ulaşıyor. Tanışma sürecimiz böyle gelişti.”K1

“Liseye giderken, 10. sınıftayken, eşim mezun olup kantinde işe başlamıştı. Kantinde gördüm, o şekilde tanıştık.”K16

Kadının ev sahasından ayrılması sadece eğitim yolu ile değil iş sahasındaki görünümü de eş seçimlerinde etkili olmaktadır. Artan sanayileşme ile birlikte kadın iş alanında da görünürlük kazanmaktadır. Bu da yine farklı bir sosyal ağın oluşumunu sağlamaktadır. Böylece evin sınırlı alanından çıkan kadın eş seçimini gerçekleştirme olanağı bulmaktadır.

“AVM’de çalışıyordum, iş yerime gelip gidiyordu. Öyle tanıştık. 3 yıl flört dönemimiz oldu.”K14

Toplumumuzda kadınların mahrem olarak görüldüğü çoğu zaman namus kavramı ile bir görüldüğü bir toplumsal cinsiyet algısına sahiptir. Toplumsal cinsiyet, kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklemiş olduğu anlam ve beklentileri

kapsamaktadır (Bayhan, 2013:153). Düğün ritüeline baktığımızda varolan toplumsal cinsiyet algılarına bağlı olarak kadının geri planda tutulduğu eril tahakkümün baskın olduğu görülmektedir. Ancak bu algılar zamanla değişime uğramaktadır. 90'lı yıllardaki algı bugün her ne kadar eskilerden izler taşısa da değiştiği görülmektedir. Bugün düğünlerde kadınlar sahnenin arkasında değil bizzat önünde yer almaktadır. Geçmişteki toplumsal cinsiyet algılarının izlerinin bugün devam etmesi bir kaç kuşağın bir arada yaşamasından, önceki kuşağın bir zincir gibi aktarımından kaynaklanmaktadır.

“Eşim düğünde gelinlik giyinmemi istemedi. Gelinliğin gelenek haline geldiğini giyinmesemde olacağını söyledi ama ben kabul etmedim ve gelinliğimi giydim. Ayrıca düğüne erkek arkadaşları geleceği için yüzümü kapatmamı istedi. Gelinliğimi giydim yüzüme ek peçe yaptırdım.”K3

Toplumda etkili olan diğer bir unsurda dindir. Bireyler gündelik hayatlarında başvurdukları önemli kaynaklardan biri de dindir. Dinsel inançlar ve kaynaklar, olaylar ve durumlar ilgili deneyimlere güvenilirlik yüklerler ve bunların açıklanabilmesi, karşılıklarının verilebilmesini sağlayan bir çerçeve çizerler (Giddens, 2016:104). Bugün ve geçmişte gerçekleştiren düğünlerde din önemli bir rol oynamaktadır. Toplumun inançları doğrultusunda evliliğin gerçekleşmesini sağlayan din ayrıca bir güven de teşkil etmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin hepsi evliliklerinde dini nikahın kıyıldığını belirtmişlerdir. Resmi nikahın yürürlüğe girmesi ve zorunlu olarak gerçekleştirilmesi dini nikahın önemini azaltmamaktadır. Çünkü bireylerin gündelik pratikleri inançsal habituslarla örülüdür. Bir yandan gündelik hayatta sekülerleşme gerçekleşirken diğer yandan deseküler uygulamalar gerçekleşebilmektedir. Düğünde açıkça gözlenen bir durumdur. Düğün mekanında bireyler modern eğlence unsurlarına yer verirken dini nikah veya düğün eğlencesinden önce Kur'an okutulması deseküler bir süreci göstermektedir. Ancak geçmişteki düğünlere kıyasla bugünün düğünlerinde sekülerleşme durumu önemli derecede görülmektedir. Sekülerleşme, doğaüstü alanın, din, dinimsi yapılar, halk inançları, büyüsel uygulamaların toplumsaldaki görünürlüğünün ve etkinliğinin azalmasıdır (Ertit, 2019:319). Bugün artık törenler içerisinde bazı inançsal uygulamalar silinmekte veya modanın unsuru olarak uygulanarak anlam kaybına uğramaktadır.

Gerçekleşen modernleşme, bireyselleşme, siyasi dönüşümler, iletişim ve ulaşım ağlarının gelişmesi gündelik hayat üzerinden artarak etkisini devam ettirmektedir.

Kentleşme oranının artması, ulaşım ağıyla birlikte kentlerden köylere yaşamsal aktarımların olması değişimlerin hızını artırmaktadır. Öyle ki geçmişteki köy düğünleri ile bugünkü köy düğünlerini karşılaştırdığımızda bu açıkça görülmektedir. Bireyler artık köyde düğün yapacak olsalar dahi hazırlıkların büyük çoğunluğu kent merkezlerinde tamamlanmaktadır. Kimi zaman sırf düğün için kentteki salonlar da tercih edilmektedir. Katılımcılardan bazıları köyde ikamet etmelerine rağmen düğünlerini belli bir organizasyon ile düğün salonlarında gerçekleştirmektedir. Düğün içindeki uygulamalarda da aynı değişim mevcuttur, yemeklerden, sahnedeki oyunlara kadar kent yaşamından, modern dünyadan kullanımlar çoğunluktadır. Peki insanlar neden geleneklerini terk edip küreselleşme ve modernleşmenin akışına kapılmaktadır? Çünkü bu sistemler bireyin hayatlarının her noktasına nüfuz etmektedir. Peki insanlar neden bu kadar istekliler? Çünkü bireyler, kendileri gerçekleştirirken, öznenin toplumsallık yönü ile toplum içerisinde yer edinmek istemektedir. Değişimlerin gerçekleştiği, hayatta görünür olduğu zaman bireylerin değişimlerden kaçışları onları arka planda bırakacaktır. Bireyin ben olma arzusu da bu durumda incinmiş olduğundan değişimden kaçışı mümkün görünmemektedir.

Nihayetinde düğün, toplumda yaşanan değişim ve dönüşümlerin bunların gündelik hayata sirayet ettiği alan olarak çağı anlamak açısından önemlidir. Değişimler beraberinde riskleri de barındırmaktadır. Giddens'in söylemiyle riskler artık sadece doğa ile ilgili değildir yaşamın diğer alanlarına da girmiştir. Örneğin, sanayi ülkelerinde ve bir ölçüde dünya çapında derin değişiklikler yaşamakta olan evliliğe ve aileye baktığımızda, iki veya üç kuşak önce, insanlar evlendiklerinde nasıl bir süreç yaşayacaklarını tahmin edebilmekteydi. Büyük oranda gelenek ve göreneklerin çerçevesini çizdiği evlilik doğa durumuna yakın bir ilişki içindeydi. Ancak geleneksel yollar çözülmeye başladıkça insanlar evlendikleri ya da bir ilişkiye başladıkları zaman, evlilik ve aile kurumlarının çok fazla değişime uğramış olmasıyla yaptıkları şeyin ne olduğunu tam bilemedikleri gibi bir duyguya kapılabilmektirler. Bu doğrultuda bireylerin, öncüler gibi yepyeni bir şekilde ortaya çıktıklarını görürüz. İnsanlar böyle durumlarda kendilerinin farkında olsunlar ya da olmasınlar, giderek riski daha fazla dikkate alarak düşünmeye başlamaları kaçınılmazdır. Artık geçmiştekenden çok daha açık olan kişisel özelliklerle, bu durumların getirdiği fırsatlar ve tehlikelerle yüzleşmek

durumunda kalırlar (Giddens, 2000:41-42). Sonuçta değişen dünya da seçimler dizisi içerisinde hayatlarını imal etmeye çalışırlar.

4.4. Artan Görünürlük Çağında Düğün

Günümüz dünyası seçeneklerin ve seçimlerin hakim olduğu bir yapıya sahiptir. Kapitalist sermayenin sunmuş olduğu seçenekler bireylerin gündelik hayatlarında aktif bir şekilde rol oynamaktadır. Bireyler artık sadece sahip oldukları sermayeleri ile var olmamakta sürekli değişen bir akımın içerisinde kendisine yeni değerler katmaktadır. Modernleşme, kentlileşme, bireyselleşme vb. insanlara yeni bir hayat sunarken, teknolojik gelişmeler ve medya unsurları ile birlikte artan bir şekilde etkisini daha fazla hissettirmektedir. Bireyler artık gündelik hayatlarında tek bir alanda değil birden fazla alanda hayatlarını idame ettirmektedirler. Teknoloji bireyler için ya kendi başına yeni yaşam biçimleri yaratan ya da yeni yaşam biçimleri için materyaller sunan bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır (William, 2001: 231). Teknolojinin gündelik hayattaki en önemli etki alanlarından biri medyadır. Medya ile birlikte farklı yaşamlar ve pratikler insanların gündelik hayatlarına dahil olmaktadır. Bu doğrultuda bireyler yeni sosyal ağlar geliştirmekte, bu da yaşamlarına etki etmektedir. Bireyselliği ile öne çıkan birey artık seçimleri ile bir hayat sürmektedir. Seçmek, gündelik hayatta manipölasyonların yok etmediği fakat yücelttiği bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır (Lefebvre, 2010: 79). Bu çağ içerisinde gerçekleşecek olan düğün ritüeli, birçok farklı seçeneğin sunulması bakımın tek bir formdan çıkmakta, öngörülebilir yapısını kaybetmektedir. Elbette yeni etki sahaları yalnız başına baskın konumda değildir, bireyin toplumsal çevresel etkilerini de hesaba katmak gerekmektedir.

Bireyler düğünlerini tasarlarırken, algı sahalarına etki eden bir çok unsur bulunmaktadır. Burada ikili bir yön söz konusudur. Bir yandan mensup olduğu toplum çevre ve mahalle etkili iken, diğer yandan medya aracılığıyla sunulan yeni hayatlar, seçenekler etkili olmaktadır. Özellikle günümüz medyasına baktığımızda özellikle sosyal medya sahaları, toplumda değişime yön tayin etmekte ve hız kazandırmaktadır. Bireyler artık medyada görünürlük kazanmaktadır. Bu doğrultuda düğünleri hem medya aracılığı ile sunmakta hem de medyadan etkilenecek düğünlerini şekillendirmektedirler.

“Kır düğünü yapmak isterdim, açık bir alanda düğün salonu olsun isterdim. Nikah kıyıldıktan sonra güvercinler uçurmayı, havai fişek gösterisinin yapılmasını

planlıyordum. Sosyal medyadan veya bir yerlerden görüyorsun ve yapmak istediğin çok şey oluyor. Şu dansı beraber yapsaydım dediğim oldu. Ya da farklı organizasyonlar.”K5

“Kursa gittiğim zaman tanıştık. O zamanlar işaret dili öğreniyordum. Bir video paylaşmıştım. Bir hocamızda bu videoyu Facebook’da paylaştı. Onun vasıtasıyla eşim beni oradan ekledi ve ona işaret dili öğretmemi istedi. Böylece tanışmış olduk. Sohbetimiz Facebook üzerinden başladı. Daha sonra bana aşık olduğunu öğrendim. Sonrasında bende aşık oldum.”K7

“Eşim beni üniversitede görüyor ve bana internet üzerinden ulaşıyor. Daha sonra bir araya gelip konuştuk.”K1

“Kır düğünü olsun isterdim. Davul yerine orkestra olsun isterdim. Giydiğim gelinliğe kadar çok hayalim vardı, daha çok şey yapmak isterdim. Organizasyon olsun isterdim. Her şey daha güzel dururdu. Kameraman yoktu. Herkesi ayrıntılı olarak çeken, kimlerin gelip gelmediğini görebileceğimiz bir çekim olsun isterdim.”K16

Katılımcılar hem eş seçimlerinden, çift olmalarına ve düğünün en ince ayrıntısına kadar medyatik unsurların tesiri altındadır. Bireyler bilinçli istençleri doğrultusunda fikirlerini beyan ederken nihayetinden medyanın sunduğu unsurlar ile düşünümsel bir tavır sergilemektedirler. Kişi her ne kadar daha yeni olan farklı olduğunu düşündüğü şeylere yönelselerde aslında onlara sunulan şey modernlik tasarımının ürünleridir. Modern inancın, bireyin istediği kişi haline gelmesine imkan verirken, kişinin hiç başka biri olmamış birisi olmasına izin vermemektedir (Bauman, 2017a:102). Medyada görünen, medya diliyle trend olan unsurlar bireylerin istençlerinde ve tercihlerinde etkili olmaktadır.

Fotoğrafın icadı ile görüntülerin kayıt altına alınması ile başlayan süreç bugün teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte görüntüler yaşamamızı önemli ölçüde kapsamaktadır. Modern zamanın en önemli unsurlarından biri olan görüntüler gündelik hayat üzerinde etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Bu noktada Sontag’ın sözleri günümüz toplumunda fotoğrafın ve görüntülerin yerini anlamak açısından önemlidir:

“Kapitalist bir toplum, görüntülere dayalı bir kültüre gerek duyar; satın alma dürtülerini kıskırtıp sınıf, ırk ve cinsiyet gibi etkenlerin yol açtığı hasarları bastırmak üzere muazzam bir eğlence patlaması yaşanmasını ister. Ayrıca kapitalizmin, sınırsız miktarda bilgi toplanmasına, doğal kaynakların daha iyi sömürülmesine, üretkenliğin artırılmasına, bürokratlara iş uydurulmasına ihtiyaç vardır. Fotoğraf makinesinin gerçekliği hem öznelleştirip hem de

nesnelleştirmek yönündeki iki kapasitesi, yukarıda sıralanan ihtiyaçlara ideal biçimde hizmet eder ve onları kuvvetlendirmeye yarar. Fotoğraf makineleri, gerçekliği, ileri bir sanayi toplumunun işleyişi açısından temel öneme sahip iki şekilde tanımlarlar: (kitleler için) bir seyirlik malzemesi olarak, (egemenler için) bir denetim aracı olarak. Görüntü üretimi, ayrıca egemen bir ideoloji sağlar. Toplumsal değişimin yerini görüntülerdeki değişim alır. Görüntüler malları çoğul biçimde tüketme özgürlüğü, özgürlüğün kendisiyle eşitlenir. Özgürce siyasal seçimin serbestçe ekonomik tüketimle sınırlı şekilde daraltılması, görüntülerin sınırsız biçimde üretilip tüketilmesini gerektirir.”(Sontag, 2008: 212-213).

Geçmişte ve bugün evliliklerde fotoğrafın ayrı bir yeri bulunmaktadır. Geçmiş zamanlarda fotoğraflar bir hatıra niteliğinde iken bugün gösterilmek ve ifşa etmek içindir. Bireyler düğünleri gerçekleştirirken veya daha sonrasında fotoğraflarını kitlelere sunmaktadırlar. Kimi zaman mahrem alanları da açıkça görüntülemektedirler.

Fotoğraf: Sosyal medya üzerinden düğüne hazırlanma aşamasının paylaşımı.

Sosyal medya mecralarında etkin olarak gözlemlenen diğer bir durum ise düğün fotoğraflarının bir trende dönüşmesidir. Bireyler düğün fotoğraflarını sürekli olarak paylaşımları ile tüketim nesnesi haline getirmektedirler. Bugün sosyal medya üzerinde düğün fotoğrafçıların reklamlarına çıktıkları fotoğrafların pazarlanmalarına sık sık rastlanmaktadır. Bu doğrultuda bireyler en yeni ve trend düğün pozlarını yüksek maliyetler karşılığında gösterişli bir tüketim sergileyerek yeni bir kimlik kazanmaya

çalışmaktadırlar. Çağımızda kimlikler artık giyip göstermek içindir, saklayıp elde tutmak için değildir (Bauman, 2017b:109). Böylece fotoğrafta elde edecekleri görünümüleri içinde ayrıca bir tüketim gerçekleştirilmektedirler. Bireyin günümüzde kendini gerçekleştirme yönelimi görüntüler aracılığı ile kendini kayıt altına alarak Descartes'ın "Düşünüyorum o halde varım" sözünün günümüz uyarlaması "Görünüyorum (izleniyorum, fark ediliyorum, kaydediliyorum) o halde varım" a dönüşmektedir (Bauman vd, 2018a: 144). Katılımcıların fotoğraf çekmek yönündeki isteklilikleri bu açıdan anlamlıdır.

Artan görünürlük hususunda göze çarpan diğer bir unsur ise evlilik teklifleridir. Katılımcıların anlatımlarında geçmişte böyle bir olaya rastlanmazken, evlilik kararında dahi aile söz sahibi iken bugün artan bir şekilde evlilik teklifleri gündeme gelmektedir. Kimi zaman bu özel durum çiftler arasında gerçekleştirilirken şimdilerde daha çok kamuya açık alanlarda gösterişli olarak gerçekleştirilmektedir. Sadece bununla da yetinmemekte görüntüler sosyal medya aracılığıyla paylaşılmakta, kimi zaman da haberlere konu olmaktadır. Burada yine bireyin toplum içerisinde görüntüleri ile varolmaya çalıştığı görülmektedir. Bu tarz uygulamalar arttıkça da görüntüler yaygınlaşmakta ve uygulamanın yayılmasına da katkıda bulunmaktadır. Böylece her kesimden insanın düğün ritüellerinin ayrılmaz bir parçası olmaya başlamaktadır.

*"Evlilik teklifi aldım. Eşim organizasyon yapmıştı. Hilton'da masa ayrılmış, süslenmişti. Müzisyenler, gül yaprakları her şey özenli bir şekilde hazırlanmıştı."*K5

*"Evlilik teklifi aldım ama organizasyon olmadı. Eşim organizasyon yapmayı planlıyordu fakat ufak çaplı bir kaza yaşadık. Arabada evlenme teklif etti. Ayı ve çiçek almıştı, bir de tektaş yüzük almıştı."*K7

Medya üzerinden sunulan gündelik hayat deneyimleri bireylerin kendi hayatlarına kattıkları oranda anlam kazanmaktadır. Modern çağın bu deneyimleri sosyal sınıflar arasında bir ayrımı gösterirken diğer yandan bu sınırları da kaldırmaktadır. Sonuçta her katmandan insanlar bir üst katmanda moda olan hayat şemalarını kendi idealleri olarak görüp benimseyebilmektedir. Böylece yaşamında bu idealleri uygulamaya koyma yolunda sürekli olarak girişimlerde bulunmaktadır (Veblen, 2005: 66). Düğün için medyadaki görüntülere baktığımızda moda denilen üst kesimi simgeleyen durumlar her kesimden insanı cezbetmekte ve eylemlerine etki etmektedir. Bu algı bireylerin zihinlerinde kaliteyle ilgili bir durum olarak anlaşılmaktadır. Kaliteyle ilgili bir hayal kırıklığı yaşandığında veya ona ulaşamadığında, durumu nicelik ile telafi etme yollarına

başvurulmaktadır (Bauman, : 43). Bu yüzdendir ki bireyler kendi sahalarının dışında gördükleri ve ulaşmak istedikleri alanlara uzak oldukları halde maddi araçlarla ulaşmaya çalışmaktadır. Benimsedikleri ve sahip oldukları farkları hayat standartlarını bu yollarla yenmeye ve ideallerine yaklaştırmaya çalışmaktadırlar. Katılımcıların verdikleri cevaplar idealleri için gösterdikleri çabayı kanıtlar niteliktedir.

Gelin: *“Kına gecesi için organizasyon tuttuk. Havuz başında oldu. Bir kaç gün zaman ayırıp dans provası yaptık. Organizasyon içerisinde dansçılar da vardı. Masrafları eşim ile birlikte karşıladık.”*K11

Kaynana: *“Oğlum kredi çekti öyle karşıladık masrafları.”*K13

Görüntülerin hakim olduğu bu çağda düğün törenleri içerisinde sahnelerde önem kazanmadadır. Artık geçmişteki gibi değildir, kadınlar ve erkekler bir arada, sahne düğünün aktif bir sahası olmakta ve kameraman mekanda bulunanları kayıt altına almaktadır. Gösterilerin sergilendiği, bireylerin kendilerini gösterme fırsatı buldukları, aktif katılımlar gerçekleştirebildiği bir mekan sunmaktadır düğün törenleri. Bu doğrultuda katılımcıların düğünlerinde, kıyafetlerinden sahnenin ışığına kadar önem verdikleri görülmektedir. Bu hususta yaşanmış olan her aksilik onlar için bir hayal kırıklığından öte ideallerine ulaşamamanın verdiği bir burukluk yaşanmaktadır. İdeallerini gerçekleştirenler de ise kamera kaydının olması bireyleri görünmek istedikleri ve istemedikleri şekilleriyle sınırlandırmakta sahne psikoloji, vitrinde olma algısı ile davranışlarına daha çok dikkat etmektedirler.

*“Giyindiğim gelinliğe kadar çok hayalim vardı. Mahalle düğünü yaptık ama kapı önü geniş olması rağmen düzen kuramadık, bir organizasyon yapamadık. Sandalyelerin daha düzenli olmasını, masaların süslenmesini isterdim. Kına gecesinin salonda olmasını isterdim. Işıklandırma yetersiz ve kötüydü, fotoğraflar kötü çıktı.”*K16

Fotoğraf: Düğün mekanında sahnede dans esnasında çekilen fotoğrafın sosyal medya aracılığıyla sergilenmesi.

Fotoğraf: Düğün mekanında sahne ve kayıt altına alınması.

Sahne de rol oynayan bireyler giyimleri ile de dikkat çekmektedir. Çekecekleri görüntüler için ayrı bir özenle hazırlanılmış, görüntünün bozulmaması adına dikkat ettikleri de göze çarpmaktadır. Böylece kimliklerini idealleri ile birleştirmek istemektedirler. Esasında zaten giyim gösterme aracıdır, ayrıca kişisel biyografilerini gizlemek ya da sergilemek için de araç olarak kullanılmaktadır (Giddens, 2014a: 88). Gösterişli bir tüketimin önemli bir yönü olan giyimler düğün törenlerinde özellikle kadınlar üzerinde belirginlik kazanmaktadır. Geçmişte kadınların pasif konumda kaldığı düğün alanlarında bugün kadınlar, daha çok düğünün merkezinde yer almakta, gerek giyimleri ile gerek sahnedeki dansları ile görünürlüklerini arttırmakta hatta çoğu zaman törenlerde aktif bir rol oynamaktadır. Erkeklerde bu duruma katılırken kadının görünürlüğü ile daha pasif kalabilmektedirler. Bu doğrultuda araştırma kapsamında yer alan düğünlerde genel olarak kadınların hem görünüşleri hem de eylemleri ile aktif olarak yer aldıkları görülmektedir.

Fotoğraf: Her iki görselde kadınların düğün alanında aktif katılımları sergilenmektedir.

Bireyler gündelik hayatta kapitalist unsurları medya aracılığı ile deneyimlerken salt bir etki söz konusu olamaz. Çünkü bireyler düğün ritüelini gerçekleştirirken sadece piyasanın etkisinde değil, yaşadıkları toplumun ve kültürün etkisine de maruz kalmaktadır. Gelenek ve kültür bir toplumdaki güçlü kaynaklar olmalarına rağmen değişimin hızına engel olamamaktadır. Çünkü kültür, açıkça herhangi bir üretim sektöründeki üretim normlarına uyan bir sanayi haline gelmektedir. Kültürel üretim, bir bütün olarak kapitalist ekonominin ayrılmaz bir parçası olmaktadır (Adorno, 2008:19). Bireylerin düğünlerinde görülen hem kapitalist unsurlar hem de kültürel esintiler birbirleriyle harmanlarak endüstriyel sürece dahil olmaktadır.

Nihayetinde hem düğünün planmasında hem de düğünün sergilenişinde görüntülerin ve görünüşlerin merkezi bir hal aldığı bir yapılanma görülmektedir. Sürekli olarak değişkenlik gösteren bir sistem içerisinde bireylerin görünüşleri ile kendilerini yansıtmakta bu doğrultuda düğün törenleri de bu yansımalar için bir zemin oluşturarak anlamsal olarak içerikler sunmaktadır.

SONUÇ

İnsanlar yaşam süreleri boyunca geçmişten getirdikleri ve geleceğe taşıdıkları bir takım ritüellere sahiptirler. Bu ritüellerin en önemlilerden birini düğün törenleri oluşturmaktadır. Toplumlar bu ritüeli gerçekleştirirken bir süreç içerisinde geçmektedir. Öyle ki ilk düğünler ilahi kaynaklıyken daha sonra insanların gelişim çizgileriyle orantılı olarak değişime uğramaktadır. Yerleşik hayata geçiş ile birlikte bu ritüel bireylerin korunma, yardım ve destek sağlama amacıyla gerçekleştirilmektedir. Daha sonraki dönemlere geldiğimizde ise belirli bir aile formunun oluşumu ile birlikte düğünler aile, akrabalık ve soyun devamlılığını sağlamak için gerçekleştirilmektedir. O halde bireyler ve toplumlar, içinden geçmiş oldukları süreçlerle birlikte yaşamlarında yer alan ritüeller de süreç içerisinde değişime uğramaktadır.

Sanayileşme, modernleşme, sekülerleşme, artan teknolojik gelişmeler ile birlikte kitle iletişimin meydana gelmesi ve artışı bireylerin gündelik hayatları üzerinde önemli etkiye sahiptir. Düğün törenleri de bu süreçten etkilenmekte ve değişime uğramaktadır. Törenler gerçekleştirilirken hem gelenekten beslenmekte hem de modern unsurların etkisi altında kalmaktadır. Artan teknoloji ile birlikte küreselleşmenin etkisiyle toplumlar arasındaki mesafeler yok denecek seviyeye inmektedir. Böylece toplumlar birbirlerinin kültür, gelenek, din, ekonomi, siyaset vb. alanlarına açık bir konuma ulaşmaktadır. Düğünler de bu durumdan etkilenmekte ve törenlerde gerçekleştirilen bir çok form teknoloji vasıtasıyla başka toplumlardan aktarılmaktadır. Örneğin törenlerimizde Arap, Hint kültüründen temaların yer alması bunun en önemli göstergesidir. Modernleşme ile birlikte zaman kavramında da önemli değişimler gerçekleşmektedir. Artık düğünler birkaç gün sürecek şekilde değilde sadece birkaç saat içinde ve hatta dakikalar içinde sonlanmaktadır.

Gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olan düğünler, toplumu ve zamanı yansıması açısından değerli bir alandır. Bireyler ritüeli gerçekleştirirken çağın getirdikleri ile eylemde bulunmaktadırlar. Geleneksel kodların ve modern unsurların gündelik hayat içerisindeki yansımaları düğün törenleri üzerinde açıkça görülebilmektedir. Bu doğrultuda saha içerisinde elde edilen veriler neticesinde bireylerin düğün törenlerinde gerçekleştirmiş oldukları pratiklerde hem geleneksel hem de modern unsurların bir aradalığı göze çarpmaktadır. Bu noktada bireyler mahalle

baskılarının tesiri ile eylemde bulunurken modern yapılanmaların baskısından da kaçamamaktadır. Öyle ki bireyler bir yandan düğün planlamalarında çevrelerinden gelen baskıları dile getirmiş olsalar da öte yandan modern çağın unsurlarına karşı bir zaaflarının olması, düğünleri ile ilgili ideallerini anlattıklarında net bir şekilde görülmektedir.

Habituslarla örülü olan bu alan sorgulanmaksızın, doğal bir akış içerisinde gerçekleştirilmektedir. Bireyler evliliklerini ve karşı cinsle birleşmelerini gerçekleştirmek için bu doğal akış serüvenine katılmaktadırlar. Bu noktada onlara yardımcı olan bilgi stoklarıdır. Böylece ailelerin evlilik sürecine dahil olmaları ve bireylerin geleceklerine yönelik kararlarında etkili olmaları, geçmişten gelen bilgi stokları ile gerçekleşmektedir. Bugün her ne kadar geçmişe nazaran bireylerin kendi hayatlarında daha fazla söz hakkına sahip olduğu düşünülse de yaşam sahası içerisinde edinmiş oldukları bilgi stokları kararlarına etki etmektedir. Katılımcılar, düğünleri ile ilgili aile ve çevrelerinin dahil olma süreçlerini anlattıklarında ve tercih sebeplerini sunduklarında bu durum açıkça görülmektedir. Bireyler, bazı tercihlerinde çevre baskılarını dile getirirler de çoğu zaman baskı olmaksızın mahalle istencine göre hareket etmektedir.

Düğün ritüeli toplumdaki dini, siyasi, ekonomik ve kültürel etkenleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu, makro sahaların mikro bir alanda pratiğini görmek açısından önemlidir. Böylesi bir yönelim, çalışmamız açısından rutinlerin toplumdaki önemini ortaya koyarak elde edilen verilerle desteklenmekte ve ortaya konulmaktadır. Öyle ki dinin toplumsal alandaki kazandığı anlam ve gündelik hayattaki görünürlüğünün değişime uğraması, siyasi ve ekonomik etkinliklerinin değişimi ile bireylerin yaşamlarına etkisi düğün törenlerinde gözlenmektedir.

Dönüşüm çerçevesinin ana eksenlerinden biri mahremiyet algısıdır. Bu noktada bireylerin gündelik yaşamlarında önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Geçmişte kapalı bir form sergileyen yaşam sahası, mahremiyetin dönüşümü ile birlikte farklı bir yapıya bürünmektedir. Kadınların kamusal alana dahil olması, eğitim oranlarının artması ile birlikte bu dönüşüm daha net bir şekilde görülmektedir. Bu husus bireylerin eş seçimleri, düğünlerini planlama ve gerçekleştirme süreçlerinde açıkça görülmektedir. Katılımcılardan elde edilen veriler sonucunda eğitim hayatına dahil olan ve iş sahasında

yer alan bireylerin eşleri ve düğünleri ile ilgili vurgulamış oldukları tercihler dönüşümü açıkça ortaya koymaktadır. Ev hayatının sınırlılıklarında yaşamlarını sürdüren bireylerin tercihleri ise diğerlerine oranla daha zayıf kalmaktadır. Açıkça görülmektedir ki kadının toplulumuzda mahrem olarak algılanması ve dönüşüm ile birlikte kadınların kamusal alanda görünürlüğünün artması ile birlikte mahremiyet algısı değişime uğramaktadır.

Değişim sürecinde diğer bir önemli unsur ise bireylerin yaşam sahalarıdır. Bireylerin bir kentte veya köyde yaşam sürdürmeleri gündelik pratikleri üzerinde önemli derecede etkilidir. Ancak bu ayırımın anlamları zamansal olarak göz ardı edilmemelidir. Türkiye'nin kentleşme sürecine baktığımızda nüfusun çoğunluğunun nerelerde yoğunlaştığı, bunun yanısıra bireylerin yaşadıkları bölgelerde yaşama ne derece katıldıkları önemlidir. 1970'li yıllardaki kent yaşamı ile bugünkü kent yaşamı arasında farklılıklar vardır. Ayrıca kentin büyüklüğü ve niteliği de dikkate alınmalıdır. Küçük bir kent yapısı ile metropol kentin yapısı ve yaşantısı birbirinden ayrılmaktadır. Öyle ki geçmişte kent hayatına dahil olan bireyler düğün törenlerini anlattıklarında onların daha çok geleneksel bir zihin yapısına sahip olduğu, nispeten kırsal kesime oranla açık bir yaşam formu sürdürdüğü görülmektedir. Merkez ile çevre arasında farklılıkların az olduğu küçük kentlerdeki bireylerin yaşamsal deneyimleri arasında bir uçurum görülmemektedir. Günümüzde ise bu yapılanmanın daha homojen bir hal aldığı anlaşılmaktadır. Geçmişte kentteki düğün törenlerinde bazı uygulamaların farklı olduğu görülürken, bugün kentte ve köyde yapılan düğünler arasındaki fark yalnızca mekansal olarak gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda en etkin unsur, iletişim ve ulaşım olanaklarının artması ile yaşam mesafelerinin minimuma inmesidir.

Toplumlarda yaşanan değişimler ve dönüşümler gündelik hayat pratiklerine etki etmekte ve dönüştürmektedir. Bu doğrultuda iletişim ve ulaşım olanaklarının gelişmesi, medyanın yaygınlaşması gibi etkenler gündelik hayat üzerinde önemli derecede etki etmektedir. Elbette ki düğünler de bu değişimlerden kaçamamaktadır. Öyle ki medya ve görüntülerin etkisinde yaşayan toplumumuz, belli bir forma sahip olmayan, değişken yapıya sahip, sürekli farklılaşan düğün törenlerini gerçekleştirmektedir. Medya unsurlarının artması ile birlikte reklamların ve modanın bireylerin yaşamlarına dokunuşu gün geçtikçe daha fazla artmaktadır. Bireyler medya üzerinden onlara sunulan hayatları idealleştirmekte ve bu yönde modanın tesiriyle tercihlerde bulunarak

düğünlerini gerçekleştirmektedirler. Nitekim düğünler için ayrılan bütçenin çoğu zaman bireylerin yaşam standartlarının üstünde olması, düğün mekanından bireylerin kıyafetlerine kadar gösterişli bir tüketimin mevcudiyeti modern çağın tüketim unsurunun gündelik hayattaki göstergeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların maddi olanaklarının üstünde bir düğün gerçekleştirmeleri ve bu durumdan memnuniyet duymamaları, tüketim odaklı bir yaşantı formunu ortaya koymakta ve bireylerin tüketimleri ile görünürlük kazanmaya çalıştıkları görülmektedir.

Düğün törenlerinde öne çıkan bir diğer önemli unsur ise bu törenlerin bireylerin eylemlerini sergiledikleri bir alan olmasıdır. Bireyler katılımcı olarak yer aldıkları düğünlerde diğer katılımcılarla etkileşime girerek eylemde bulunmaktadırlar. Düğün mekanı, bireylerin performanslarını sergileyebildikleri bir sahne görevi görmektedir. Törene katılanlar iç denetim mekanizmaları ile hareket ederek ötekinin algılarında ideallerine uygun olarak yer edinmeye çalışmaktadır. Düğüne özenle hazırlanan bireyler gerek giyim kuşamlarıyla gerek davranışlarıyla benliklerini sergilemektedirler. Bu doğrultuda evlenmek isteyen genç bireyler karşılaşmaların yoğun olduğu bir sahada bu duruma daha da fazla dikkat etmektedirler. Bireylerin benliklerini sergiledikleri bu alanda her birey açısından süreç farklı işlemektedir. Öyle ki güç ve konumunu göstermek isteyenler, eş seçimi amacını taşıyanlar birbirinden farklı performanslar gerçekleştirmektedirler. Düğün mekanında katılımcıların merkezinde yer alan bir sahnenin olması da bireylerin performansları için ideal bir alan oluşturmaktadır. Bir göz hakimiyetinin olması, gözetlenme durumu, ötekinin algılarında yer alma hususu eylemler açısından ayrı bir dikkati gerektirmektedir. Katılımcılar arasında düğün esnasında gerçekleşen diğer unsur ise onların bir ağ geliştirmeleridir. İki farklı sosyal ağa mensup bireylerin evlenmesi ile birlikte tören esnasında karşılaşmalar meydana gelmekte ve böylece katılımcılarla gerçekleştirilen ilişkiler aracılığıyla bir network kurulmaktadır. Eylem sahası olarak bir değerlendirmeye tabi tutulan düğün törenlerinin, saha içerisindeki gözlemler ve katılımcıların yanıtları doğrultusunda değişim geçirdiği tespit edilmektedir. Bu hususta düğünler geçmişte daha sınırlı, belirli standart kalıpların olduğu bir eylem sahası iken bugün, artan görünürlük çağında davranış kalıplarının değişmekte olduğu görülmektedir. Artık kadınlar düğün içerisinde kenarda değil, düğünün merkezinde sahnede aktif bir rol oynamaktadırlar.

Nihayetinde çalışmanın odağında, geçmişte ve bugün gerçekleştirilen düğünler baz alınarak değişimin gündelik hayattaki yansıması incelenmektedir. Bu noktada düğün ritüelinin süreklilik arz etmesi, süreç açısından irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Böylece bu bakış açısı toplumu anlamak, onlar arasında karşılaştırmalar yapmak ve onların gelişimlerini, değişimlerini fark etmek adına bize oldukça fayda sağlamaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda daha önce düğünlerle ilgili folklorik incelemenin dışına çıkılarak, ilişkisel bir tavır ile inceleme gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda Malatya ili örneği ile tamamlanan çalışma kuramsal çerçeve ile desteklenmekte, teorik zeminde sınınan konular saha içerisinde pratikler üzerinde deneyimlenmektedir.

Sonuç olarak gündelik hayat içerisinde gerçekleşen düğün törenleri, insanların yaşamlarında sürekli olarak varolan bir ritüel olarak yer alacaktır. Gündelik hayatta göz önünde duran, rutinleşmiş yapısından dolayı yalnızca kültürün, geleneklerin örf ve adetlerin bir ürünü olarak görülen düğün ritüeli toplumumuzu anlamak ve zamanı keşfetmek açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adorno, Theodor W. (2008): Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi, 3. Baskı, (Çeviren: Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akarçay, Gülbin Özdamar: “Fotoğraf Sahaya İniyor, Özdeşünümsellik Yükseliyor”, Kültür ve İletişim Dergisi, Sayı:34, İmge Kitapevi, Ankara 2014, s:76-99.
- Akçaoğlu, Aksu, (2018): Zarif ve Dinen Makbûl; Muhafazakar Üst-Orta Sınıf Habitusu, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arıkan, Arda, (2018): Etnografin El Kitabı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Ataman, Sadi Yaver, (1992): Eski Türk Düğünleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Avcı, Özlem, (2012): İki Dünya Arasında; İstanbul’da Dindar Üniversite Gençliği, İletişim :Yay, İstanbul.
- Bates, Daniel G. (2009): 21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji; İnsanın Doğadaki Yeri, (Çeviren: Suavi Aydın, Serpil N. Altuntek, Elif Başak Altınok, N. Işıl Demirakin, Erhan G. Ersoy, Nurşen Karabulut, Sibel Özbudun, Balkı Şafak), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Zygmunt, (2017a): Cemaatler; Güvenli olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı, 2.Baskı, (çeviren: Nurdan Soysal), Say Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Zygmunt, (2017b): Kimlik, (Çeviren: Mesut Hazır), Heretik Yayınları, Ankara.
- Bauman, Zygmunt, Lyon, David, (2018a): Akışkan Gözetim, (Çeviren: Elçin Yılmaz), 3. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Zygmunt, (2018b): Bireyselleşmiş Toplum, (Çeviren: Yavuz Alogan), 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, Vehbi: “Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet”, Doğu-Batı Dergisi, sayı:63, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2013, s:147-164.
- Berg, Bruce L., Lune Howard, (2019): Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (Çeviren:Asım Arı), 4. Baskı, Eğitim Yayınevi, Konya.

- Berger, John, Mohr, Jean, (2007): Anlatmanın Başka Bir Biçimi, (Çeviren: Osman Akınbay), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Berger, Peter L., Luckmann, Thomas, (2015): Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi; Modern İnsanın Yönelimi, (Çeviren: Mustafa Derviş Dereli), Heretik Yayınları, Ankara.
- Bourdieu, Pierre, (2009): Bekarlar Balosu, (Çeviren: Çağrı Eroğlu), Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Bourdieu, Pierre, (2016): Eril Tahakküm, (Çeviren: Bediz Yılmaz), 3. Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, Pierre, Wacquant, Loic, (2014): Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar, (Çeviren: Nazlı Ökten), 7. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bozalp, Merve: “Kent ve Gözetim: Geleneksel Kentten Modern Kente”, Editörler: Özgür Sarı, Ali Esgin: Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları, Phoenix Yayınları, Ankara 2016, s:187-236
- Bray, Zoe: “Etnografik Yaklaşımlar”, Editörler: Donatella Della Porta, Michael Keating: Sosyal Bilimlerde Yaklaşımlar ve Metodolojiler; Çoğulcu Bir Perspektif, (Çeviren: Sabri Gürses), Küre Yayınları, İstanbul 2009, s:357-378.
- Büken, Gülriz: “Amerikan Popüler Kültürünün Türkiye’de Yayılışına Karşı Tepkisel Düşünceler”, Doğu-Batı Dergisi, sayı:15, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları, Ankara 2001, s:41-52
- Castells, Manuel, (2008): Enformasyon Çağı; Ekonomi, Toplum ve Kültür, 2. Baskı, (Çeviren: Ebru Kılıç) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Clastres, Pierre, (2017): Şiddetin Arkeolojisi; İlkel Topumlarda Savaş, (Çeviren: Sarp Tuna), Nora Yayınları, İstanbul.
- Cohen, Anthony P. (1999): Topluluğun Simgesel Kuruluşu, (çeviren: Mehmet Küçük), Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Creswell, John W. (2013): Nitel Araştırma Yöntemleri; Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Nitel Araştırma Deseni, (Çeviren: Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir), Siyasal Kitapevi, Ankara.

- Çakır, Ruşen, (2008): Mahalle Baskısı; Prof. Şerif Mardin'in Tezlerinden Hareketle Türkiye'de İslam, Cumhuriyet Laiklik ve Demokrasi, Doğan Kitap Yayıncılık, İstanbul.
- Dikeçligil, F. Beylü, (2017): Ontolojiyi Hatırlamak, Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya.
- Dönmez, Rasim Özgür: "Adalet ve Kalkınma Partisi: İslamcılıktan Post Kemalist Bir Anlatıya Doğru", Doğu-Batı Dergisi, Doğu-Batı Yayınları, sayı:58, Ankara 2011, s:37-58
- Elias, Norbert, (2000a): Mozart; Bir Dahinin Sosyolojisi Üzerine, (Çeviren: Yeşim Tükel), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- Elias, Norbert, (2000b): Zaman Üzerine, (Çeviren: Veysel Atayman), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Elias, Norbert, (2016): Sosyoloji Nedir?, (Çeviren: Oktay Değirmenci), Olvido Yayınları, İstanbul.
- Engels, Friedrich, (2017): Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni,(Çeviren: Kenan Somer), 18. Baskı, Sol Yayınları, Ankara.
- Ertit, Volkan, (2019): Sekülerleşme Teorisi, Liberte Yayınları, Ankara.
- Esat Bozyiğit: "Düğünlerimizde Bayrak Geleneği", 2. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1987, s:67-84.
- Esgin, Ali: "Anthony Giddens: Yapılaşma Alanı Olarak Gündelik Hayat", Editör: Ali Esgin, Güney Çeğin, Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar, Phoenix Yayınları, Ankara 2018.
- Esgin, Ali: "Gündelik Hayat Sosyolojisi: Tarihsel Süreç ve Temel İlkeler", Editör: Ali Esgin, Güney Çeğin, Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar, Phoenix Yayınları, Ankara 2018.
- Esgin, Ali, (2014): Sosyolojik Soruşturmalar; Gündelik Olanın Analizinden Kesitler, Siyasal Kitapevi, Ankara.

- Esgin, Ali: “Aşına Olunanın Bilinmezliği: Kentin Ve Kentsel Gündelik Hayatın Sosyolojisi Üzerine”, Editörler: Özgür Sarı, Ali Esgin: Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları, Phoenix Yayınları, Ankara 2016, s:17-61
- Evans- Pritchard, E.E. (1951): Kinship And Marriage Among The Nuer. London: Oxford University Press, aktaran: Ladislav Holy, (2016) : Antropolojinin Akrabalık Yaklaşımları, Çeviren: Çağlar Enneli, Heretik yayınları Ankara.
- Giddens, Anthony, (2000): Elimizden Kaçıp Giden Dünya, (Çeviren: Osman Akınhay), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony, (2014a): Modernite ve Bireysel Kimlik; Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum, (Çeviren: Ümit Tatlıcan), 2. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony, (2014b): Mahremiyetin Dönüşümü; Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm, 3. Baskı, (Çeviren: İdris Şahin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony, (2016): Moderliğin Sonuçları, (çeviren: Ersin Kuşdil), 7. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony, Sutton, Philip W. (2014c): Sosyolojide Temel Kavramlar, (Çeviren: Ali Esgin), Phoenix Yayınları, Ankara.
- Glesne, Corrine, (2013): Nitel Araştırmaya Giriş, (Çeviren:Ali Ersoy, Pelin Yalçınoğlu), 3. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Goffman, Erving, (2016): Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu, 3. Baskı, (Çeviren: Barış Cezar), Metis Yayınları, İstanbul.
- Goffman, Erving, (2018): Karşılaşmalar; Etkileşim Sosyolojisindeki İki Çalışma, (Çeviren: Sercan Çalıcı), Heretik Yayınları, Ankara.
- Göle, Nilüfer, (2016): Modern Mahrem; Medeniyet ve Örtünme, 13. Baskı, Metis Yayınları, Ankara.
- Halbwachs, Maurice, (2017): Kolektif Hafıza, (Çeviren: Banu Barış), Heretik Yayınları, Ankara.

- Harris, M. (1968): The Rise Of Anthropological Theory: A History Of Theories Of Culture, New York; T.Y. Crowel, aktaran: John W. Creswell: Nitel Araştırma Yöntemleri; Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Nitel Araştırma Deseni, (Çeviren: Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir), Siyasal Kitapevi, Ankara 2013.
- Holy, Ladislav, (2016): Antropolojinin Akrabalık Yaklaşımları, (Çeviren: Çağlar Enneli), Heretik Yayınları, Ankara.
- Kalafat, Yaşar, (2006): Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, 5. Baskı, Ebabil Yayınları, Ankara.
- Kenny, Michael G., Smille, Kirsten, (2016): Antropolojiye Giriş; Kültür ve Mekan Hikayeleri, (Çeviren: Soner Torlak), Dipnot Yayınları, Ankara.
- Kluckhohn, C., D. Leighton: (orij.1946) The Navaho. Garden City, New York: Doubleday,Anchor ve The Amerikan Museum of Natural History, s:209, aktaran: Bozkurt Güvenç: İnsan ve Kültür, 13. Baskı, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2015. s:133
- Kömeçoğlu, Uğur: “Gençlik, Gündelik hayat, Beden-Mekan Siyaseti ve İran”, Doğu Batı Dergisi, Doğu Batı Yayınları, Sayı:26, Ankara 2004, s:201-221.
- Kuş, Elif, (2012): Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, 4. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Layder, Derek, (2013): Sosyal Teoriye Giriş, 4. Baskı, (Çeviren: Ümit Tatlıcan), Küre Yayınları, İstanbul.
- Lefebvre, Henri, (2010): Gündelik Hayatın Eleştirisi 3; Moderniteden Modernizme, (çeviren: Işık Ergüden), Sel yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre, Henri, (2016): Modern Dünyada Gündelik Hayat, (çeviren: Işın Gürbüz), 4.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Levi-Strauss, Claude, (2014): Modern Dünyanın Sorunları Karşısında Antropoloji, 2. Baskı, (Çeviren: Akın Terzi), Metis Yayınları, İstanbul.
- Marshall, Gordon, (2009): Sosyoloji Sözlüğü, (Çeviren: Osman Akınbay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Mead, Georg Herbert, (2017): Zihin, Benlik ve Toplum, (Çeviren: Yeşim Erdem), Heretik Yayınları, Ankara.

- Mardin, Şerif, (1990): Din ve İdeoloji, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Şerif, (1992a): İdeoloji, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Şerif, (1992b): Türkiye’de Din ve Siyaset, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mauss, Marcel, (2005):Sosyoloji ve Antropoloji, (Çeviren:Özcan Doğan), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Mollaer, Fırat, (2015): Modernlik Kehanetleri, Orion Kitapevi, Ankara.
- Mollaer, Fırat, (2016): Tekno Muhafazakarlığın Eleştirisi; Politik Denemeler, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Morgan, L. Henry, (2015): Eski Toplum, (Çeviren: Ünsal Oksay), İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Ögel, Bahaeddin, (2000): Türk Kültür Tarihine Giriş, Cilt 3, 4. Baskı, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ögel, Bahaeddin, (1998): Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları, 3. Baskı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özet, İrfan, (2019): Fatih Başakşehir; Muhafazakar Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Santur, Meltem E. Cingöz: “İç Anadolu’da Gelinin Oğlan Evine Götürülmesi Sırasında Uygulanan Gelenekler Üzerine Bir Atlas Denemesi”, Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1997, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s:170-190.
- Santur, Meltem E. Cingöz: “Anadolu’nun Bazı Yörelerinde Gerdek Sabahı Gelinle İlgili Adet Ve Uygulamalar Üzerine Bir Atlas Denemesi”, Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1997, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s:133-169.
- Schutz, Alfred, (2018): Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler, (Çeviren: Adnan Akay, Seyda Kesikoğlu), Heretik Yayınları, Ankara.
- Simmel, Georg, (2006): Modern Kültürde Çatışma, 4. Baskı, (Çeviren: Tanıl Boral, Nazile Kalaycı, Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sontag, Susan, (2008): Fotoğraf Üzerine, (Çeviren: Osman Akınbay), Agora Kitaplığı, İstanbul.

- Şentürk, Ünal: “Husserl Ve Schutz: Fenomenolojik Perspektif”, Editör: Ali Esgin, Güney Çeğin, Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar, Phoenix Yayınları, Ankara 2018, s:235-268
- Şentürk, Ünal: “Modern Kent: Mekanın Yapay Metamorfozu”, Editörler: Özgür Sarı, Ali Esgin: Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları, Phoenix Yayınları, Ankara 2016. s:77-109
- Tezcan, Mahmut: “Türk Evlenme ve Düğün Gelenekleri Modeli”, Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1997, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s:219-230.
- Türköne, Mualla, (1995): Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü, Ark Yayınevi, Ankara.
- Williams, Raymond: “Teknoloji ve Toplum”, Doğu-Batı Dergisi, sayı:15, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları, Ankara 2001, s:227.
- Veblen, Thorstein, (2005): Aylak Sınıfın Teorisi, (Çeviren: Zeynep Gültekin, Cumhur Atay), Babil Yayınları, İstanbul.
- Vico, Giambattista, (2007) : Yeni Bilim, (Çeviren: Sema Önal), Doğu Batı Yayınları, Ankara.